

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

כי תעא

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו יששכר שמואל שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אוד זרוע לצדיק ולישורי לב שמוחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שיף עייל שיף נפיק
ולא מחזיק מיכותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית דחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

מצות התשובה

מצות עשה של התשובה ומצות עשה של וידוי

מצות התשובה

כתיב (דברים ד, ל) **"בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה, באחרית הימים, ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו"** ו**כתיב** (שם ל, א-ב) **"והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך, והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה, ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו"**.^א

מצות וידוי

כתיב (במדבר ה, ו-ז) **"איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל בה' ואשמה הנפש ההוא, והתודו את חטאתם אשר עשו"**.^ב

א. מזה היא התשובה, שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, שנאמר (ישעיהו נה, ז) **"יעזוב רשע דרכו"** וגו'. וכן יתנחם על שעבר, שנאמר (ירמיהו לא, יח) **"כי אחרי שובי שובי נחמתי"**, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר (הושע יד, ד) **"ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו"** וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינים אלה שגמר בלבו. וכל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועילה לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר (משלי כח, יג) **"ומודה ועוזב ירוחם"**. וצריך לפרוט את החטא שנאמר (שמות לב, לא) **"אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב"**.^ג

עיונים והארות

ג. רמב"ם (שם פ"ה ה"ב וה"ג). ורבנו סעדי' גאון (בס' אמונות ודעות) כתב וז"ל ואבאר עוד שאם החליט האדם בדעתו בזמן תשובתו שלא יחזור עוד, אין תשובתו מתבטלת בשובו לחטאו בהתגבר יצרו עליו, אלא ימחלו לו העונות שלפני תשובתו, ויכתבו עליו מה שיעשה לאחריה, וכן אם אירע באופן זה כמה פעמים, שעושה תשובה וחוזר, אין עליו אלא מה שאחר תשובתו, כיון שהיה בכל פעם שלם בדעתו שלא יחזור. ע"כ.

וכן מפורש להדיא בחיבור התשובה לרבנו המאירי (מא' א פ"ט) וז"ל, כל המתודה בדברים ולא גמר בדעתו לעזוב ה"ז דומה לטובל ושרץ בידו וכו'. כי לא תקרא תשובה אחר שבדעתו אינו גומר שלא לחזור, ותשובת השב בדרך הזאת היא תשובת הזאב, הניחו במשליהם דרך צחות, כי זאב אחד בחרו הלך אצל זאב זקן ללמוד הימנו דרכי התשובה, כי היה ירא לנפשו על חטאיו מאשר כל ימיו למד לטרוף טרף ורמס וטרף ואין מציל, והיה הזאב הזקן מיסרו ומלמדו דרכי התשובה, עודם מדברים והבחור נשא עיניו והנה רחל באה, ויאמר אל הזקן קצר דבריך כי רעב אנכי ואלקין הקרה לפני. זה דומה למתודה בפיו ובלבו לשוב לחטאיו, ואין יחשוב שתהא תשובתו מועלת. ואין מזה המין מי שבעת התשובה גומר בלבו לעזוב דרכו הרעה תכלית העזיבה, אבל אחר זה יכריחהו יצרו לשוב לחטאו, וכן תמיד, וזה אמנם כבר היתה תשובתו תשובה בעת העשותה והועילה על החטאים הקודמים והיה זה בדמיון מי שטבל ואחר הטבילה עלה שרץ בידו, לא שיתפשנו בעת הטבילה, שאע"פ שחזר ונטמא, מ"מ כבר היתה טבילתו טבילה, והטומאה הקודמת נסתלקה לה, אמנם, זו ההנהגה, רעה חולה על בעליה וכו' ע"ש בהמשך דבריו.

א. כתב המנחת חינוך (מצוה ססד) וז"ל בודאי תשובה היא מצוה מחויבת, דהתורה צותה אם עבר עבירה דמחויב לעשות תשובה וגם וידוי כמו תפילין ומצה ודומי, א"כ אם לא עשה תשובה כהוגן עובר בכל רגע על מ"ע, ואם מת בלא תשובה כמו שנפרעין ממנו על העבירה שלא אכל מצה, ה"נ נפרעין ממנו דהיה חייב בעשה דתשובה ולא עשה. ע"כ. אולם הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"א ה"א) כתב כל מצוה כו' אם עבר כו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאתו חייב להתודות וידוי זה הוא מ"ע וכו', מבואר בדבריו דאין התשובה מ"ע דלא כתב מ"ע שיעשה תשובה רק אם בא לעשות מ"ע שיתוודה בפיו, וכ"נ מלשון הרהמ"ח, א"כ אם לא עשה תשובה אין לו עונש כלל על מה שלא עשה תשובה רק על העבירה שעבר.

ב. כתב הרמב"ם (שם) וז"ל, וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח.

ומשרשי המצוה כתב בחינוך, (מצוה ססד) לפי שבהודאת העון בפה תתגלה מחשבת החוטא ודעתו שהוא מאמין באמת כי גלוי וידוע לפני האל ברוך הוא כל מעשהו ולא יעשה עין רואה כאינה רואה, גם מתוך הזכרת החטא בפרט ובהתנחמו עליו יזהר ממנו יותר פעם אחרת לבל יהיה מכשול נכשל בו, אחר שיאמר בפיו כזו וכזו עשיתי ונסכלתי במעשי יהיה נגדר שלא ישוב לעשות כן, ומתוך כך ירצה לפני בוראו, והאל הטוב החפץ בטובת בריותיו הדריכם בדרך זו יזכו בה.

- ב. היכי דמי בעל תשובה, כגון שבאת לידו דבר עברה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה.^ז
- ג. אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו".^ח
- ד. עבר על עשה ושב - אינו זו משם עד שמוחלין לו, שנאמר "שובו בנים שובבים". עבר על לא תעשה ועשה תשובה - תשובה תולה, ויום הכפורים מכפר, שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם". עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה - תשובה ויום הכפורים תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם". אבל מי שיש חילול השם בידו - אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר, ולא ביסורין למרק. אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר "ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותו".^י
- ה. אל יאמר אדם שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול, ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותם שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם.^{יא}

עיונים והארות

לולא התמהמה כי עתה שב איש נאנח במרירות לב ברגזה ובדאגה ודלפה עינו מתוגה, כי יפגשוהו יצרו שנית ויזדמן החטא לידו יכבוש את יצרו ויזכור אשר עברה עליו כוס המרירות ולא יוסיף לשותותו עוד וכו', וכאשר יאחר לשוב, בבא החטא לידו יפול במוקשו כנפול בתחלה, ויגדל עונו האחרון מאד, ותעלה רעתו לפני השם, כי מראשית לא חשב כי פתאום יבוא היצר השודד עליו אך אחרי אשר ראה דלות כחו ואשר גברה יד יצרו עליו וכי עצום הוא ממנו, היה עליו לראות כי פרוע הוא ולשית עצות בנפשו להוסיף בה יראת ה' ולהפיל פחדו עליה ולהצילה ממארב יצרו ולהשתמר מעונו. ועוד כי השונה בחטאו תשובתו קשה, כי נעשה לו החטא כהיתר, ובזה כבדה מאד חטאתו.

ו. גמ' יומא (פז). רמב"ם (שם פ"א ה"ד) יש מהעבירות חמורות, שתשובה תולה להגן עליו מן היסורים, ויה"כ גומר כפרתו, כגון העובר על לא תעשה - לסוברים שאין מתכפר לו עליו בתשובה - תשובה תולה ויה"כ מכפר, וכן אמרו: על כרת ומיתה בידי שמים ומיתה בית דין, תשובה תולה ויה"כ מכפר, ועוד אמרו: כל שהוא מ"לא תשא" - לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, שאיסור זה חמור משאר לאוין, שאין תשובה מכפרת עליו, אף לסוברים שמכפרת היא על כל שאר לאוין - ולמעלה, תשובה תולה ויה"כ מכפר. ר' ישמעאל חולק ואומר אם עבר על כריתות ומיתות בית דין - במזיד - ועשה תשובה, תשובה ויה"כ תולים, ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. (ע"פ גמ' יומא פה: פז).

ועי' ברמב"ם (פ"א מהלכות תשובה ה"ב-ה"ד) הלכה כר' ישמעאל, שעל כריתות ומיתות בית דין תשובה ויה"כ תולים ויסורים הבאים עליו גומרים לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים. ויש שכתבו (ר"י מלוניל ומאירי למשנה שם) שאין הלכה כר' ישמעאל, אלא תשובה ויה"כ מכפרים כפרה גמורה אף על החמורות, שכן שנינו במשנה שעל העבירות החמורות - ובכלל זה אף כריתות ומיתות בית דין - התשובה תולה ויה"כ מכפר.

על חלול - השם, אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר ולא ביסורים למרק, אלא כולם תולים ומיתה ממרקת.

ז. רמב"ם (שם פ"א ה"ג).

ד. ז"ל הגמ' ביומא (פז) היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה: כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה, מחוי רב יהודה: באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום. ופרש"י באותה אשה באותו מקום - שעבר שם העבירה, ואותו פרק, מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר - יצרו מתגבר עליו, ואומר לו: ראה פלונית, ואותו מקום, ואותו פרק הוא - קום עשה מה שעשית כבר. וכתב בשו"ת חתם סופר (ח"א א"ח ס"י קעה) וז"ל והנה עיקר התשובה אינה אלא עזיבת החטא וחרטה בלב ווידוי פה ומיד הוא צדיק ונאמן, אלא לפעמים אדם עושה כנ"ל להטעות הבריות והוא עושה בלי לב ולב, על כן אין אנו מאמינים עד שנראה בו סימן תשובה, כגון שילך למקום שאין מכירין ויחזיר אבידה בדבר חשוב (וכמבואר בגמ' סנהדרין כה). לענין חשד הנאת ממון כגון שוחט, וה"ה בשארי ענינים כיוצא בזה, אבל הקדוש ברוך הוא היודע מחשבותיו א"כ מיד שחזר בו נתקבל מכאן ולהבא, אך על מה שעבר לא נתכפר לו בחיבי כריתות ומיתה ב"ד עד שיתייסר ביסורים, ואם אינו רוצה להתענות ולקבל סיגופים על עצמו, ייסרהו הקדוש ברוך הוא כדי לכפר עוונותיו שעברו, והרוצה לפטור מיסורי שמים מסגף עצמו בסיגופים לפטור מעונש שמים. וכל זה להיות לו כפרה על העבר, אבל להבא מיד שקיבל עליו שלא לחזור לדרכיו ומעלליו ובוכה ומתודה, וחוטא בל יתגאה במלבושים וגילוח וכדומה, מיד נתקבל בלי שום תענית והסיגופים אינם אלא לפטור מיסורי שמים, ולשער כמה סיגופים יושקלו בחיוב כרת, אין אנו יודעים עד מה.

ה. גמ' קידושין (מ:). וכתב רבנו יונה (שערי תשובה, ש"א אות ב-ו) ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו וכו'. לא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישינים שוכבים ולא ישיבו אל לבבם, ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם. ויש מהם נדחים מעל השם ברוך הוא ולא יאמינו לעונש החטא. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות יט א): 'אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, כי באמת עשה תשובה'.

ועוד התבונן ברעת המתאחר מן התשובה כי רבה היא, כי

- ו. יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו ולשוב מהם, וספק עברה צריך יותר תשובה מעברה ודאית^ה, ויקפיד ביותר ללמוד בספרי מוסר^ט, אשר עי"ז יראה מצבו וענייניו. ויתבודד בכל יום לפחות שעה אחת ויבדוק יפה בעבירות שדש בעקביו.
- ז. מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולם לטובה ולדרך ישרה, וגולה ממקומו, שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח^י.
- ח. אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר "דרשו ה' בהמצאו". במה דברים אמורים ביחיד, אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין, שנאמר (דברים ד, י) "מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו"^{יא}.
- ט. הוי"ו שנהגו בו כל ישראל, אבל אנחנו חטאנו. והוא עיקר הוי"ו, עברות שהתודה עליהם ביום הכפורים זה, חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר, אף על פי שהוא עומד בתשובתו שנאמר "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד"^{יב}.
- י. אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס, אלא יהא נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול ימחל בלב שלם ובנפש חפצה, ואפילו הצר לו וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור, וזו היא דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל העובדי כוכבים ערלי לב אינם כן אלא ועברתן שמרה נצח, וכן הוא אומר על הגבעונים לפי שלא מחלו ולא נתפייסו "והגבעונים לא מבני ישראל המה"^{יג}.
- יא. החוטא לחברו, ומת חברו קודם שיבקש מחילה, מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו ויאמר בפניהם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי זה שכך וכך עשיתי לו, ואם היה חייב לו ממון יחזירו ליורשים, לא היה יודע לו יורשין יניחנו בבית דין ויתודה^{יד}.

עיונים והארות

- ח. **כתב** הרמ"א (ס' תרג) וז"ל, וספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן קרבן אשם תלוי הוצרך להיות יותר ביוקר מחטאת, ע"כ. וכן מבואר באבות דרבי נתן (פ"ל ה"ב) רבי מאיר אומר כל העובר עבירה אחת בספק מעלה עליו הכתוב כאלו עשה בודאי. כיצד אדם חוטא ונודע לו חטאו מביא חטאת בסלע ועשירית האיפה בפונדיון. ספק חטא ספק לא חטא מביא מעילה וחומשה ומביא אשם בשתי סלעים, ע"כ.
- ט. **כ"ב** בברכ"י והמשנ"ב (ס' א' ס"ק יד).
- י. **רמב"ם** (שם פ"ב ה"ד).
- יא. **רמב"ם** (שם פ"ב ה"ו).
- יב. **בנמ'** יומא (פז): מאי אמר, אמר רב: אתה יודע רזי עולם. ושמאל אמר: ממעמקי הלב. ולוי אמר: ובתורתך כתוב לאמר. רבי יוחנן אמר: רבון העולמים. רבי יהודה אמר: כי עונותינו רבו מלמנות וחטאתינו עצמו מספר. רב המנונא אמר: אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי, עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה, יהי רצון מלפניך שלא אחטא ומה שחטאתי מרוק ברחמך אבל לא על ידי יסורין. והיינו וידווא דרבא כולה שתא. ודרב המנונא זוטא ביומא דכפורי. אמר מר זוטרא: לא אמרן אלא דלא אמר אבל אנחנו חטאנו. אבל אמר
- אבל אנחנו חטאנו, תו לא צריך. דאמר בר המדודי: הוה קאימנא קמיה דשמואל, והוה יתיב, וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו קם מיקם. אמר, שמע מינה: עיקר וידוי האי הוא. ע"כ. וכ"פ הרמב"ם (שם פ"ב הלכה ח) וכ"פ הטור והרמ"א (ס' תרו סעי' ג) דעיקר הוי"ו שיאמר חטאתי. וכתבו המ"ב (ס"ק יב) והכה"ח (ס"ק כז) שה"ה שצריך לומר חטאנו עוינו פשענו.
- איתא** בתנחומא והובא בכה"ח (ס"ק לא) ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו. כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, ואומר במקום אחר שכל מי שחטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך המשחית ליגע בו. והובא בשלמי צבור (דף קמח ע"א) בשם הר"ד אבודרהם וביפה ללב (חלק ג' אות ג).
- יג. **רמב"ם** (שם פ"ב ה"י).
- יד. **רמב"ם** (שם פ"ב ה"א). וכ"פ השו"ע (ס' תרו סעי' ב) וכתב הכה"ח (ס"ק מ') דצריך לילך שם יחף ואם הוא חוץ לשלש פרסאות ישלח שלוחו ויאמר הנני שליח של פלוגי מודה ברבים איך שמשלחני וכו', והעשרה משיבים לומר מחול לך מחול לך מחול לך.
- ולכתחילה** יעשה כן בפני עשרה אנשים ובדיעבד אפי' עשה כן בפני עשר נשים אין להטריחו יותר. (רב פעלים ח"ב ס"ס ב'. חזו"ע הלכות ערב יום הכפורים הלכה יז).

מאמרי הזוה"ק

עיקר הכח שמכניע את היצה"ר הוא לימוד התורה הקדושה כמ"ש "בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין" וזהו-כי תצא למלחמה על אויבך - זה יצה"ר. ונתנו ה' אלהיך בידך ושבת שביו-שכל מה ששבה ממך יצה"ר אתה יכול להחזיר ע"י התורה, וראית בשביה אשת יפת תואר-היא הנשמה הקדושה, והבאתה אל תוך ביתך-תחזיר אותה אל גופך שנתגרשה משם בעוונותיך וכו'. ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים - הוא חודש אלול שצריך לבכות על עוונותיו ולהתחרט על מעשיו עם קבלה לעתיד.

זוהר חדש כי תצא ע"ב ע"א

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ, דָּא אִיהוּ יֵצֶר הָרַע זהו יצה"ר. **דְּאֵנִן צְרִיכִין לְמַפֵּק לְקַבְּלִיהָ בְּמִלִּין דְּאוֹרֵייתָא וּלְקַטְרָנָא לִיָּה** שאנחנו צריכים לצאת כנגדו בדברי תורה, וללחום בו ע"י לימוד התורה כמ"ש (קידושין ל ע"ב) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, **וּבְדִין יִתְּמַסֵּר בִּידָא דְּבַר נָשׁ בְּמָה דְּאִתְּמַר, וְנִתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִית שְׁבִיו** ואז יצה"ר ימסר בידו של האדם, כמו שנאמר ונתנו ה' אלהיך בידך ואז תזכה שכל מה ששבה וחטף היצה"ר בעוונותיך, עתה תקח ממנו בחזרה.

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, וְוִי עַל דָּא, וְוִי עַל דָּא, (משלי ל כב) תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלֹךְ וְנָבַל כִּי יִשְׁבַּע לָחֶם. דְּהָא יֵצֶר הַטּוֹב אֲשֶׁתְּבָאִי בִידֶיהָ, וְאִיהוּ מֶלֶךְ עָלֶיהָ אר"ש אוי על זה אוי על זה שהיצה"ר שהוא עבד מולך עלינו והוא לא ראוי כלל למלוכה, ואיש נבזה ועשיר כי ישבע לחם שהרי יצר הטוב נשבה בידו של העבד היצה"ר והיצה"ר מולך עליו.

אֵשֶׁת יִפֶּת תֹּאֵר, דָּא הִיא נְשָׁמָתָא. בְּמָה דְּאִתְּ אָמַר, (שם לא ל) אֵשֶׁת יִרְאֵת ה' הִיא תִתְּהַלֵּל זו היא הנשמה כמו שנאמר אשה יראת ה' הנשמה נקראת יראת ה' אותה צריך להלל ולשבח בתורה ובמצוות. **דְּהָא בְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא, אֲנִין סִיעֵן וּמְנַהֲיָנִין דְּנִשְׁמָתִין, וְאֲנִין סִיעֵן וּמְנַהֲיָנִין דְּיֵצֶר הָרַע** שהרי בכל יום ויום אותם החבורות והמנהיגים של הנשמות שהם היצה"ר והמלאכים שעמו ואותם חבורות ומנהיגים של היצר הרע והמלאכים שעמו, **אֲנִין בְּקַטְרָנָא תְּדִירָא, מְקַטְרָנִין אֵלִין בְּאֵלִין, וְכָל שְׁיִיפִין דְּגוֹפָא בְּצַעְרָא בִּינִיחוּ, בֵּין נְשָׁמָתָא וּבֵין יֵצֶר הָרַע** אלה המחנות של צד הקדושה וצד הס"א נלחמים תמיד אלה באלה וכל האברים של הגוף בצער ביניהם, בין הנשמה ובין היצה"ר.

וַהֲבֵאתָהּ אֶל תְּנוּךְ בֵּיתְךָ, וְאֶת־תַּרְכַּת מִתְּפָן, (שם ל כג) וְשִׁפְחָה כִּי תִירֶשׁ גְּבֻרָתָהּ. וּבִכְבָּר אוֹקִימָנָה מְלִין ותביא את הנשמה ותחזיר אותה אל הגוף שנתגרשה משם בעוונותיך, וגרם

שהשפחה שהיא הקליפה תירש ח"ו את גבירתה שהיא הנשמה ועתה שתחזור בתשובה תשוב ה' שהיא הנשמה אל גופך וכבר בארנו הדברים.

וְגִלְתָּהּ אֶת רֹאשָׁהּ ומה שכתוב וגלחה את ראשה כוונתו שתסיר מהראש את המחשבות הרעות, כמו שכתוב ועשית מעקה לגגך, מעקה ר"ת ה'רהורי ע'בירה ק'שים מ'עבירה, **וְעָשִׂתָהּ אֶת צַפְרָנֶיהָ** הצפורניים שהן המותרות, **וְתִדְבְּרִי מִתְּהוֹא זֹהֶמָא דְאִטִּיל בְּה נַחֲשׁ** ותטהר הנשמה מאותה הזוהמה שהטיל והכניס בה הנחש.

וַהֲסִירָהּ אֶת שְׂמֹלֶת שִׁבְיָהּ, מֵאַנּוֹן כָּסוּ דְמַסְאַבָּא וְזִינִין בִּישׁוּן, מִחוּבָא דְעִגְלָא פי' שתסיר הנשמה מאותם לבושים של טומאה ומיני בגדים סרוחים שנתלבשה בהם הנשמה ע"י חטא העגל. **דִּהָא בְּקִדְמִיתָא הָוִיא לְהוּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא, דְּקַבִּילוּ בְּטוּרָא דְסִינִי. וְכֵד עֲבְדוּ יַת עִגְלָא, אַעֲדוּ מִנִּיהוּ אַנּוֹן לְבוּשֵׁי יָקָר** שהרי בתחילה היו לעם ישראל מלבושים קדושים שקבלו בהר סיני וכאשר עשו את העגל הוסרו מהם אותם לבושי כבוד, **דְּבִתִּיב שְׁנֵאמַר (שמות לג ז) וַיִּתְּנֻצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִים מִהָר חוֹרֵב** ובמקומם נתלבשו במלבושי טומאה. ומאז עלינו להשתדל בתורה ובמצוות כדי להסיר את הבגדים הצואים הללו.

וּבִכְתָּהּ אֶת אַבְיָהּ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים, דָּא הִיא יֶרְחָא דְאַלּוּל ובוכה הנשמה הזאת לפני הקב"ה והשכינה, חודש ימים על עוונותיה זהו חודש אלול, **דְּבִיָּה סָלִיק מִשָּׁה לְטוּרָא, לְמַבְעֵי רַחֲמִין קָמִי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּגִין דִּישְׁתַּבִּיךְ לְיִשְׂרָאֵל עַל דְּעִגְלָא** שבו עלה משה להר סיני מל' באב ארבעים יום עד יוהכ"פ לבקש רחמים לפני הקב"ה (חובא) בשביל שיכופר לעם ישראל חטא העגל, ואז ביום הכפורים אמר לו הקב"ה סלחתי כדברך. **וּבְגִין דָּא, וּבִכְתָּהּ אֶת אַבְיָהּ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים, בְּגִין דְּגַלִּי עָרִייתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְעָרִייתָא דְאוּרִייתָא** ובשביל זה ובכתה חודש ימים של אלול שאז הוא זמן התשובה ועת רצון היות שע"י החטאים מגלים את ערות הקב"ה שהוא ו"ק דז"א אביה של הנשמה, וערות התורה שבע"פ שהיא המלכות. **בְּמָה דָּאֵתָּ אָמַר, (ויקרא יח ז) עֲרוֹת אָבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה. וְעַל דָּא אָמַר דָּוִד (תהלים קיט קלו), פִּלְגִּי מִים יִרְדּוּ עֵינַי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתְךָ** שתי תורות שבכתב ושבע"פ, אלא הלכו אחר מראה עיניהם [א].

עיונים והארות

א. ומו"ר ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל הסביר, "פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו", חוזר על העיניים. "תורתך" שהיו מביטים במקומות אסורים.

וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל רְחִיקִין מִמֶּלֶכָא כָּל הַהוּא זְמָנָא, עַד יוֹמָא דְכַפּוּרִי, דְנִחִית מִשָּׁה
 מִן טוֹרָא, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַעֲנִיתָא כָּל הַהוּא יוֹמָא וְהָיוּ עִם יִשְׂרָאֵל רְחוּקִים מִן הַקֶּבֶה
 כֹּל אוֹתוֹ הַזֶּמֶן, מֵרָאשׁ חוֹדֶשׁ אֶלּוּל עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים שָׂאז יֵרֵד מִשָּׁה מִהַר סִינִי וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַעֲנִית כֹּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכִרְיִן
 אֶתְדַבֵּק מִלְכָּא בְּמִטְרוֹנִיתָא וְאִזּו הַתִּיחַד הַמֶּלֶךְ עִם הַמַּלְכָּה. כְּמָה דְאֵת אָמֵר כְּמוֹ שְׁנֵאמֵר,
 וְאַחֲרַיִן כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיָּה וּבְעֵלְתָּהּ וְהִיתָה לָּךְ לְאִשָּׁה שֶׁהוּא רוֹמֵז עַל הַיְחוד הָעֲלִיּוֹן.

כמה בני אדם אטומי לב ועיניהם סגורות שמפחדים מבני אדם ולא מפחדים מהקב"ה.

בראשית ס"ח ע"א

רַבִּי חֲזִיָּא פִּתַּח וְאָמַר (ירמיה כג, כד) אִם יִסְתַּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ
 נְאֻם יְהוָה. כְּמָה אֲנִי בְּנֵי נָשָׂא אֲטִימִי לְכָא וְסִתִּימִי עֵינֵינִי כְּמָה הֵם בְּנֵי הָאָדָם
 אֲטוּמִי לֵב וְסִתוּמִי עֵינֵינִי, דְלֹא מִשְׁנִיחִין וְלֹא יִדְעִין בִּיקְרָא דְמֵאֲרִיָּהוֹן שְׁלֹא מִשְׁנִיחִים וְלֹא יוֹדְעִים
 בְּכַבּוּד אֲדוֹנֵיהֶם, שְׁמִפְחָדִים מִבְּנֵי אָדָם וְלֹא מִפְחָדִים מִהַקֶּבֶה, דְכִתִּיב בֵּיהּ שְׁכֵתוֹב בּוֹ בְּקֶבֶה (שם) הֲלוֹא אֵת
 הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא. הֵיךְ בָּעוֹן בְּנֵי נָשָׂא לְאַסְתִּתְרָא מִחוּבִיָּהוּ וְאִם כִּךְ
 אֵיךְ רוֹצִים בְּנֵי אָדָם לְהַסְתִּתֵּר מֵעוֹנָם וְאָמְרִי, וְאֹמְרִים (ישעיה כט, טו) מִי רֹאֵנּוּ וּמִי יִדְעֵנּוּ מִי רוֹאֵה אוֹתָנּוּ
 וּמִי יוֹדֵעַ מִמַּעֲשֵׂינּוּ, וְגוֹרְמִים לְעַצְמָם לְרַדֵּת לְקִלְיָפָה. וְכִתִּיב, (שם) וְהָיָה בְּמַחֲשָׁד מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁהַחוּשׁ
 הוּא מְדוּר הַקִּלְיָפָה. לְאֵן יִתְמַטְרוֹן מִקְמִיָּה לְהִיכֵן יִסְתַּתְרוּ מִלִּפְנֵי ה' יִתְבַּרֵּךְ.

לְמִלְכָּא דְבִנְהַ פְּלִטְרִין מִשְׁלַל לְמֶלֶךְ שְׁבִנָּה אֶרְמוֹן שֶׁהוּא עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, וְעַבְדֵּי תַּחֲוֹת אֶרְעָא
 טְמִירִין פְּצִירִין וְעֵשָׂה תַּחַת הָאֶרְמוֹן מִחְבּוּאִים וְחִפְּיוֹת. לְיוֹמִין מְרִדּוֹ בְּנֵי פְּלִטְרִין
 בְּמִלְכָּא לִימִים מְרִדּוֹ בְּנֵי הָאֶרְמוֹן בְּמֶלֶךְ, אֲסַחֵר עֲלִיָּהוּ מִלְכָּא בְּגִיָּסוּי (אֶצְעֵר) הַקִּיף עֲלֵיהֶם הַמֶּלֶךְ
 בְּחִילוּתֵי. מָה עָבְדוּ מַה עָשׂוּ, עָאֵלוּ וְטְמִירוּ גְרַמִּיָּהוּ תַּחֲוֹת נּוֹקְבֵי פְּסִירִין נִבְנְסוּ וְהַטְמִינוּ
 עַצְמָם תַּחַת הַמְּחִבּוּאוֹת וְהַחִפְּיוֹת. אָמֵר מִלְכָּא אֲנָא עֲבַדִּית לֹון אִמֵּר הַמֶּלֶךְ אֲנִי עֲשִׂיתִי אֵת הַמְּחִבּוּאוֹת
 הָלָלוּ וְאֲנִי מְכִיר כֹּל מְקוֹם וּמְקוֹם, וּמִקְמָאִי אֵתוֹן בָּעָאן לְאַתְטַמְרָא וּמִלִּפְנֵי אֲתֵם רוֹצִים לְהַסְתִּתֵּר,
 הָדָא הוּא דְכִתִּיב זֶהוּ שְׁכֵתוֹב אִם יִסְתַּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם יְהוָה.
 אֲנָא הוּא דְעֲבַדִּית נּוֹקְבֵי פְּסִירִין אֲנִי הוּא שְׁעִשִׂיתִי אֵת הַמְּחִבּוּאִים וְהַחִפְּיוֹת שֶׁאַתֶּם מִתְּחַבְּאִים שָׁם,
 וְעֲבַדִּית תְּשׁוּכָא וְנִהוּרָא וְעִשִׂיתִי וּבִרְאִיתִי חוּשׁךְ וְאוֹר, וְאֵתוֹן הֵיךְ יִכְלִין לְאַתְטַמְרָא קְמָאִי
 וְאֵיךְ אֲתֵם יְכוּלִים לְהַסְתִּתֵּר מִפְּנֵי וְלַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂיכֶם בְּסִתֵּר, וְחוּשְׁבִים שְׁאִין אֲנִי יוֹדֵעַ מִכֶּם.

תָּא חֲזִי בֵּא וְרֵאדָה, כִּד בְּרַ נֶשׁ חֲטִי קָמִי מֵאֲרִיָּה כֹּאשֶׁר הָאָדָם חוּטָא לִפְנֵי אֲדוֹנֵהּ, וְאֲמַשִּׁיךְ
 גְּרַמִּיָּה לְאַתְכַּסִּיָּא וּמִמִּשְׁךְ עֲצָמוּ וְחוּשֵׁב לְהַתְּכִסּוֹת וְלַהַסְתִּתֵּר מִהַקֶּבֶה אוֹ קְרִשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 עֲבִיד בֵּיהּ דִּינָא בְּאַתְנָלִיָּא הַקֶּבֶה עוֹשֶׂה בּוֹ דִּין בְּגִלּוּי. וְכִד בְּרַ נֶשׁ אֲדִכִּי גְרַמִּיָּה וְכֹאשֶׁר הָאָדָם

מטהר עצמו בתשובה ומעשים טובים, קִדְּשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא פְּעִי לְאַסְתָּרָא לִיהּ דְּלֵא יתְחַיִּי בְּיוֹם
 אִף יְהוָה הקב"ה רוצה להסתיר אותו שלא יראה ביום ששולט חרון אף ה' [ב]. דְּיִנְדְּאֵי אֲבָעִי לִיהּ לְאִינְשׁ
 (דף סח ע"ב) שבודאי ראוי לו לאדם, דְּלֵא יתְחַיִּי קִמֵּי מְחַבְּלָא בְּד שָׂרִיא עַל עֲלָמָא דְּלֵא
 יִסְתַּכַּל בִּיהּ שלא יראה לפני המלאך המחבל כאשר הדין שורה על העולם כדי שלא יסתכל עליו וישלוט בו.
 דְּהָא כָּל אַנּוּן דִּיתְחַזֵּין קַמִּיהּ אֵית לִיהּ רִשׁוֹ לְחַבְּלָא שהרי כל אותם שנראים לפניו יש לו
 רשות לחבל בהם.

כאשר האדם שב בתשובה מעומק לבו אז תשובתו מגיעה עד הבינה העליונה שהיא האמא העליונה המטהרת את האדם
 ואז נטהר מעוונותיו, וכאשר ברא הקב"ה את העולם התנה עם התשובה ואמר לה כאשר בני יחטאו ויחזרו בתשובה
 תהיי מזומנת מיד לפתוח להם את השערים לקבלם בתשובה, ולא לחינם הקב"ה נקרא אל רחום וחנון.

ח"ג ס"ט ע"ב

רַבִּי יְהוֹרָה פֶּתַח, (תהלים קל, א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִפְּעֻמָּקִים קִרְאֲתִידָּהּ יְהוָה. תְּנִינָן
 שְׁנִינָן, בְּשַׁעֲתָא דְּבִרָא קוּדְשָׁא בְּרִידָּהּ הוּא עֲלָמָא בשעה שברא הקב"ה את העולם, בְּעָא
 לְמַבְרִי בְּר נָשׁ רצה לברוא את האדם שהוא המובחר שבברואים, ובשבילו נבראו כל העולמות העליונים
 והתחתונים, אֲמַלִּידָּהּ בְּאוֹרֵייתָא נתייעץ בתורה הקדושה, כי תכלית בריאת האדם היא כדי שיקיים האדם את
 התורה הקדושה, אֲמַרָה קַמִּיהּ אַמְרָה לפניו התורה, תְּבַעֵי לְמַבְרִי הָאִי בְּר נָשׁ רוצה אתה לברוא
 את זה האדם, זְמִין הוּא לְמַחֲטִי קַמָּךְ עתיד הוא לחטוא לפניך בשוגג, זְמִין הוּא לְאַרְגָּזָא קַמָּךְ
 עתיד הוא להכעיס לפניך במזיד. אִי תַעֲבִיד לִיהּ בְּעוֹבְדֵי אִם תעשה לו ותתנהג עמו כמעשיו, הָא
 עֲלָמָא לֹא יָכִיל לְמִיקָם קַמָּךְ הרי העולם לא יכול לעמוד לפניך, כי צריך להעניש את האדם ולא יהיה
 מי שיקיים וילמד את התורה ואז אין עולם, כָּל שְׁכֵן הָהוּא בְּר נָשׁ כל שכן אותו אדם שהוא בעצמו חטא.
 אָמַר לִיהּ וְכִי לְמַנָּא אֲתַקְרִינָא, (שמות לד, ו) אֵל רַחוּם וְחַנוּן אָרְךְ אַפִּים אמר לה
 הקב"ה לתורה, וכי לחינם אני נקרא אל רחום וחנון וכו' כל זה כדי לרחם על בני, וע"י שמושכים אור גדול מ"ג מדות של
 רחמים מתבטלות הגזרות ואני מוחל לבני [ג].

עיונים והארות

היא תמות. שאלו לתורה, אמרה יביא אשם ויתכפר לו. שאלו
 לקב"ה, אמר להם יעשה תשובה ויכפר לו.
יוצא איפוא, אומר רבי אברהם ממיקלייב, כי "על פי שנים
 עדים", על פי שתי דעותיהן של החכמה והנבואה או אפי'
 "שלשה עדים" גם לפי הדעה השלישית של תורה "יומת המת"
 אין לו לחוטא תקנה אלא עליו למות, שכן אפי' לפי התורה
 שכתוב כי עליו להביא קרבן, מה יעשה בזמן שאין בית המקדש
 קיים ואי אפשר להביא קרבן, או כאשר אין ידו משגת להביא

ב. **כתב** בתפלת ר"ה "כי זוכר כל הנשכחות אתה" וכתוב שם
 גם "כי אין שכחה לפני כסא כבודך", ומשמע מהמלים "כי זוכר
 כל הנשכחות" שיש דברים שכן נשכחו מהקב"ה ח"ו, וא"כ מה
 פירוש מש"כ "כי אין שכחה לפני כסא כבודך", אלא נשכחות אלו
 הן הנשכחות של בני האדם, שמה שהם שוכחים, הקב"ה זוכר,
 ומה שהאדם זוכר, הקב"ה שוכח לו.

ג. **מובא** במדרש, שאלו לחכמה, חוטא מהו ענשו? אמרה להם,
 חטאים תרדוף רעה. שאלו לנבואה, אמרה להם נפש החוטאת

וְעַד לֹא בָּרָא קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלֵמָא וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עַד שֶׁלֹּא בָּרָא הַקב"ה אֶת הָעוֹלָם, בָּרָא תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּבִינָה הַעֲלִיּוֹנָה. אָמַר לָהּ לְתִשְׁבּוּבָה שֶׁהִיא הַבִּינָה הַעֲלִיּוֹנָה, אֲנִי בָּעֵינָא לְמַבְרִי בְּרִי נֶשׁ בְּעֲלֵמָא אֲנִי רוֹצֵה לְבְרוּא אָדָם בְּעוֹלָם, עַל מִנְתְּ דְּכַד יְתוּבוּן לָךְ מִחֻבִּיּוֹן כִּדִּי שְׂכָאשֶׁר יַחֲזִרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה אֵלֶיךָ מִעוֹנוֹתֵיהֶם, דְּתִתֵּיּהוּ זְמִינָא לְמִשְׁבֵּק חוֹבִיּוֹן שֶׁתִּהְיֶי מוֹכֵנָה וּמְזוּמְנָה לְעוֹזֵב וּלְסָלּוֹחַ לְעוֹנוֹתֵיהֶם, וּלְבִכּוֹרָא עֲלֵיּהוּ וּלְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וּלְנִקְיוֹתָם מִעוֹנוֹתֵיהֶם, וְכִמוּ שֶׁכָּתַב חֲזוֹה"ק לְקַמֵּן שֶׁהָעוֹנוֹת פּוֹגְמִים בְּמַלְכוּת, וְהַתְּשׁוּבָה הִיא בְּעוֹלָם הַבִּינָה בְּמִקְוֶה גְבוּהָ מְאֹד, וְלִכֵּן בִּכְחַד לְלַבֵּן אֶת הָעוֹנוֹת כִּמְ"שׁ (יִשְׁעִיָּה א, יח) אִם יִהְיוּ חֲטָאִים כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶּג יִלְבִּינוּ. וְכִבְּלִי שְׁעָתָא וְשְׁעָתָא תְּשׁוּבָה זְמִינָא לְגַבִּי בְּנֵי נֶשָׁא וּבְכָל שַׁעַר וְשַׁעַר הַתְּשׁוּבָה מוֹכֵנָה וּמְזוּמְנָה אֲצֵל בְּנֵי הָאָדָם, וְכִדִּי בְּנֵי נֶשָׁא תִּיְיָבִין מִחֻבִּיּוֹן וְכִאֲשֶׁר בְּנֵי הָאָדָם חוֹזְרִים וְשׁוֹבִים מִעוֹנוֹתֵיהֶם, הֵיא תְּשׁוּבָה תִּכְתֵּל לְגַבִּי קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא, וְכִפֵּר עַל כָּלָא זֶה הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּעוֹלָם הַבִּינָה חוֹזֶרֶת אֶל הַקב"ה וְהִיא מְכַפֶּרֶת עַל הַכָּל, וְדִינֵין אֲתִכְפִּיין וְהַדִּינִים נִכְפִּים וְנִכְנָעִים, וּמִתְבַּסְּמֵן כָּלָהוּ וּמִתְמַתְקִים כָּל הַדִּינִים, וְכִדִּי נֶשׁ אֲתִכְפִּי מִחֻבִּיָּה וְהָאָדָם נִטְהָר מִעוֹנוֹתָיו, כִּי מוֹשְׁכִים שְׁפַע וְאוֹר גָּדוֹל מִ"ג מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים שֶׁמִּתְגַּלִּים ע"י הַתְּשׁוּבָה.

אִימָתִי אֲתִכְפִּי בְּרִי נֶשׁ מִחֻבִּיָּה וְשׁוֹאֵל, מִתִּי נִטְהָר הָאָדָם מִעוֹנוֹתָיו בְּתִשְׁבּוּבָה, בְּשְׁעָתָא דְּעָאֵל בְּהֵאִי תְּשׁוּבָה בְּדָקָא חֲוִי בְּשַׁעַר שְׁנַכְנַס בְּזֹאת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא הַבִּינָה אִימָא עֲלִיּוֹנָה כְּרָאוּי, וְאִזְּהִי מְלַבֵּנָה אֶת כָּל הָעוֹנוֹת, וְעַתָּה מוֹבֵן מִזֶּה פִּי מִמַּעֲמָקִים, שֶׁהוּא הָעוֹמֵק הַגָּדוֹל שֶׁל עוֹלָם הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הַבִּינָה הַעֲלִיּוֹנָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר מִזֶּה הוּא מִמַּעֲמָקִים פִּי דְּתַב קַמִּי מְלָכָא עֲלָאָה כִּאֲשֶׁר שָׁב בְּתִשְׁבּוּבָה לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ הַעֲלִיּוֹן, וְצִלִּי (דף ע"א) צִלּוֹתָא מִעוֹמָקָא דְּלָכָא וּמִתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה מִעוֹמֵק הַלֵּב אִזְּהִי מִתְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ וּמִטְהַרִּים עוֹנוֹתָיו, הָרָא הוּא דְּכִתִּיב זֶהוּ שֶׁכָּתוּב מִמַּעֲמָקִים קָרָאתִיךָ יְהוָה [ד].

רַבִּי אַבָּא אָמַר, מִמַּעֲמָקִים קָרָאתִיךָ יְהוָה, אֲתֵּר גָּבִיז הוּא לְעִילָא, וְהוּא עֲמִיקָא דְּבִירָא מִקּוֹם גָּבוּהָ הוּא לְמַעְלָה, וְהוּא עוֹמֵק הַבָּאָר שֶׁהוּא הִיסוּד דְּבִינָה, וּמִהֵאִי נִפְקִין נְחָלִין וּמִבּוֹעִין לְכָל עֵיבָר וּמִמֶּנּוּ מִהִיסוּד דְּבִינָה יוֹצְאִים נַחֲלִים שֶׁהֵם חֲסִדִּים, וְנִבְיָעוֹת שֶׁהֵן גְּבוּרוֹת, לְכָל צַד וְקִצָּה מִדַּחְג"ת נְהִי"ם, וְהוּא עֲמִיקָא דְּעִמִּיקָתָא, אֲקָרִי תְּשׁוּבָה זֶה הָעוֹמֵק שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹמֵק, כְּלוֹמֵר יִסּוּד דַּבְּאָה שֶׁהוּא חֲכֻמָּה,

עֵינִים וְהָאֲזָנוֹת

הָעוֹמֵד לֹא לְאָדָם לְכַפֵּר עוֹנוֹתָיו, וְאִח"כ מוֹתִיחִים יוֹצֵר שֵׁם הוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה בַּח' הַבִּינָה, וְלִכֵּן שֵׁם אוֹמְרִים אֶת הַמְּזֻמּוֹר הַזֶּה, וְעוֹד צָרִיךְ לִידַע מִשְׁכ"כ רַבְּנוּ הָאָר"י ז"ל בְּשַׁעֲהֵכ"ו דְּרוּשֵׁי ר"ה שֶׁיִּכְוֶן שֵׁם בְּמִזְמוֹר אֶת בַּח' הָעוֹמֵקִים כִּי עוֹמֵק גִּי' ר"ו-גְבוּרָה, וְע"י הַתְּשׁוּבָה מִמַּעֲמָקִים הַגְּבוּרָה הַשִּׁיכָּת לְאוֹתוֹ יוֹם וַיֵּשׁ עֲשֵׂרָה עוֹמֵקִים וּבְכָל יוֹם מְכוּוֹנִים בְּעוֹמֵק אַחֵר.

קָרַב. בְּרַם "לֹא יוֹמֵת ע"פ עַד אֶחָד" לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל הָאֶחָד וְהַמְּיוּחָד הַקב"ה לֹא יוֹמֵת חֲחוּטָא שְׁכָן עֵצָה קְלָה יְעוּצָה לוֹ כִּי יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וַיִּתְּכַפֵּר לוֹ.

ד. וְעַל פִּי זֶה יוֹבֵן מִה שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹמְרִים בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה מְזֻמּוֹר מִמַּעֲמָקִים קָרָאתִיךָ ה' בֵּין יִשְׁתַּבַּח לְיוֹצֵר, כִּי מִמַּעֲמָקִים הִיא הַבִּינָה הַעֲלִיּוֹנָה כִּמְ"שׁ אִם עוֹנוֹת תִּשְׁמָרוּ יְהוָה מִי יַעֲמֹד, מ"י הִיא הַבִּינָה, אֲשֶׁר לֵה מ"י שְׁעָרִים שֶׁהִיא

בתוך יסוד דאימא שהיא בינה, הוא הנקרא תשובה. **וּמֵאֵן דְּבַעֵי לְאַתְבָּא וּלְאַתְדַבָּא מִחוּבֵי** ומי שרוצה לשוב בתשובה ולהטהר מעוונותיו, **בְּהֵאֵי עוֹמְקָא אֲצִטְרִיד לְמִקְרִי לְקוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא** בזה העומק צריך לקרא לקב"ה חזק חזק, שתפילתו תעלה לבינה העליונה, **הָדָא הוּא דְּכַתִּיב** זהו שכתוב **בַּמַּעֲמָקִים קָרָאתִיד יְהוָה.**

הֵאֵנָּה למדנו, **בְּשַׁעֲתָא דִּיהוָה בְּר נָש חָב קָמִי מֵאֲרִיָּה** בשעה שהיה האדם חוטא לפני אדונו בזמן ביהמ"ק, **וְקָרִיב קָרְבָּנִיהָ עַל מִדְּבָחָא** והקריב את קרבנו על המזבח, **וְכִהְנָא מִכְּפָר עָלֶיהָ** והכהן היה מכפר עליו ע"י התשובה והקרבן, **וּבַעֵי בְּעוֹתִיהָ עָלֶיהָ** ומבקש בקשתו על האדם שהקב"ה ימחול לו עוונותיו, **מִתְעַרְיִן רַחֲמֵי, וְדִינִין מִתְפַּסְמִין** מתעוררים רחמים והדינים נמתקים, **וּתְשׁוּבָה אָרִיק בְּרָבָאן, בְּמִבּוּעֵין דִּנְגִידִין וְנִפְקִין** והתשובה שהיא הבינה, מורידה ומשפיעה שפע ברכות מהנביעות שמושכים ומוציאים שפע לעולם, **וּמִתְפַּרְכִּין בְּלָהוּ בּוֹצִינִין בְּחָדָא** ואז מתברכים כל האורות והספירות כאחד, **וְכֵר נָש אֶתְדַבֵּי מִחוּבֵיהָ** והאדם נטהר מעוונותיו ע"י התשובה.

מאמרי הפרשה

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

אל תאמין בעצמך עד יום מותך

בפרשה הקודמת לגבי האנשים היוצאים למלחמה, נאמר (דברים כ, ח) מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה. ומה הפירוש "הירא" אומרת הגמ' (סוטה דף מד.) שירא מעבירות שבידו ואפי' על עוון קטן מאד כגון שדיבר בזמן הנחת תפילין בין תפילה של יד לראש (מנחות לו.). נמצא, שההולכים למלחמה, היו רק צדיקים גמורים שאין להם שום עוון. ובכל זאת התורה אומרת אצלנו וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה, משום שירדה התורה לסוף דעתו של אדם, שאינו יכול לעמוד בנסיון, ולכך התירה לו אשת יפת תואר.

מכאן אנחנו לומדים, מה יכוננו דברי חז"ל (אבות ב, ד) אל תאמין בעצמך עד יום מותך, כי האדם בעולם הזה נתון כל הזמן בנסיונות נוראים, וצריך להזהר מאוד ולתקן מדותיו.

עיקר בואו של האדם לעולם הזה להעביר על מדותיו

עיקר הכתוב "כי תצא למלחמה על איביך" מדבר על המאבק התמידי בין האדם לאויבו הגדול היצר הרע. עיקר עבודת היצר הרע היא להלחם באדם שלא יתקן מדותיו, ואינו מניחו להעביר על המדות. והאמת היא שלכך בא האדם לעולם הזה, לתקן את מדותיו ולהדמות לבוראו מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכמו שפירש הגאון מוילנא על הפסוק במשלי (ד, יג) החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חיך, כי מה שהאדם חי, הוא כדי לשבור מה שלא שבר עד הנה אותה המדה, לכן צריך להתחזק, ואם לא יתחזק למה לו חיים.

יום הדין מתקרב ובא, והזמן קצר והמלאכה מרובה צריך לנו הכנה גדולה ועצה גדולה ליום הדין, לכן בזמן הזה אנו צריכים לוותר ולהעביר על המדות, ואז מדה כנגד מדה גם הקב"ה לא ידקדק עמנו בדין. כמובא בגמרא (ר"ה דף יז.) אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו. שנאמר (מיכה ז, יח) נושא עוון ועובר על פשע, למי נושא עוון? למי שעובר על פשע. ופירש רש"י (שם) שאין מידת הדין מדקדקת אחריהן אלא מניחתן והולכת. עד כאן.

עוד ראינו בגמרא בתענית (דף כה:) ירד ר' אליעזר לפני התיבה ולא נענה וירד רבי עקיבא ונענה. יצאה בת קול ואמרה לא שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אין מעביר על מדותיו. והקשה הגר"פ אם כן שרבי עקיבא היה מעביר על מדותיו, נמצא שהיה גדול מרבי אליעזר בזה שלא העביר על מדותיו, וכיצד אם כן אמרה הבת קול שאינו גדול מרבי אליעזר? וביאר, שבודאי לא היה הבדל בעצם המדות בין זה לזה. אלא שרבי אליעזר היה מתלמידי בית שמאי שסוברים שהאדם צריך להתנהג בקפדנות. ואילו רבי עקיבא היה מתלמידי בית הלל שסוברים שהאדם צריך להתנהג בענוה ולהעביר על מדותיו, וכיון שהוא מעביר על מדותיו, לכן מדה כנגד מדה, הוא נענה, ורבי אליעזר אף על פי שלא היתה עליו שום תביעה, בכל זאת לא נענה. נמצנו למדים שגם לתפילה תועיל מדה זו של מעביר על מדותיו, ובפרט שאנו רוצים שתתקבל תפלתנו, ושלא ידקדקו עמנו בדין.

במדה זו אפשר להחיות מתים

וראיתי בספרו של הרב שמואלביץ (שיחות מוסר מאמר ל"ח תשל"ב) הגמרא בראש השנה (דף יז.) מספרת, רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשיולי ביה. חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו, צביתו ליה זוודתא (הכינו צידה לדרך ותכריכים). לסוף נתרפא וכו'. אמרו ליה, מאי חזית? אמר להו כן היה שנקנסה עליו מיתה, אמנם אמר הקב"ה, הואיל ואינו מעמיד על מדותיו, לא תדקדקו אחריו. הנה שאף לאחר שנקנסה עליו מיתה, והיה גוסס וכבר עלה לבית דין של מעלה, הועילה לו מדתו שהיה מעביר על מדותיו להשיבו לתחיה.

אמנם צריך לזה תנאי והוא כדאיתא (שם) אמר ר' אחא בר חנינא אליה וקוץ בה (דבר תנחומים יש כאן אבל יש בתוכו דבר קשה שאינו שווה לכל) לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו, למי נושא עוון, למי שמשים עצמו כשיריים, דהיינו, כמו שהשיריים אינם נחשבים, כך גם הוא אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה. ואמר הרב נראה שכוונת רב אחא בר חנינא מוסבת על מעביר על מדותיו כשזה בא מחמת ענוה, אז זוכה לכך שהקב"ה "נושא עוון", אבל אם מעביר על מדותיו מטעם אחר, אין בו את הסגולה שיעבירו על כל פשעיו.

העברת מדותיו של אבנר בן נר

וכן מצינו בנביא (שמואל ב, ג) שכאשר נפטר שאול, הלך אבנר בן נר והמליך את בנו איש בושת למלך על ישראל. ואילו דוד היה מולך בחברון על יהודה. אחר כך העליל איש בושת עלילה על אבנר, ולכן הלך אבנר והשלים עם דוד וכו' והבטיחו לסייעו בשילטון המלוכה על כל ישראל. ודוד שלחו לשלום. בשמוע זאת יואב בן צוריה, שהיה לו כעס רב על אבנר בן נר, היות והוא הרג את אחיו עשאהל, רדפו יואב בן צוריה והרג את אבנר בן נר, ודוד לא ידע.

ובמדרש (ילקוט שמעוני על ירמיה בפסוק אל יתהלל) מובא שבאותה שעה שהיה דמו של אבנר בן נר שותת ועוד כמה רגעים הוא ימות, תפסו אבנר ליואב בין שתי ידיו. ואילו היה לוחץ את ידיו היה הורג את יואב, ובזה היה נוקמו על שנטל את חייו, אך בכל זאת ויתר ואמר, איך אעשה הרעה הזאת כי לא יהיה שר צבא לעם ישראל כמותו, והעביר על מדותיו ועזב אותו וכו', והוא פלא עצום.

העברת מדותיו של רבנו סעדיה גאון

עוד מסופר על ר' סעדיה גאון שהלך עם משרתו לעיר רחוקה, והתאכסנו אצל אדם מכובד שלא ידעם בהכרת פנים, ולא ידע שגדול הדור ניצב לפניו, רק סבר ששני עניים הם. והרב הזהיר את משרתו, שלא יגלה בשום אופן שהוא הרב סעדיה גאון, כדי שלא להנות מכתרה של תורה. באותו יום נעלמו לבעל הבית שתי כוסות מזהב, וחשד את אורחיו, התבונן בר' סעדיה שהיה מראהו יותר מכובד, ובלבו קבע הן כנראה הוא הגנב הראשי, ואת קולו נשא ברמה והחל לצעוק עליהם, גנבים כפויי טובה תחזירו את הכוסות. והם טענו כנגדו, לא היו דברים מעולם ולא בנו המעל... בקיצור אותו בעל הבית החל להכות את הרב מכות חזקות ונאמנות. אזי המשרת שכאב לו הדבר עד מאד, ולחש לרב אגלה שאתה הרב, ובזה יפסיק לענותך, ואילו הרב הזהירו לא תגלה. בעל הבית בראותו את רמזיהם זה לזה, סבר שהוא רמז לו שלא לגלות היכן הכוסות, ולכך עוד הוסיף להכותו מכות גדולות יותר, עד שמהשמים ריחמו, ואחד מבני הבית מצא את הכוסות באשפה. בראות כן בעל הבית ביקש מחילה, והרב ברוב גודלו מחל לו מיד. ראינו שהרב לא רצה להנות מכתרה של תורה בשום אופן והעדיף לקבל את המכות, העיקר להתנהג במידת הענוה.

העברת מדותיו של ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב

מסופר על ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב, שהיה מצבו דחוק מאוד בפרנסה, והיו לו תפילין שירש מאבותיו שהיו יקרות מאד ובעלות ערך גדול, ותמיד היתה אשתו מציקה לו שימכור את התפילין ועם הכסף יקנה אחרים וגם תשאר

ביום פרנסה ברווח. אך הוא לא שמע לה בשום אופן. פעם אחת לא היה בעירו אתרוג, וכל מה שעשו להשיג לא עלה בידם. לפתע בא אדם עם אתרוג מהודר מאוד, ואמר לרב שאם יתן לו את התפילין יתן לו את האתרוג, בסופו של דבר הסכים הרב והחליפו ביניהם, אותו האיש נתן לרב את האתרוג והרב נתן לו התפילין. בראות אשתו את האתרוג המהודר בידו ובידועה שאין אתרוג בנמצא, שאלתו מהיכן הכסף לאתרוג? סיפר לה הרב שנתן תמורתו את התפילין. האשה מרוב כעסה לקחה את האתרוג וזרקה אותו בכח ופסלה את האתרוג. פתח ר' יחיאל את פיו ואמר, השם אתה ציוותה לקחת אתרוג אך גם ציוותה להעביר על המדות. ולא כעס עליה אף על פי שהפסיד גם את התפילין וגם את האתרוג. ישמע חכם ויוסיף לקח.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשִׁבִּיתָ שְׁבִי" (כא, י)

רשב"י אומר שהאויב העיקרי של האדם הוא היצר הרע

כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ, עיקר הכוונה היא לאויב הרוחני, היצר הרע שנלחם באדם בכל כוחו ומנסה בכל מיני תחבולות להוליך את האדם שולל. וכמו שאמר רשב"י זיע"א (זוהר ח"א דף צו ע"א) "אויבך, דא איהו יצר הרע", כי הוא האויב האמיתי של האדם, האויב העיקרי, וכמאמר הגמ' בקידושין (דף ל:), יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו, כי הוא לא עוזב את האדם ולא מתייאש מלנצחו.

וְכַפִּי שאמרו רבותנו (ברכות סא.), היצר הרע דומה לזבוב, כי כמו שהזבוב לא עוזב את האדם אלא הולך ובא ולא מרפה, מחפש פירצה, לא הצליח, חוזר שוב, מגרשים אותו וחוזר שוב, לא מתייאש בשום אופן. כך הוא היצר הרע, לא עוזב את האדם בשום אופן. לכן צריך להלחם בו בכל הכח, לזכור בכל רגע שזאת מלחמה עם אויב אכזרי עד מאד ואסור להתפתות ללשון החלקלקות שלו. כי היצר הרע מראה לאדם שהוא לטובתו, מראה לאדם שהוא לא כל כך נורא כמו שחושבים. אבל תדע שהוא אכזרי עד מאוד, ובא בכל מיני תחבולות ותעלומות, וכך במצוות ומעשים טובים יועץ הוא, נכון טוב הדבר... צריך לעשות... אבל מחר, לא עכשיו רק מחר... העיקר לדחות את הטוב שהאדם רוצה לעשות. "מחר" זה עמלק, כמו שכתוב (שמות יז, ט) וצא הלחם בעמלק "מחר", "מחר" זו עצת היצר ואנחנו צריכים להתגבר עליו ולהכניעו. ובשביל להצליח, צריך ללמוד מדרכו של היצר הרע ולא להתייאש. הן דוד המלך אומר (תהלים קב, כט) "ולבי חלל בקרבי", כמה נלחם יצר הרע בדוד המלך, ודוד לא התייאש אלא נלחם בו בכל הכוחות ולכן לבסוף הצליח.

וְלֹא לחינם אמרו חז"ל (ברכות סא.) שיצר הרע דומה לזבוב, מפני שהזבוב הוא קליפה מיוחדת שעושה פירוד, ומנהגה הפרד ומשול. וכך נקרא "זבוב" ראשי תיבות "זה פֶּלֶה וזה פֶּלֶה" שגורם פירוד בין האדם לחבריו, ובין האדם לאביו שבשמים.

וּמַעֲנִיין שחכמי המדע אומרים שלזבוב יש חמש מאות עיניים, וידוע שליצר הרע יש חמש מאות עיניים, ובמסכת עבודה זרה (דף כ:) כולו מלא עיניים, מפני שאורב לאדם עם חמש מאות עיניים.

וְזֶהוּ דְּבָרֵי הַפֶּסוּק (דברים יט, יא) וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו. פירושו "וכי יהיה איש שונא", הוא היצר הרע שהוא שונא לאדם ומבקש להמיתו, "לרעהו" עושה עצמו כחבר רֵעַ, אך באמת הוא שונא גדול, "וארב לו" היצר הרע אורב לאדם ומבקש להמית נשמתו.

וְלִכֵּן צריך תמיד לזכור שהאויב האמיתי של האדם, זה היצר הרע, והוא זקן ומלומד טוב בעבודתו, וכמו שאמר אריסטו לתלמידו אלכסנדר מוקדון, אתה עשית מלחמות גדולות בעולם, כבשת את כל העולם, אבל תדע לך שיש איזה מלך אחד זקן וכסיל שאותו עדיין לא הצלחת לנצח. שאל איך יכול להיות, הלא כבשתי מדינות שלימות, מלכים כבירים? אמר לו, נכון, אבל המלך הזה יושב בתוכך. ומי הוא זה? אמר לו זה יצר הרע. וכבר קדמוהו חז"ל ואמרו (אבות פ"ד מ"א) איזהו גיבור הכובש את יצרו. לא המנצח חיילים גדולים נקרא גיבור, גיבור הוא רק מי שכובש את היצר שלו, כי זו הגבורה האמיתית. וכמו שהעשירות אינה נמדדת בכמה כסף יש לאדם, אלא באיזהו עשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד מ"א), כך גם הגבורה אינה נמדדת בכח הפיזי אלא רק בכח הרוחני.

וּמִמִּשְׁיךְ רֶשֶׁב"י (זוה"ק ח"א דף צו ע"א ה"ל), במה לנצח את היצר הרע? ומשיב בלימוד התורה, וכמו שאמרו רבותנו (קידושין ל:) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תכלין.

מעשה ברבי חנינא בן דוסא שקרא לאריה מלך חלש ואח"כ קראו גיבור

המדרש (תנחומא ויגש ג') מספר, מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה את הארי ואמר לו, אי לך, מלך חלש. כלום לא השבעתיך שלא תיראה בארץ ישראל. מיד ברח. רץ אחריו רבי חנינא, אמר לו נעניתי לך, שקראתיך חלש, ומי שבראך קראך גבור, שנאמר (משלי ל, ל) ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל!

וצריך להבין מלכתחילה מה סבר, שקראו חלש, ולבסוף מה סבר שרדף אחריו וקראו גיבור? והתשובה, שרבי חנינא השביע את הארי שלא יראה בארץ ישראל. והנה בכל זאת הגיע הארי. מדוע, מה ארע? רעב היה, ומשחר לטרף, ואף שנשבע לרבי חנינא בן דוסא שלא יבוא, אך הרעב דחק בו. תתגבר! איני יכול. לכך קראו רבי חנינא "מלך חלש", הן הגבור, כובש את יצרו. והוא, בצדק הרויח את הכנויי, "מלך חלש". ובוז גער בו רבי חנינא. והנה האריה קיבל את התוכחה, לא התמרמר, לא הזכיר שבוראו קראו גבור, לא התנצל שהוא רעב. אלא הסתובב, וברח. מעתה שמקבל הוא את התוכחה ומשנה דרך, אזי גבור הוא! לכך רץ אחריו רבי חנינא, ביקש סליחתו, ושב וקראו גבור, כאשר קראו רבו.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

"ושבית שביו" הן ניצוצי הקדושה שלקחה הסטרא אחרא בשבי וע"י התשובה משיכם אל מקומם, ובפרט ע"י תורת רשב"י

נודע שעל ידי העוונות נגרם שיש הרבה ניצוצי קדושה שנפלו ונשבו בקליפות. היצר הרע מתגרה באדם ומכשיל אותו בעבירות, ואז ניצוצי הקדושה הן המצוות והמעשים טובים, נופלים בקליפות והיצר שובה אותן ולוקח אותן לסטרא אחרא. ומניצוצי קדושה אלו שנפלו אל הטומאה, הסטרא אחרא מקבלת חיות וכח, וזהו שכתוב (כאן) "כי תצא למלחמה", אדם יצא למלחמה נגד היצר הרע, "ונתנו ה' אלהיך בידך", יעזרו לך מן השמים לנצח את היצר הרע, ו"שבית שביו", תזכה להחזיר את "השבי" הם כל ניצוצי הקדושה שלקח היצר הרע והם שבוים בין הקליפות בטומאה, תזכה לקחתם בחזרה אל מקומם אל הקדושה, כמו שנאמר (איוב כ, טו) חיל בלע ויקיאנו.

עוד י"ל "ושבית שביו", "שבי" ראשי תיבות שמעון בר יוחאי, כי על ידי רבי שמעון בר יוחאי, ועל ידי לימוד הזהרה הקדוש, מוציאים הרבה ניצוצי קדושה מתוך הסטרא אחרא, ומחזירים אותם אל הקדושה, ובפרט בחודש אלול צריך לעסוק בתיקוני הזהרה.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

ע"י האחדות מנצחים את היצר הרע

הוקשה לרבנו האר"י ז"ל (ספר הליקוטים ריש כי תצא), "כי תצא" נאמר בלשון יחיד, ואילו המשך הפסוק נאמר, למלחמה על "אויבך", בלשון רבים, ולכאורה היה צריך לומר, כי תצאו למלחמה, וכך תחילת הפסוק וסופו היו בלשון רבים? אלא אלמננו שעל ידי האחדות מנצחים את היצר הרע, כי רק ביחד אפשר לנצח את היצר, האדם לבדו אינו יכול לו, אבל אם הוא הולך עם כולם יחד, כלומר כשהאדם נמצא בתוך קהילה קדושה, וכולם יחד עובדים את הקב"ה ונלחמים כולם בלב אחד כאיש אחד ביצר הרע, באחדות אחת, אזי ינצחוהו. ולכך נאמר כי תצא בלשון יחיד, היינו כשכל הציבור באחדות, ונראים כיחיד היוצא למלחמה על אויבך, ולכן מסיים הפסוק, ונתנו ה' אלהיך בידך, שבה התורה וקוראת לאויב בלשון יחיד, ככתוב, "ונתנו", כי אז ה' ינהג עמכם מידה כנגד מידה, ויפיל לפניכם את כל אויבכם, כאילו הם אדם אחד יחיד ובודד.

ולכן בכדי לנצח את היצר הרע, צריך להלחם בו יחד כולם באחדות אחת, בלב אחד ואז נתגבר עליו.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

אם רק "תצא למלחמה" על היצר הרע, "ונתנו ה' אלהיך בידך"

"כי תצא" אמרו רבותנו (מזבח אליהו כאן, איזמיר תרכ"ד), ה' יתברך אומר לאדם, אתה רק תצא למלחמה, רק תתחיל לעבוד את השם יתברך ותתנגד ליצר הרע ותלחם בו, אני כבר אשלים לך את המלאכה, ובס"ד תנצח. אבל צריך להתחיל ולצאת למלחמה, כי ברגע שהאדם יוצא למלחמה, הקב"ה עמו ועוזר לו נגד היצר הרע.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנָו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

ר"ת "כי" כ"ל יום, "תצא" למלחמה נגד היצה"ר, וכן "כי" גימ' ל' כנגד ל' יום של אלול

היות והיצר הרע בא בכל יום בכוחות חדשים לפתות את האדם ואינו מתיימש, לכן בכל יום ויום צריך מלחמה נגדו, וזהו שנאמר "כי תצא", ראשי תיבות המילה "כי" כל יום, תצא למלחמה נגד היצר הרע.

גם "כי" בגימט' ל' כנגד יום של חודש אלול, הוא הזמן המסוגל להלחם ביצר הרע ולהכניעו, וכמו שכתוב בזוהר חדש (ח"א דף צ"ו ע"ב) על הפסוק ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, דא היא ירחא דאלול [זה הוא חודש אלול].

"כי תצא ל'מלחמה" ר"ת כתל, להוריד את הכותל המפריד בינינו לבין אבינו שבשמים ולבכות בכותל לבוא
"כי תצא למלחמה" ראשי תיבות כת"ל, לפי שיש כותל שמפסיק בינינו לבין אבינו שבשמים (ברכות לב:), וכיוצא בזה
כאשר אדם יוצא למלחמה נגד היצר הרע, בזה הוא מסיר את הכותל המפריד בינינו לבין אבינו שבשמים.

גם זה רמז לאדם שילך לכותל המערבי כדי לנצח במלחמה עם היצר הרע, ששם מקום השראת השכינה, דהיינו בכח התפילה שיבכה ויתחנן על עצמו, יכול ויכל ליצר הרע.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנָו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

ביצר לנצח את היצר הרע

בספר החותמת והפתילים (ריש כי תצא, תש"ד) כתב שיש רמז בסופי תיבות הפסוק "כי תצא למלחמה על אויבך" שזה סופי תיבות "אהלך", אהלה של תורה הוא הדבר הגדול ביותר שמכניע את היצר הרע, כי מי שיושב באהלה של תורה יכול לנצח את היצר הרע.

והנה זה מה שאמרו רבותנו בגמרא קידושין (ל:): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם פגע בך מנוול זה משכחו אחריו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ. עד כאן. המנוול הוא יצר הרע, אם פגע בך תבוא לבית המדרש, תלמד תורה, שם תוכל להכניע אותו, "אם אבן הוא נימוח" לכאורה היו צריכים חז"ל לומר, אם אבן הוא מתפוצץ אם ברזל הוא נימוח, שהרי טבע האבן להתפוצץ, ולא ראינו שמתיכים אבנים. ולאידך הברזל נימוח ואינו מתפוצץ? אלא שמלמדים אותנו רבותנו בזה את הכח המופלא והנפלא של התורה הקדושה, שיכולה לשנות את טבע הבריא, וזו החכמה להפוך את הטבע. האדם יש לו טבע קשה, וגם היצר הרע נהפך אצלו כטבע ממש, לכן אמרו "משכחו לבית המדרש" ובכח התורה "אם אבן הוא נימוח". כלומר התורה הופכת את הטבע, כך שאפי' האבן שטבעה להתפוצץ, בכח התורה היא נימוחה. וכן הברזל שטבעו להיות נימוח ונוזלי, בכח התורה הופכים את טבעו והוא מתפוצץ. התורה עוזרת לאדם לעשות תשובה, והתשובה היא עולה למעלה מן הכל. וגם כשם שהתבלין מתקן את המאכל, כך גם התורה היא תבלין לתקן את היצר הרע (קידושין ל:), ויש בידה לשנות אותו, עד שיכול להגיע לכך שאפילו היצר הרע עצמו יעזור לאדם בעבודת ה', כמו שכתוב שהס"מ ברח את יעקב אבינו, וזה רק בכח התורה.

הגאון חיד"א (ברכ"י או"ח סי' א' אות ט', ובטוב עין סי' ח"י אות ב') כותב שהתורה היא התבלין שבו אנו נלחמים ביצר הרע, ואיזהו זה לימוד המוסר, האדם לא יכול בשום אופן לכבוש את יצרו מבלי שילמד בכל יום מוסר, חצי שעה בבוקר וחצי שעה בערב. בלי מוסר אי אפשר להקרא אדם, חייב האדם לחנך את עצמו במוסר נוקב, וצריך לחזור עליו עוד הפעם ועוד הפעם, כי האדם לא יכול להתיישר מבלי ללמוד מוסר כל יום.

הדרך לנצחו על ידי חשבון נפש

כאשר עורכים חשבון נפש, הלב כואב על כל העבירות, ושבים בתשובה. כאשר מתבוננים על סיבת העבירות, רואים קלות ראש, הקלה מסובין, ממש כמוץ נידף, כזו חולשה. ללא שום השרשה בלב. ועל כן אם נפנה לאחור, אם נשנה דרך, אם נקבל תוכחה, זו גבורתנו, כמו שדרשו על הפסוק (בראשית לט, ד) "וימצא יוסף חן", אם אתה רוצה לראות את עצמך הולך ומוסיף בעבודת השם, תעשה בכל יום חשבון נפש, "חן" ראשי תיבות חשבון נפש. והיינו "וימצא", איך תמצא "יוסף" - הוספה בעבודתו? על ידי "חן" - חשבון נפש.

היצר של דורנו האינטרנטי הפלאפונים והמחשבים

צריך להלחם במסירות נפש ממש, לא להניח לו אף פתח, כי דרכו של היצר הרע הוא (בראשית ד, ז) לפתח חטאת רובץ. ולכן אם משאירים פתח ולו הקטן ביותר, מיד היצר מכה ללא רחם, זאת ועוד בכל יום הוא מביא תעלול חדש "חדשים לבקרים", ובפרט בשנים האחרונות, הוא התחכם ביותר והביא לנו צרות גדולות, המחשבים האינטרנט

והפלאפונים וכל מיני מכשירים מתקדמים למיניהם, עוד מעט ישתילו אותם לתינוקות בבטן... איך שנולדים, כל אחד יהיה לו בתוך הבטן מכשיר, שהולך איתו לכל המקומות, וגם לבית כנסת הוא נכנס כבר היום עם מכשיר קטנטן, מגיעים לכל מקום, רוצה לראות חדשות, לוחץ על כפתור ויש לו שם כל מה שהוא רוצה, זה יצר הרע גדול מאוד, ה' יצילנו, זה מפתה מאוד, מי שיש לו מכשירים כאלה, כמעט ואין מנוס שלא יפול, אחרי שכבר הכניס את היצר, מה יעשה הבן ולא יחטא, זה אויב גדול מאוד! אמרו לי אינטרנט בגימט' סרטן, המחלה הקשה ביותר... משפחות שלימות נהרסות, כמה בחורי חמד, כמה בנות ישראל נפלו בנגע הצרעת הזה, והיצר הרע מפתה ואומר, זה עוזר בחיים, רק במקרי חירום, יש מלחמה, יש ספרי קודש, שיעורי תורה, ועוד תירוצים מכל המינים לקנות את המכשיר, וכאשר הכניס את הס"מ, שוב אומר לו היצר, תפתח, אתה חייב לראות את הסרט הזה, זה מחזק, אל תפחד זה צנוע (ויקרא יט, כח) וסרט' לנפש לא תתנו. וכך מדחי אל דחי, מוליך אותו שולל, נופל בבורות גדולים, (תהלים ז, טז) "בור כרה ויחפרהו", כל המכשירים האלה הם "בור", איך אדם מכניס אותם לביתו, לא חס על עצמו, על אשתו, על ילדיו, תחוס על הנשמה שלך! ככל שהמכשיר יותר "מתקדם" כך הוא מסוכן יותר. שלמה המלך היה חכם מכל האדם, וכי הוא לא ידע את כל הפטנטים האלה, בודאי שידע לעשות את כל הפטנטים שבועלם, יש יותר חכם משלמה המלך?! אבל הוא לא עשה, כי הוא ידע גם את הנזקים הגדולים שיצאו מזה. נכון, זה מיקל, זה מתקדם, אבל זה גם מקדם לבאר שחת, העיקר של האדם בחיים הם לא חיי הגוף, אלא חיי הנפש, הרוחניות, צריך לשמור על הנשמה מכל משמר, הגוף מתבלה בעפר, אבל הנשמה היא נצחית.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וַנִּתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

"תצא" ר"ת ת'צייר צ'ורת א'ביך

"כי תצא" למלחמה, כידוע יוסף הצדיק היה בן שבע עשרה שנה בארץ נכריה לבד, והיצר הרע ניסה בכל כוחו להכשילו, והוא נלחם בעוז לא ליפול ברשתו, הניסיון היה קשה מאוד. כתוב שאשת פוטיפר היתה שמה לו מסמרים שלא יוכל לסגור את עיניו כדי שיביט בה, וכן שמה לו מראות בכל הבית כך שלהיכן שיביט יראה אותה. בכל שעה היתה מחליפה מלבוש אחר, ועוד הרבה תעלולי רשע. ויוסף הצדיק עמד בגבורה עילאית לא להסתכל ולא להכשל. וכיון שהוא עמד בכל עוז נגד היצר הרע, גם כשכלתה אליו הרעה, אמרו רבותינו (סוטה לו: ומדרש אגדה בראשית פל"ט סי' י"א) שבאה לפניו צורת אביו ובכח זה ניצול.

לכן האדם צריך לעשות מצדו את כל ההשתדלות באמת, עד שיעיד עליו בורא עולם שנלחם בכל כוחו, ואז מהשמים יעזרו לו ויצילו אותו, והקב"ה לא יעזוב אותו, וזה מרומז כאן בכתוב, **"כי תצא למלחמה"** **"תצא"** ראשי תיבות **תצייר צורת אביך**, וזו סגולה בדוקה.

וכן אנו צריכים לצייר צורת אבינו שבשמים כלומר **"שויתי ה' לנגדי תמיד"**, וכתב האריז"ל (פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א) שאדם יצייר נגד עיניו שם הוי"ה ב"ה בניקוד יִרְאָה כזה יִהְיֶה. עוד כתב רבנו האר"י (שער רוח הקודש עם פירוש יסו"ד דף נ' ע"ב תמצאנו אחרי המילים שויתי... לנגדי) וכן יצייר בעיני רוחו את המרכבה הקדושה שם הוי"ה בניקוד קמץ- זה כתר, וכן שם הוי"ה בניקוד פתח- זה חכמה, וכן הלאה, כמו שמוכא בסידורים. האדם צריך להרגיל את עצמו בהנהגה זו, כי בזה יצל מן החטא ופותחים לו שערי תפילות, וכמו שכתב המהרח"ו זיע"א בחשיבות הדבר.

ובזוהר חדש (ח"א דף צ"ו ע"א בתרגום) אמר רבי שמעון, אוי על זה שכתוב (משלי ל, כב) תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם, זהו היצר הטוב הנשבה בידו והוא מלך עליו. עד כאן. הן עבד כלל אינו ראוי למלוכה, ו"עבד" זה יצר הרע, אם לא נלחמים בו, אז הוא מולך על האדם, ואז **"ונבל כי ישבע לחם"**, דהיינו הוא נהיה עשיר מאוד ה"נבל" הזה, ו"ישבע לחם", זאת לפי שהיצר הטוב **"נשבה"** בידו, כאשר לא נלחמים בו, בזה אנחנו מוסרים את היצר הטוב בידו.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וַנִּתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (כא, י)

"כי תצא למלחמה על איבך" מלמעלה, ואז ננצח אותו

"כי תצא למלחמה על איבך" מורנו ורבנו הבן איש חי זיע"א בספרו אדרת אליהו (ריש כי תצא) אומר, ישנן שתי דרכים למלחמה, יש מלחמה רגילה פנים מול פנים, ויש מלחמה שממתינים לאויב במקום גבוה ובעוברו שם תוקפים אותו. הנה במלחמת פנים מול פנים גם לצד המנצח יש נפגעים, אבל אם אתה **"על איבך"** דהיינו שאתה בא עליו מלמעלה, מכה את האויב מלמעלה, כמו מטוסי קרב שמפציצים את האויב מהאוויר, אז לא מוכרח שיהיו נפגעים. וזהו

שאומרת התורה "כי תצא למלחמה על איבך", "על" היינו מלמעלה, כך צריך לנהוג במלחמה עם יצר הרע, שצריך לבוא עליו מלמעלה, בכוחות רוחניים, כוחות עליונים, ללמוד הרבה תורה ובפרט בזהר הקדוש.

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ וְנָתַנּוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשִׁבִּיתָ שְׁבִי" (כא, י)

כי תצא למלחמה על איבך שהוא הנחש, ומעל אותיות נח"ש הן אותיות זמ"ר שהם תחלים שע"י ננצחו

עוד ביאר החתם סופר (דרשות דרוש ל"ז באב דף של"ב) בשם רבו ההפלאה, כי האויב שהוא היצר הרע שמו "נחש" (זוהר ח"ב דף רס"ב ע"ב), והנה האותיות שמעל אותיות נח"ש, הם זמ"ר, לפי שקודם האות נ' ישנה האות מ', וקודם האות ח' האות ז', וקודם לאות ש' האות ר'. שעל ידי זמירות לה' מכרית את היצר. ולדרכו רמזים הדברים בנאמר כאן, כי תצא למלחמה על איבך, אויב כאמור הוא הנחש, ומורה התורה שנהיה "על" אויבך, דהיינו מעל אותיות נחש, שהן אותיות זמ"ר, שהם תהלים הנקראים זמירות עריצים ומכריתים את היצר הרע, שעל ידי כך תוכל לנצחו.

"וְרָאִיתָ בַּשְּׁבִיָּה אִשֶּׁת יִפֶּת תֹּאֵר" (כא, יא)

וראית בשביה אשת יפת תואר היא הנשמה

"וראית בשביה" זו הנשמה, כמו שכתוב (משלי לא, ל) אשה יראת ה' היא תתהלל, על האדם לדאוג לנשמה שלו, שיתמיד בתורה ובתפילות ושיראתו תהיה קודמת לחכמתו, ולא ילך אחרי תאוות הלב ופיתויי יצר הרע שחס ושלום לא יתעמר בנשמה. כתוב (בתפילה, וראה ראש השנה לב): ספרי חיים וספרי מתים לפניך נפתחים, זה לא רק שדנים את האדם מה יהיה עם החיים שלו ועם הפרנסה שלו, עיקר הדין הוא מה יהיה עם החיים הרוחניים שלו! האם יחיה חיים רוחניים, או חס ושלום ימות רוחנית, זה העיקר וכל השאר הם הבל הבלים, ועל זה צריך האדם להתפלל. מורנו ורבנו בעל הבן איש חי זיע"א כל חודש אלול היה הולך להתבודד, לוקח אתו מניין אנשים ועוזב את בגדאד לכל החודש, הולך לקבר יחזקאל הנביא, יושב שם וכל היום עוסק בתורה ובתפילה, מתבודד עם קונו, מתעלה ומתקדש לקראת הימים הנוראים, והיה פרוש לגמרי מכל ענייני העולם הזה. וכשהיה צריך לענות תשובה לאחד, כתב לו, אני כותב לך תשובה על הדבר שאתה צריך, בחודש אלול, שכל רגע בחודש אלול חשוב לי כמו חודש ימים! אדם צריך לנצל כל רגע בחודש זה להתעלות ולהתקדש, אפשר להרוויח בזה עולמות, זה הזמן לעבוד בכל הכוחות ולא לאבד אף רגע.

עורו ישנים... למה החרשים לא פחדו משאגת האריה?

הרמב"ם אומר לגבי מצות תקיעת השופר (הלכות תשובה פ"ג ה"ד) שהיא רומזת "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם". דהיינו אל תישן אלא תקום ותלחם ביצר. והנה יש הבדל בין "שינה" ל"תרדמה", יש אדם שהולך לישון ברצון ולא מעניין אותו כלום, הוא אומר שלום עלייך נפשי והולך לישון. ויש אדם שנלחם בשינה, אבל נופלת עליו תרדמה, כי היצר מצליח לבלבל אותו. על שתי בחינות אלו אומרים לאדם "עורו", הן מהשינה הרוחנית והן מהתרדמה הרוחנית, צריך להתעורר חזק, לשוב בתשובה, ללמוד מוסר כדי שיפתח את אוטם לבו, ותשמע נשמתו את הבת קול היוצאת ומכרזת "שוכו בנים שובבים".

רבותנו המשינו לכך משל, בזמן המלחמה נמלטו אנשים ליערות כדי להציל את חייהם, אולם היצר היה מלא חיות רעות. והנה יום אחד שמעו שאגות של אריות וקולות דובים וכו', ונסו מקולם אל ניקי הסלעים, והמה רואים שיש כמה אנשים שממשיכים לישב באמצע היער שקטים ושנאנים ולא מפחדים כלל. כאשר ביררו את הענין הבינו שאנשים אלו חירשים הם והיות ואזניהם אטומות לא שומעים את קול החיות הטורפות ולכן אינם פוחדים. כן הוא המצב בחודש אלול, שעליו נאמר (עמוס ג, ח) אריה שאג מי לא ירא, ועל כן האדם יפתח לבו ויעשה תשובה, מי יכול לישון עכשיו, וכי אדם שיש לו משפט יכול לישון? וזאת אפילו אם המשפט הוא על דבר קטן, אם עלולים לשים אותו בבית האסורים, ואפילו רק לחייבו ממון, כבר אינו יכול לישון! וזה בעולם הזה, שכולו הבל, עולם חולף, כל שכן כשהאדם נידון על חיי הנצח, כיצד יוכל לישון! אם אדם יהיה בבית האסורים בעולמות העליונים, מה יהיה עליו, הן שם זה חיי נצח, זה לא פשוט, היום לעשותם ומחר לקבל שכרם.

משל נפלא המלמד את האדם שבעיקר ידאג לשכינה ולא לפרנסה, בית, וכו'

בתפילות של ראש השנה צריך בעיקר לדאוג ולהתחנן לפני השם יתברך על צער השכינה, כי השכינה נמצאת בבית האסורים, עוונותנו גרמו שהיא לא בביתה, היא בגלות נודדת ממקום למקום, וכן צריך להתחנן על החיים הרוחניים שלו שיזכה ללמוד תורה, יזכה ליראת שמים, למדות טובות, כמו שמביא הרש"ש (במוסר לראש השנה) את

דברי הזוהר (בתיקונים דף כ"ב ע"א, ובזוהר חדש ח"ב דף ס"ג ע"א) כי בני האדם ביום הכיפורים הם ככלבים הצווחין הב, הב לן מזוני, הב לן בני, הב לן חיי, ולית מאן דאשגח לה לאפקא מבית אסורים דילה. דהיינו השכינה צועקת ואין מי שמשגיח עליה להוציאה מבית האסורים. צריך לצעוק על גלות השכינה, וכשהשכינה תצא מהגלות, יהיה טוב לכולם, כל הבעיות הפרטיות והכלליות יפתרו, כי השכינה מקבלת שפע ומחלקת אותו לכל העולמות ולעם ישראל. אבל בעונותינו הרבים אנחנו מבקשים מהשם יתברך הב לנו בנים הב לנו פרנסה כסף וכו', זו בושה גדולה, כי צריך לדאוג על העיקר.

מזרנו ורבנו הבן איש חי מביא על כך משל, יהודי עשיר גדול היה נוסע במכונית השרד שלו, והנה בדרך הוא רואה את חברו משכבר הימים שגם הוא היה עשיר בעסקי הקבלנות, אלא שירד מנכסיו, עד כדי שהגיע לפת לחם, ובליט ברירה רואהו עומד בצד הרחוב ומקבץ נדבות, נותר ללא בית וחסר כל. בזכרו את ימי ידידותם, נכמרו רחמיו עליו, עצר את המכונית, וקרא לו ידידי בוא עליה עימי. הסיעו לשכונת יוקרה, וכה אמר: אתה רואה את השכונה הזו? היא שלי, וברצוני לתת לך כאן בית יפה ומסודר היטב, יש בו בריכה וכל תענוגות, ואתן לך גם כמה עבדים שישירותו אותך ויעשו כל צרכיך, אוכל, כביסה, קניות, יסדרו לך כל מה שצריך. גם אתן לך בכל חודש משכורת בסך מאה אלף שקל לכל צרכיך, כי אתה היית עשיר גדול וכן ראוי לך. אבל יש לי בקשה אחת, אתה רואה את שטח האדמה הזה, ברצוני שתבנה בו שכונת וילות, כל וילה שתהיה ממש ארמון, עם גינות ופרדסים, תדאג שיהיה משהו מיוחד, הן אתה היית קבלן ואתה מכיר את העבודה, וכל ההוצאות עלי, אתה רק צריך לבנות, וכשתסיים לבנות, תשכיר אותן למי שתמצא, ומהכסף הזה תתפרנס, כי גם אלו ברצוני לתתם לך מתנה, הכל בסוף יהיה שלך, רק אל תשב על מי מנוחות, אני רוצה לראות עבודה, אני מצדי משקיע, ואתן לך כל מה שצריך, ואתה מצידך תעבוד כפי שצריך. כמה זמן ייקח לך? השיבו שנה וחצי. אמר לו קח לך שלוש שנים, ותבנה את שכונת הוילות, ובכל שנה אגיע לראות מה בדיוק עשית, אם עמדת במשימות וכו'. וכך היה, תיכף נתן לו את הבית, המפתחות, העובדים, ובכל חודש הפקיד בחשבון הבנק שלו מאה אלף שקל, ומעכשיו הכל תלוי בו.

והוא אמנם התחיל "לעבוד", אך לא בבניית הוילות, אלא בטלפונים חברים... מסיבות, על האש, וויסקי, טיסות לחו"ל, תאוות, פיתויים, ממש לא נח רגע אחד, ובליבו חשב רק עוד קצת הנאות וכבר נתחיל לבנות... אולם הזמן רץ, עבר חודש ועוד חודש, פתאום הוא רואה שעוד שבוע כבר עוברת השנה הראשונה, והוא עדיין לא החל לבנות, המסכן היה מאוד עסוק... מיד הרים טלפונים, שלום אתה קבלן, אני צריך לבנות, כמה עולה, מתי מתחילים, כמה זמן אך כמובן לא עלה בידו. והנה עבר שבוע מגיע בעל הבית, קורא לו למשרד, שלום עליכם, מה קורה, איך אתה מתקדם? אני כבר יודע הכל, אתה רואה יש לי פה סרט שלך מכל רגע בכל השנה, בכל פינה מותקנות פה מצלמות הכל מתועד, ומה עשית? שום דבר! אפילו בלי מצלמות רואים על פני השטח, לא עשית כלום, שום דבר לא התחלת, רק בילויים ותענוגות, הצמדתי לך גם מצלמה מעל הראש, ורואים, נסעת לפה ולשם, עשית כך וכך, לא אמרתי לך לא לנסוע, לא לבלות, אבל תעבוד! במשך שנה יכולת גם להנות וגם להספיק הרבה עבודה.

במקום שיתחרט ויבקש על נפשו, יבכה ויבקש מחילה וכו' הוא השיב למטיבו עזות, ובא בטענות ודרישות, הן לא מספיק לי מאה אלף, אני מבקש מאתיים אלף...

איזו חוצפה! היש חצוף גדול מזה? בעל הבית צריך מיד לסלק אותו בטענה, הן אני נותן לך את כל השפע בעולם ומבקש ממך לבנות, ולא בשבילי, אלא בשבילך! וככה עשית?

הנמשל הוא ממש אנחנו, הקב"ה הביא אותנו לעולם הזה, נותן לנו כל מה שרוצים, בית, אשה, ילדים, משכורת, הכל, תשמח ותהנה, והקב"ה מבקש מאתנו לשמור תורה ומצוות, לא בשבילו כי אם בשבילנו, כי על ידי התורה והמצוות אנו בונים בעולמות העליונים, כל אחד יש לו שם שטח, "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", אלו חיי הנצח, תבנה שם בתים, ארמונות, וכל זה יהיה בשבילך, שם תשב ותהנה מזיו השכינה, כל זה לטובתנו שנשמח. ופעם בשנה עושים לנו דין וחשבון, לראות מה עשינו, ומה רואים? לא עבדנו מספיק, אנחנו חסרים הרבה, ומה אנו משיבים על כך לבורא? באים לפני הקב"ה ואומרים לו, רבנו של עולם צריך עוד כסף, עוד בית, לא מספיק מה שנתת לנו וכו', בושה שאין כדוגמתה... צריך להתחזק, לעבוד טוב, לא לתת ליצר הרע להשלות אותנו, לשוב בתשובה בכל הכוחות ולהתחנן על הגאולה.

הקב"ה מצפה לאדם שיחזור בתשובה כמו אשה שבעלה הלך למדינת הים כמה היא מצפה לו בכל רגע שיבוא הקב"ה מצפה לנו, הקב"ה אוהב אותנו איך שאנחנו, ומצפה לראות אותנו שבים אליו, הוא מחכה, מתי נשוב, הקב"ה מבקש תשובו אלי, תבואו אלי, תראו לי איתות. מובא בשם החפץ חיים שהיה אומר שהקב"ה מצפה לאדם שיחזור בתשובה כמו אשה שבעלה הלך למדינת הים לתקופה ארוכה, והיא אוהבת מאוד את בעלה ומתגעגעת אליו, כמה היא מצפה לו בכל רגע, רק שומעת רעש קטן, מיד רצה אל חלון ביתה, אולי בעלי הגיע, אולי הוא בא, מצפה לו בכל רגע שיבוא, לראות את פני בעלה, כך הקב"ה מצפה לנו כל רגע שנחזור בתשובה. לכן לא נשב שאננים, לא ניתן לקב"ה לחכות לשוא, נשוב אליו בכל הכח.

"וְגִלַּחְהָ אֶת ראֹשָׁהּ" (כא, יב)

"וגלחה את ראשה" זה הרהורים רעים, "ועשתה את צפרניה" זה מותרות הגוף

אומר הזוהר הקדוש (זוהר חדש ח"א דף צו ע"ב), "וגלחה את ראשה" זה להסיר את זוהמת הנפש. דהיינו לגרש את ההרהורים הרעים. ואמרו דורשי רשומות על מאמר חז"ל (יומא כט.) "הרהורי עבירה קשים מעבירה" ראשי תיבות "מעקה", וזה מרומז בכתוב (דברים כב, ח) "ועשית מעקה לגגך", הגג של האדם הוא הראש, ומורה התורה שצריך לעשות מעקה לגג, דהיינו לגרש את המחשבות הרעות ואת ההרהורים הרעים, ולא לתת להם להכנס. **"ועשתה את צפרניה" הציפורניים הם מותרות הגוף, הסמל לתאוות ולמותרות, המזיקות לאדם ומונעות אותו מהתקרבות לקדושה, וצריך האדם לקוץ אותם.**

"וְהִסִּירָה אֶת שְׁמֹלֶת שְׁבִיָּהּ מֵעֲלֶיהָ" (כא, יג)

שלא ללבוש את החליפה החדשה על הבגדים המלוכלכים

האדם צריך להכין מלבוש יפה, חליפה יפה מיוחדת לכבוד הנשמה שלו, כי המלבוש שהיה לו עד עתה הוא מלוכלך, וחייבים קודם להסיר את המלבוש הישן הם המעשים הרעים "והסירה את שמלת שביה מעליה", כדכתיב (זכריה ג, ד) "הסירו הבגדים הצואים מעליכם", ולהלביש את הנשמה מחלצות, הן תורה ומצוות.

משל לאדם שראה חבר עני לבוש בלויי סחבות, כל הבגדים שלו מלוכלכים ומדיפים ריחות, אמר לו בוא אלביש אותך, אקנה לך חליפה חדשה. הכניס אותו לחנות בגדים, וכה אמר למוכר, תלביש אותו מ-א' עד ת'. המוכר נתן לו חליפה למדוד, והעני נכנס לתא המדידה. עוברות עשר דקות, רבע שעה, ועדיין לא יצא, דופקים בדלת, והוא אומר שהוא לא מצליח ללבוש את החליפה. הבה נראה למה אי אפשר ללבוש? פותחים את הדלת ורואים שניסה ללבוש את החליפה החדשה על הבגדים הישנים המלוכלכים. אמרו לו לא כך עושים, תחילה תפשוט את הבגד המלוכלך, ואז תלבש את החדש.

כן גם אנחנו צריכים תחילה להוציא את הלכלוך, להתנקות מהמעשים הרעים שלנו, "והסירה את שמלת שביה", ואז נלביש את הנשמה בחליפות מהודרות של תורה ומצוות, וככל שעושים את המצוות בכוונה ובשמחה גדולה יותר, נעשה מלבוש חשוב יותר.

"וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמֶיהָ" (כא, יג)

"ובכתה... ירח ימים" זה חודש אלול

בחודש אלול צריך לבכות לקב"ה שימחל לנו על כל מעללינו, עכשיו לפני יום הדין, זהו הזמן לבכות, הן אחר כך, הבכי לא יעזור, צריך לבכות לפני יום הדין הגדול והנורא, וככל שהאדם בוכה יותר, כך מהשמים מצחצחים אותו יותר. הזוהר הקדוש (ח"ב דף ע"ח ע"א) אומר, כי כל העוונות שהאדם עושה, רשומים לו במצחו ובכף ידו, ואם האדם מוריד דמעות, זה רוחץ אותם ומנקה אותו. הדמעות הן "סבון מיוחד" שרוחץ את כל העוונות של האדם, ולכן צריך להוריד כנחל דמעה. ובזוהר חדש (ח"א דף צ"ו ע"ב) על הפסוק (דברים כא, יג) ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, כותב, "ירח ימים" זה חודש אלול. דהיינו על ידי שבוכים בחודש אלול באים ליום הדין נקיים, ואם לא יבכה באלול אחר כך יהיה מאוחר.

אמר המפקד, אם הייתם בוכים קודם, לא הייתם בוכים עכשיו

מסופר שבסוף מלחמת העולם השנייה, כשהגבול היה סגור, היתה עיירה אחת שהגבול חצה את העיירה לשניים, והפריד בין התושבים לבית הקברות היהודי. היהודים פנו לשלטונות וקיבלו אישור מיוחד מפאת כבוד הנפטרים, לקבור

את מתייהם "מעבר לגבול" ללא בדיקות ועיכובים. בעיירה זו היתה חבורה שניצלה את המצב להבריח זהב, ללא תשלום מכס, וכך עשו, את הסחורה היו שמים בתוך ארון קבורה, כאילו זו לווייה, וכך עברו את הגבול ללא בדיקות, ברם דא עקא, ככל שנתרבו "הלוויות" הללו, כך נתמעטו הבכיות... יום אחד בא המפקד האחראי על האזור, וראה מסע לווייה מוזר, לא רק שלא בוכים, אלא צוחקים ומפטפטים, אומרים "יושב בסתר עליון"... וכולם צוחקים. אמר, משהו פה לא בסדר, עצרו! בדיקה! אמרו לו אדוני המפקד כבוד הנפטר, יש לנו אישור מיוחד, אמר להם שום אישור לא יעזור אני רוצה לבדוק, לפתוח מיד, החיילים פתחו וראו לפנייהם כסף וזהב לרוב, ואז נתפסה החבורה גם על הפעמים הקודמות. התחילו לבכות, אמר להם המפקד, אם הייתם בוכים קודם, לא הייתם בוכים עכשיו, כי לא הייתי עוצר אתכם.

המוסר הינו נוקב עד תהום, צריך לבכות בחודש אלול, כדי שלא נבכה חלילה אחר כך בעת שהבכי לא יעזור.

שערי דמעה לא ננעלו

מסופר שבזמן מלחמת העולם השנייה היו המון חללים, אלפים שוכבים יחד, מתים ופצועים, ובשביל להבחין בין החיים למתים, היו מסמנים את הגופות, את המתים היו צובעים באיקס שחור, ואת החיים היו מסמנים באיקס אדום, כך היו יודעים מי זקוק לטיפול רפואי. אחר כך היה מגיע טרקטור, מרים את כל המסומנים בשחור, וזורק את כולם יחדיו אל קבר אחד, ה' יצילנו. שכב שם פצוע שאינו יכול לזוז, ואבד לו כח הדיבור, והנה הוא רואה שסימנו אותו בשחור, והבין שעוד רגע יזרקו אותו בין המתים. חשב אתחיל לבכות, אוריד כנחל דמעה, ועם הדמעות האלה אמחוק את האיקס השחור. וכך עשה החל לבכות, ועם הדמעות שיפשף את האיקס השחור, התאמץ בכל כוחו למוחקו, ואכן הצליח ועלה בידו, והבכיות הצילו אותו. הבכיות אכן מצילות.

הדמעות עוברות מתחת לשער והשם מורה לפתוח

אמרו בגמ' (מציעא נט.) "שערי דמעה לא ננעלו", כל השערים סגורים, אבל שערי דמעה לא ננעלו. בדרך משל אמרו, אדם רוצה להכנס אל המלך, דופק בשער הארמון אך לא פותחים לו, כיצד יכנס? יש עצה, יוריד נחלי דמעות, והדמעות ישתלשלו למטה מתחת לדלת ויכנסו אל המלך, וכשהמלך יראה את הדמעות, ישאל מה זה, מה קרה, מי בוכה כל כך? ויפתח לו את הדלת. כך גם כאן "שערי דמעה לא ננעלו" כי הדמעות עוברות "מתחת לדלת", והקב"ה רואה אותן.

רבי זושא מנאפולי בכל יום היה מוריד כנחל דמעה על כל מה שעשה עד שמחק עם הדמעות כל מה שכתוב בדף

הדמעה דבר גדול היא, אדם יבכה על עצמו ככל שיוכל. רבי זושא מנאפולי בכל יום היה כותב על דף, כל דבר שצריך עליו תשובה. בלילה היה מחזיק את הדף בידו ושב בתשובה על כל מעשיו, מתחרט ומתוודה ומוריד כנחל דמעה, על כל אשר עשה, עד שמחק עם הדמעות כל מה שכתוב בדף.

עוד מסופר על רבי זושא מנאפולי שיצא לגלות לתקופה ארוכה, ולא היה ישן באותו בית שני לילות רצופים. לפעמים היה מתארח אצל אנשים בעלי עבירות, וכשהיה רואה כי בעל הבית מלא עוונות, היה כואב לו מאוד, ורצה לעורר אותו בתשובה, בלילה היה קם בוכה ואומר על עצמו דיברתי לשון הרע, אכלתי נבלות, וגם היה מפרט מה העונש על אותה עבירה, מי שמדבר לשון הרע משליכים אותו לכלבים, מתגלגל בכלב, והיה הרב צועק ובוכה בכיות נוראות. בעל הבית בשומעו את הבכיות, והן הוא יודע בעצמו שכך מעשיו, ואומר בלבו לא ידעתי שזה עוון כל כך חמור, ומה אעשה שגם אני עשיתי דברים כאלו, ומתחיל גם הוא לבכות ולהתחרט, עד שכלתה הדמעה. ורבי זושא ממשיך עוד וקורע את לבבו, עד שהיה מתחרט על כל מעשיו וחוזר בתשובה שלימה.

ובתהלים (נו, ט) נאמר, "נדי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך". ועוד נאמר (תהלים ו, ט) "שמע ה' קול בכיי", ואפילו אדם שאינו יכול לבכות ולהוריד דמעה, לכל הפחות יעשה קול בכיות וגם זה יועיל לו.

אם היצר חטף לך מצוה חטוף גם אתה

האדם צריך להתגבר, לא לעזוב ולא להתייאש, אפילו אם רואה שהיצר הרע נוגס בכל פינה, יציל מה שיוכל, ולא ירים ידיים, וזו המלחמה הגדולה - לא להתייאש חלילה. לפעמים האדם רואה שהיצר הרע הכשיל אותו בכמה מקרים ביום. ולכן אומר האדם אל יבו, היום אני כבר מיואש, ואם כן אלך עם היצר הרע עד הסוף. וזו טעות, כי זה בדיוק מה שהיצר חפץ, את הייאוש, אם אדם תקף מישהו והכה אותו, האם הוא לא יברח? האם יאמר אל ליבו אם כבר נתת לי מכות, אז תמשיך לתת עוד, אני אתך עד הסוף?! הלא יברח כל עוד נפשו בו.

משל (הביאו החפץ חיים בהקדמה לשמירת הלשון) לילד יתום שהיה מוכר תפוחים, כל בוקר היה לוקח מגש והולך למכור, ומכך היתה פרנסתו. יום אחד בעודו עומד בדוכן, בא גוי והפיל את המגש שלו, כל הסחורה התפזרה על הרצפה, ואנשים החלו לחטוף מכל הבא ליד. והנער עמד בצד חסר אונים ומיואש ופרץ בבכי. אדם שעמד בצד אמר לו בני, במקום להסתכל תחטוף גם אתה, תציל לכל הפחות מה שתוכל, הם חוטפים, גם אתה תחטוף, אל תעזוב, ומה שהצלחת, הצלת.

משלי שועלים

רבותינו (חמדת ימים ח"ג אלול פ"א אות ט') הביאו על כך משל לשועל שהיה רעב מאוד, כי עברו כמה ימים שלא אכל, והנה ראה אולם עם שולחנות ערוכים במאכלים משובחים, נכנס לאולם מאחד החלונות ושמוח שמחה גדולה על כל הטוב שנפל בחלקו. החל לטעום מכל הבא ליד, בשר, קציצות, דגים, לא הניח קדרה קטנה וגדולה שלא טיפל בה. פתאום ראה שבעלי הסעודה מגיעים, ואין לו לאן לברוח, אם יתפסו אותו יהרגו אותו, חשב מה לעשות, ומצא עצה, יעשה עצמו כמת, והם יזרקו אותו החוצה וכך יברח. נשכב על הארץ ועשה עצמו מת. נכנסו בעלי הסעודה לאולם ובראותם שנגסו מכל המאכלים וקלקלו את כל הסעודה, הצטערו עד מאוד, פתאום ראו את השועל מושלך על הארץ, אמרו בודאי השועל הזה אכל מכל המאכלים ומת מאכילת יתר, נזרק אותו החוצה. אמר אחד מהם, שמעתי כי לשון של השועל יש סגולה גדולה, לכל הפחות אעקור לו שן. לכן לכו הביאו צבת. אמר השועל בלבו אמשך לעשות עצמי מת ואתגבר על הכאב, אמנם יהיה לי פחות שן, אבל לכל הפחות אחיה, העיקר שלא יהרגו אותי. והנה פותחים לו את הפה ועוקרים לו שן, איזה צער, איזה כאב, אבל השועל אינו מוציא שום הגה ומתאפק. והנה השני אומר אני שמעתי שהעין של השועל גם היא סגולה בדוקה ומנוסה. אמר השועל מה יהיה אתי בסוף? טוב, עם עין אחת גם אסתדר, העיקר שאשאר חי. הביאו מברג ועקרו לו עין, סבל כאבים עזים ולא פצה פה. בא השלישי ואמר, הזנב של השועל שווה הון, אבא ואקחהו. השועל גם את זאת היה מוכן לסבול הן גם בלי זנב אפשר לחיות, חתכו לו את הזנב. בא אחר ואמר שמעתי כי הפרווה של השועל עם העור תכסה את ההוצאות של הסעודה ואפילו ישאר עודף. שמע זאת השועל ואמר בלבו, עכשיו לא ישאר ממני כלום, אם אני לא אתן קפיצה עכשיו ואברח להציל את נפשי, ימיתו אותי. ואכן פתאום נתן קפיצה כולם נבהלו, וכך הצליח לברוח. נכון שיצא ב"שן ועין", אבל נשאר חי, ולא נתן להם להרוג אותו לגמרי.

כן גם אנחנו נלחם ביצר, ואפילו שיש לו הצלחות, לא נתייאש, אלא נציל מה שאפשר. הוא עובד ואף אנחנו נעבוד, הן זאת דרכו לנגוס מכל הצדדים עד שלא משאיר כלום בסוף ולכן נברח ממנו כל עוד אפשר.

היצר נוגס מכל צד עד שגומר לאדם את הכל

עוד מספרים שפעם אחת מצא אריה נבלה בדרך, בא הדוב ואמר הנבלה שלי. אמר לו האריה, לא, שלי היא, אני מצאתיה. אמר הדוב אני הנחתיה קודם כאן, והתחילו להתווכח. פתאום הגיע השועל, אמרו לו יש בינינו ויכוח, הדוב טוען כולה שלי לפי שהנחתיה כאן לכמה רגעים, והאריה אומר כולה שלי הן אני מצאתיה. אמר להם השועל, שמעתי ואני חושב שאין כמו פשרה, לכן "יחלוקו" חצי לך וחצי לך, יש פה מספיק לשניכם אפשר לחלק. הסכימו, אז אמר השועל אני אחלק לכם חצי חצי בדיוק. ומדיבורים למעשים, חתך השועל את הנבלה לשניים, הסתכל ואמר לעצמו, יש בחלק זה יותר מדי, וכדי להשוותו נגס נגיסה. אולם עכשיו אמר יש יותר מדי בצד הזה, עוד נגיסה, וכך נגס מפה ומשם עד שגמר הכל...

כך דרכו של היצר הרע שנוגס מכל צד עד שגומר לאדם את הכל, ולבסוף האדם יוצא ריקם וחסר כל, לכן לא ניתן לו משאלותיו. ודבר זה מצריך הרבה כוח והתבוננות, ויש ללמוד יום יום מוסר, צריך לעזוב את כל התאוות והגשמיות ולחשוב רק על התכלית הנצחית, על הרוחניות, איך להתקדם באמת בעבודת ה', ויתן אל לבו לשאוף רק לרוחניות, ויזכור שהיצר אורב לו בכל פינה והוא יכול להפסיד הכל.

חודש אלול זו ההזדמנות שלנו, זה חסד גדול שעשה עמנו ה' יתברך

הבורא יתברך מאהבתו אותנו, בחר בנו ונתן לנו את החודש הגדול הזה, ומרחמיו הרבים נתן לנו את מצות התשובה שבה חידש שעקירת הרצון כעקירת המעשה, ואם כן צריך אדם בכל יום לקום ולרקוד שיש לנו כזה חודש, שבו האדם יכול לפרוק מעליו את כל העוונות, איזו זכות גדולה זו, היש למעלה מהזכות הגדולה הזו? צריך לשמוח בכל רגע שהשם זיכה אותו להגיע לחודש כזה חשוב, חודש הרחמים והסליחות, ולהשליך מעליו את כל הפגמים שעשה כל השנה.

והנה מכיון שרק עכשיו יש לפנינו את ההודמנות הגדולה הזאת לנקות את עצמנו, לכן אדם לא יעביר את הזמן בהבל, אלא ימליך את הקב"ה עליו בנפש רוח ונשמה, שהן במח, לב, כבד, שכן הנשמה משכנה במח, והרוח משכנו בלב, והנפש משכנו בכבד. והראשי תיבות של ג' אברים אלו הם "מלך", והענין הוא שהאדם צריך לתת להם מלכות.

ובזה יובן מה הטעם שבלעם הרשע רצה להרוג את הרוחניות של האיברים הללו שסימנם "מלך", משום שרצונו היה שהיצר ימשול באדם, וזה מה ששאלו חז"ל (ברכות ז.) הלא כעסו של ה' הוא רק רגע, ואם כן כיצד יכול היה בלעם הרשע לקלל את ישראל ברגע אחד, ומתרצת הגמרא, שהיה אומר - פִּלְם, ופירש האדמו"ר מטלאנא (הובא בס' אוצרותיהם של צדיקים עמ' תקי"ח), ש"כלם" זה ראשי תיבות, כבד לב מח, מפני שרצה בלעם שהשלטון של הסטרא אחרא יהא על הכבד הלב והמח של עם ישראל. ולפיכך אנחנו צריכים לנהוג להיפך, ולהמליך את אברים אלו לעשותם מלך וזה דווקא רק על ידי שנגביר אותם ברוחניות.

עיקר העבודה באלול, להרגיש את חסרונו וע"י זה להתקרב לה'

התשובה עולה על הכל, אין דבר שעומד כנגד התשובה, רק צריך להשתדל בכל הכוחות שלנו בתשובה. אדם שרוצה באמת לנצח את היצר הרע, תחילה יעשה תשובה על הגאווה, ישפיל עצמו וירומם את חברו. כי אם האדם מחזיק מעצמו כיצד יוכל לעשות תשובה, הן (משלי טז, ה) תועבת ה' כל גבה לב. ואמרה תורה (דברים ז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך, לכן צריך האדם להיות עניו, ואז יוכל לחזור בתשובה בחודש זה. כמו שהרה"ק בעל החידושי הרי"ם זיע"א (מובא בס' טל אורות ברדא עמ' ש' ועוד) דורש את הפסוק (תהלים ק, ג) דעו כי ה' הוא אלהים הוא עשנו "ולא" אנחנו עמו וצאן מרעיתו. הפסוק נכתב "ולא" אולם קריאתו "ולו", כי למעשה שניהם אמת, ככל שמרגיש האדם בליבו שהוא בבחינת "לא אנחנו", דהיינו שהוא עוד חסר, שהוא עוד צריך להתעלות, הוא נהיה יותר "לו אנחנו", מתקרב יותר ויותר לה' יתברך.

ולכך גם המילה "אלול" מורכבת מהמילים "לא" "לו", מפני שזו היא עיקר העבודה בחודש אלול, להרגיש את חסרונו, ועל ידי כך אנו יכולים להתקרב להקב"ה.

הרה"ק שר שלום מבעלזא זיע"א היה דורש את המילים "לא" "לו" שנמצאים במילה "אלול", על פי הפסוק (משלי כו, יט) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. פשט הפסוק הוא, כמו שכשאדם מביט במים, אם יחייך הוא יראה את בואתו מחייכת אליו, כך ככל שיאהב האדם את חברו יותר, חברו יחזיר לו אהבה. אך יש להבין מדוע הפסוק שולח אותנו להביט במים ולא להביט במראה, שם בואתו משתקפת היטב כנגדו? והביאור הוא, כי כשם שכדי שהאדם יוכל להסתכל במים, הוא חייב להתכופף, כך כדי לאהוב את חברו, על האדם לכופף את גאוותו, וזוהי עבודת אלול לחוש שאני - "לא", ואז אהיה "לו".

נ"א יום מר"ח אלול עד הושענא רבא

עוד ביארו המפרשים על הפסוק (שיר השירים ג, ב) אקומה "נא" ואסובבה בעיר וגו', שהנה מנין הימים שמתחילת חודש אלול עד הושענא רבה הם חמישים ואחד, כמנין "נא", אלו הימים ימי חשבון הנפש והתעוררות לתשובה, וימים אלה מסוגלים יותר, ומי שמתחזק בהם, עושה מצוות ומתרחק מהעבירות, זה משפיע עליו למשך כל השנה, וזה מה שאומר הפסוק "אקומה נא" - אקום ב-נ"א הימים האלה, ואעורר את עצמי לחזור בתשובה, ואחר כך בשאר ימות השנה "ואסובבה בעיר" - אני יוכל להיות רגוע ולעמוד נגד היצר הרע גם במשך כל השנה, שכבר חזקתי את עצמי כנגדו. אבל אם "נא בשווקים וברחובות" - שב-נ"א ימים האלו אסתובב בשווקים וברחובות, ולא אדאג לעורר את עצמי לתשובה, אחר כך במשך כל השנה "אבקשה את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו" - לפי שאהיה רחוק מה', ויהיה לי קשה להתקרב אליו.

ויש על זה עוד רמז, כשאברהם אבינו אומר ללוט (בראשית יג, ט) הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה, "לוט" - הוא מלשון קללה, שהתרגום (בראשית ג, יד, ובעוד מקומות רבים אחרים) מתרגם את המילה קללה ל"ט, והרמז בזה הוא ליצר הרע שהוא סימן קללה, דהיינו אומרים ליצר הרע "הפרד נא" מעלי" - לכל הפחות בנ"א הימים האלה מתחילת חודש אלול ועד הושענא רבה, "הפרד מעלי", כי "אם השמאל" - שחם ושלום אם אמשך בימים האלה אחרי כח היצר הרע שהוא השמאל, אז "ואימינה" - שגם הימין שלי אחר כך יהיה תחת שלטון היצר הרע [וכמו שאמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה כ"ב ס' ח') על הפסוק (קהלת י, ב) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו, "לב חכם לימינו" - זה יצר הטוב, שהוא נתון בימינו, "ולב כסיל לשמאלו" - זה יצר הרע שנתון

בשמאלו], אבל "ואם הימין" - שבימים האלה ילך לצד ימין עם היצר הטוב, אז גם אחר כך "ואשמאילה" - אוכל לכפות את כח השמאל שהוא היצר הרע תחת היצר הטוב.

אם כן יש כאן עצה כמו שהזכרנו קודם - להתחיל את היום על צד ימין ואז יהיה בבחינת "מצוה גוררת מצוה" (אבות ד, ב), ונוכל לכפות את כח היצר הרע במשך כל היום. וכך גם בתחילת השנה, צריך לעשות אותו דבר - להתחזק בכל החמישים ואחד יום של החיבור של סוף השנה עם תחילת השנה, וכשנתחיל טוב את השנה, זה יביא אחר כך המשך של הצלחה לכל השנה כנגד היצר הרע. (דרש יהודה).

ה' יעזרנו על דבר כבוד שמו להתחזק ולהתעלות מעלה מעלה בתורה וביראה ובעבודת ה' שלמה. אמן כן יהי רצון.

"כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֹהֶבָה וְהָאֶחָת שֹׂנְאָה וְיֻלְדוּ לָהּ בָּנִים הָאֹהֶבָה וְהַשֹּׂנְאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לְשֹׂנְאָה" (כא, טו)

כל אחד מישראל יש לו שתי נשים, האחת גשמית לקיים מצות פרו ורבו, וזאת האהובה לו תמיד, והשניה רוחנית והיא התורה, שהיא שנואה אצלו, שאינו זוכר אותה רק לפעמים

"כי תהיין לאיש שתי נשים" וגו' - כל אחד מישראל יש לו שתי נשים, האחת גשמית לקיים מצות פרו ורבו, וזאת האהובה לו תמיד, והשניה רוחנית והיא התורה, שהיא שנואה אצלו, שאינו זוכר אותה רק לפעמים, "וילדו לו בנים" שהוליד בנים מהאשה האהובה, וגם נולדו לו בנים מהשנואה, היינו שקצת למד תורה וקצת עשה מצוות ומעשים ותורה. אז "והיה הבן הבכור לשניאה", ידע שעיקר קניית עולם הבא יזכה דוקא על ידי השניאה, דוקא על ידי אותה שלא זכרה כי אם שעות אחדות לעסוק בתורה.

לכן יודרו לקרב את השנואה שתהיה אהובה כנפשו, שעל ידה יזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, שהתורה עיקר חיי האדם מעת שנברא, שנאמר (איוב ה, ז) אדם לעמל יולד, ודרשו רז"ל (סנהדרין צט:) לעמל התורה, שיעשם עיקר שנאמר (דברים ו, ז) ודברת בם. וכתוב בראשית חכמה (שער הקדושה פרק י"ב), שיזהר למעט בדיבור ככל יכלתו ואפילו בדברי הצורך, וכל שכן שלא לצורך. וכמו שהאדם שם דלת ומנעול לפתח ביתו, או לתיבת כספו, כך ישמור על פתחי פיו ולשונו, שלא יוציא מפיו דבר, עד שיחשוב אם ראוי לאומרו, ורק אז ידבר. וכן ציוה הרמב"ן ז"ל לבנו (כאגרת הרמב"ן) וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיו, וכתוב בספר שבט מוסר (פרק ט"ז) שלא יוציא דיבור מפיו עד שיבלע אותו שבע פעמים, ואחר כך אם ראוי לדבר ידבר. ואמרו רז"ל (ירושלמי ברכות סוף"ט) כל פטפוטיא אסירין חוץ מהתורה. שכל מה שירבה להגות בתורה שכרו מרובה, והוא סם המות ליצר הרע, ויוכל בזה לכבשו.

ויזכור מאמר עקביא בן מהללאל (אבות ג, א) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. ואמרו המפרשים כי הטעם שמלקין את המחוייב מלקות - שתי ידות מלאחריו, ואחד מלפניו (כדאיתא במתני' מכות דף כב:). הוא על פי המשנה הזאת, שזכר בה דבר אחד שצריך האדם להתבונן לפניו, והוא מהיכן בא, ולכן מלקין אותו חלק אחד לפניו, בעבור שלא התבונן על זה. ועוד המשנה מורה שישתכל על שתיים שלאחריו דהיינו שעתידים להיות אחרי פטירתו הם א'. שיהיה רימה ותולעה, ב'. ושהוא עתיד ליתן דין וחשבון. ומכיון שלא התבונן באלו השתיים, לכן מלקין אותו שתי ידות לאחריו.

"לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא רָאשִׁית אֲנִי לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה" (כא, יז)

במלה "בכור" נרמז שצריך לקבל פי שנים

בספר ילקוט חמישאי, הביא רמז בשם בעל הטורים (כאן) שבמלה "בכור" [המילה "בכר" בלי ו']. כמו שכתוב בתורה בכתוב חסר] רמזו שצריך לתת לבכור פי שנים. לפי שמילה זו נכתבת באותיות שכל אחת מהן כפולה, שהנה האות ב' של המילה בכור, היא כפולה, דהיינו מניינה עולה פי שנים מהאות שלפניה, שהיא האות א'. וכן האות כ' של המלה בכר, היא כפולה מהאות שלפניה, שהיא אות י'. והאות ר' היא כפולה מהאות ק' שלפניה. [וגם באות ו' של המילה בכור הנכתבת בכתב מלא, אף על פי שאות זו אין מניינה כפול מהאות ה' שלפניה, מכל מקום היא עצמה כפולה, שהרי האות ו' במילוי נכתבת כך, וו, דהיינו בכפילות שני וויין]. אם כן נמצא שהמילה "בכור" רומזת על כך שצריך לתת לבכור פי שנים.

"כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵד אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם" (כא, יח)

הסוד הטמון בפרשת בן סורר

יש בנותן טעם להזכיר כאן דבר נפלא שהובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף קצ"ז ע"ב), שכאשר אמר הקב"ה למשה שיכתוב את פרשת בן סורר, אמר לו משה, רבנו של עולם, וכי יש אב שעושה כך לבנו? כי הבין משה שפרשת בן סורר מרמזת על יחסו של הקב"ה לבני ישראל, ועל כן הפציר בקב"ה שלא לכתוב פרשה זו בתורה. השיב לו הקב"ה אף על פי כן תכתוב את הפרשה וקבל שכר. באותה שעה רמז הקב"ה ליפיאל שר התורה, אמר יופיאל למשה כך דרשתי את הפסוק הזה, "כי יהיה לאיש" - זה הקב"ה, שנאמר בו (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה. "בן" - אלו עם ישראל שהם בנים לה'. "סורר ומורד" - כמו שנאמר (הושע ד, טז) כי כפרה סדרה סדר ישראל. "איננו שומע בקול אביו ובקול אמו" - זהו הקב"ה וננסת ישראל וכו'. "אל זקני עירו" - זה הקב"ה. "ואל שער מקומו" - זו היא כנסת ישראל וכו'. ובסופו של ענין כתיב "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים" - אלו שאר העמים, שהיו קולעים בהם אבנים והפילו וניתצו מגדלים, אבל כל זה אינו מועיל להם כלום, כי לא יכלו להם ישראל. וכיון ששמע משה דבר זה - כתב פרשה זו.

ע"י הדמעות ינצלו בניו מן הנשירה בדורנו

תופעת הנשירה היא "הבן הסורר", בתקופה האחרונה גודלת בצעדי ענק, וכל אחד שואל את עצמו, מה עושים שלי זה לא יקרה?! דומה כי התשובה היא אחת ויחידה. להתפלל ולהוריד דמעות כמים שהילדים ילכו בדרך התורה, ויהיו מחוברים לקדושה, ולא יתקרבו לכלי המשחית שהיצר הרע מספק היום בכמויות!! ויעידו על כך הסיפורים הבאים:

כשעלה הגאון רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל ממרוקו בא הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל להקביל את פניו, שאלו הגר"ש בהתפעלות, איך זכה להקים כזה שבט של תורה, בנים ונכדים גדולי תורה ויראה כנגד כל ההשכלה ובתי הספר של תנועת האליאנס שעשתה שמות במדינות אלו. באיזו שיטה כבודו נהג, שכה הצליח בחינוך? ענה לו הגאון רבי ברוך, בכל לילה אני ישבתי בחדר אחד בבית ואשתי בחדר אחר וכעשרים דקות שפכנו דמעות בתפילה להצלחתם. אם זה בזכותנו, זו הזכות!!

במהלך הילוכו של הרב מבריסק זצ"ל באחד מרחובות ירושלים עם בנו הגאון רבי רפאל זצ"ל, ניגש אליהם אדם אחד ואמר לרב, הרב יכול להיות מרוצה ושבע רצון מבניו, שכולם ברוך ה' "ערליכא יידן"! [יהודים מורמים מעם/קדושים] הרב לא הגיב מאומה, והמשיך ללכת בדרכו עם בנו. אחרי כמה צעדים נעצר, ואמר לבנו ר' רפאל, רוצ' אחרי האיש הלז, ותאמר לו בלשון הזו, האם בחינם זה בא לי? וויפל טרערען האב איך פארגאסען שוקלענדיק די וויגאלא... [כמה דמעות שפכתי בשעה שנדנדתי את עריסותיהם של בני...] (ס' דרך חוקיך ח"ב עמ' ע').

נכדו של אחד ממנהיגי הציבור המפורסמים שאינם שומרי תורה ומצוות, חזר בתשובה באופן מופלא, עד שהיה לבן תורה מופלג. שאלו את החזון איש זצ"ל כיצד יתכן הדבר, איזו זכות היתה לו? והשיב שביר לו שהדבר נובע מבכיותיה ודמעותיה של זקנתו מכמה דורות מלפנים, ששפכה ליבה כמים בהדלקת נר של שבת, שתזכה לדורות ישרים. כי אף תפילה ואף דמעה טהורה אינה חוזרת ריקם. ועתה עמדה לה זכותה לאחר כמה דורות להשפיע על יוצאי חלציה.

מאידך, בא פעם אותו נכד חוזר בתשובה לחזון איש זצ"ל ותינה לבו על מיעוט הצלחתו בתורה. כשיצא נענה מרן זצ"ל ואמר, שחסר לו תפילותיה ודמעותיה של אמו בהדלקת נר של שבת. (להתעדן באהבתך).

"וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֹטֵא מִשְׁפָּט מֹות וְהוֹמָת וְתִלִּית אוֹתוֹ עַל עֵץ" (כא, כב)

רבנו האר"י הספיד את הרמ"ק בפסוק זה

דרש רבנו האר"י ז"ל באשכבתיה דהרמ"ק ז"ל, וכי יהיה באיש "חטא משפט מות", אם תראה אדם שנהגו עמו משמים ב"חטא" מלשון חסרון [כמו שאומר הפסוק (מלכים א, א, כא) והייתי אני ושלמה בני חטאים, פי' חסרים מן המלוכה]. דהיינו הוא צדיק גמור ולא נמצא בו שום חסרון, שבו היה ניתן לומר שנתחייב מיתה בעבור חטא זה, כי לא נמצא בו חטא. "והומת" - ועם כל זה מת. ולכן קשה הדבר על שום מה נפטר, הרי אין בו שום עוון ושום חטא? לזה סיים הכתוב ואמר, "ותלית אותו על עץ" רצונו לומר, תתלה את סיבת מיתתו, ב"עץ" היינו בעטיו של נחש, שאכל אדם הראשון "מעץ" הדעת.

"לֹא תֵלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קִבּוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא" (כא, כג)

אל תחכה עד הלילה לעשות תשובה אלא באותו היום לפני שתשקע השמש תחזור בתשובה

נבילה פירושו חטא ועוון, והזהר (תיקוני זוהר דף קמ"א ע"ב) אומר, אדם שחטא, עליו לחזור בתשובה באותו יום תיכף לפני שיהיה לילה, כי אז יש ביכולתו לבטל את המלאך שנברא מהעוון. אבל אם יעבור היום ויגיע הלילה, כבר קשה יותר להכריח את המלאך ולהמית אותו, לכך נאמר "לא תלין נבלתו על העץ" - נבילה זה חטא, אומרת התורה, אל תחכה עד הלילה לעשות תשובה, אלא באותו היום עוד לפני שתשקע השמש חזור בתשובה, ולכך ממשיך הפסוק "כי קבור תקברנו ביום ההוא" כי בהנהגה זו תוכל להאביד אותו מהר. (דרש יהודה).

"לֹא תִרְאֶה אֶת שׂוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת שִׂיּוֹ נִדְחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הֲשִׁיבֵם לְאַחִיךָ" (כב, א)

לא תאמר מה לי ולפושעי ישראל הללו, אלא השב תשיבם

אומר החפץ חיים על התורה (שמות כג, ד) אם באבידת ממון של איש יהודי הזהירה התורה וציותה על השבתו, באבידת נפש של איש יהודי על אחת כמה וכמה. אמור מעתה "לא תראה" - אחים נדחים "והתעלמת מהם", היינו אל תאמר מה לי ולפושעי ישראל הללו, אלא "השב תשיבם" עליך מוטל החוב להעירם ולעוררם לתשובה.

"וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אֶחָיִךְ אֹתוֹ וְהִשְׁבֹּתוֹ לֹ"ו" (כב, ב)

הגיעה השעה שבורא העולם ישיב את האבידה שלו

מובא בספר מאוצרנו הישן (יוסטמן, עמ' 71 נדפס תשל"ו) כשהגיע הצדיק רבי משה לייב מסאסוב בחג הסוכות לאמירת "הושענא, למענך דורשנו", נשא את ידיו כלפי מעלה ואמר, רבונו של עולם, הרי כתבת בתורתך, כי המוצא אבדה, רשאי להחזיקה ברשותו "עד דרוש אחיך אותו" דיינו עד שיבוא בעל האבדה וידרוש את אבדתו על פי סימנים. רבונו של עולם, הנה עברו כאלפיים שנה, ואנו בני אברהם יצחק ויעקב עדיין גולים בקרב העמים, ובתחינה אנו באים אליך ומבקשים, "למענך דורשנו" - דרוש אותנו מכל מקומות הנכר שנסחבנו אליהם שלא ברצוננו, כי הגיעה השעה שתקיים את הכתוב "עד דרוש אחיך אותו", שתדרוש אותנו אנו בניך יחידיך, האבודים ממך כבר אלפיים שנה, ותחזיר את האבדה שאבדה ממך אותנו - אליך, "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם".

"וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ" (כב, ג)

שְׁלֵמָה שְׁמִלָּה

שומעו של רבי שלמה יצחקי, הלא הוא רש"י הקדוש, יצא למרחקים. התאוה רבי אברהם אבן עזרא לפגוש את גדול פירשני המקרא ועל כן כיוון את צעדיו אל העיר טרויש, מקום מושבו של רש"י.

קשיי המסע הראו את אותותיהם על הנווד, בגדיו בלויים היו, מנעליו מאובקים, פניו כחושות וכל כולו עוני ומחסור. ניצב רבי אברהם בפתח הבית ומצפה לפגוש את רש"י. רעייתו של רש"י פתחה את הדלת, ולפניה עני, שנראה היה לה כאדם פשוט ביותר. אך הנה, במקום לבקש נדבה, רוצה ההלך לפגוש את רבי שלמה. דחתה אותו האשה לבל פריע לבעלה בלימודו, סגרה את הדלת וחזרה לעיסוקיה.

שעת הצהריים הגיעה, רבי שלמה קם ממקום מושבו להפסקה קלה, רוב שעות היממה הוקדשו לכתוב פירושו על התורה, כך שגופו העייף זקוק היה למנוחה. הנקישות הקלות שנשמעו באותה עת לא עוררו אותו משנתו, וגם לא השיחה שהתנהלה בפתח.

"האוכל לראות את רבי שלמה?" שב אותו הלך עני ושאל. "הוא שכב לישון זה עתה" השיבה האשה, "על כן לא תוכל להפריעו".

ללא מילת טרוניא, סבב הזר על עקביו ועזב את המקום. עת ערב, אשת החיל של רבי שלמה עובדת ללא לאות משעות הבוקר, זה עתה יצא בעלה מהבית לתפילת ערבית.

מספר כבשים היו ברשותם, והנה עתה מכניס הרועה את הכבשים השבים מהמרעה, אל מכלאותיהם. בתוך כל ההמולה, שב הזר העני לחפש את רבי שלמה. בקוצר רוח אמרה האשה לעני המזור, המתעקש לפגוש את בעלה ומסרב לקבל צדקה, "כבר יצא מן הבית ואיננו כאן".

המענה קצר הרוח לא הוציא את רבי אברהם משלוותו. גם התקלה שאירע מיד אחר כך לא הביאתו לידי כעס, אחד הכלבים שהתלווה אל הצאן פגע בו, וקרע את בגדו היחיד.

בטרם צאתו מהבית, הותיר אחריו מכתב קצר לרש"י בזה הלשון:

"אשכים לבית השר, אומרים כבר רכב/ אבוא לעת ערב, אומרים כבר שכב/ או יעלה מרכב, או יעלה משכב/ אויה לאיש עני, נולד בלי כוכב".

בשולי הדברים הוסיף וכתב: "שלמה שלמה שלמה..."

כאשר שב רש"י לביתו, קידמה אשתו את פניו ואמרה: "אדם זר, לבוש כעני או כפושט יד, בא לכאן היום זה פעם ופעמיים, סברתי כי נדבות הוא רוצה, אך הוא סירב לקבל מתת יד. ובפעם השלישית הותיר אחריו מכתב עבורך".

רבי שלמה עיין במהירות בכתב שלפניו, אין ספק, חשב, לא אדם פשוט ביקר בביתו. כאשר הגיע לסיום המכתב המוזר, הבין כי האורח הפיקח מבקש תשלום עבור נזק שנגרם לבגדו, כי כך הוא נקרא: שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה...

והנה נשאו אותו מחשבותיו שנים רבות אחורה...

בצעירותו, נדד רש"י מעיר לעיר בהיותו גולה למקום תורה, באחד הימים הגיע לביתו של רבי יהודה הלוי, אולם לא מצאו בביתו, אך יצא מפתח הבית וקולות המולה נשמעו ממנו, בגד המשי היקר שהיה תלוי תדיר בפתח נעלם ואיננו.

המשרתים הגיעו מיד למסקנה הפזיזה: העני שאך לפני דקות מספר חיפש את רבם, הוא זה שגנב את שמלת המשי. עד מהרה דלקו בעקבותיו שני משרתים חסונים ותבעו ממנו "השב את השמלה לבעליה".

"לא שלחתי ידי ברכוש לא לי" השיב להם רבי שלמה. סירבו המשרתים לקבל את דבריו, לא נחו ולא שקטו עד שבפרוטותיו האחרונות, שילם על כרחו רש"י את מחיר השמלה.

בטרם התרחק מהבית, הותיר אחריו מספר מילים כתובות על סף הבית שהן סתומות וחתומות: "שלמה שלמה שלמה שלמה שלמה?"

הצעדים המדודים שנשמעו, בשרו כי ר' יהודה הלוי שב לביתו, בטרם נכנס, נחו עיניו על המילים הכתובות על הסף, "מה פשר הדברים? שאל."

סיפרו לו המשרתים כל הקורות אותם, בסוברם שרבי יהודה מרוצה יהיה נוכח התושיה שגילו, בהחזירם את דמי השמלה. אולם, עננה כיסתה את פניו, ובצער אמר, "כיצד זה חשדתם ביהודי? אולי אמת בפיו? אולי אך לשווא הכלמתם אותו? מהרו, חפשו אותו, אולי עודנו בקרבת מקום".

החיפושים לא ארכו זמן רב, בבית המדרש ספון בפניה, שקוע בלימודו, נגלה לעיניהם האורח, ניגון הגמרא המתוק שנשמע מפיו כבר הוכיח להם כי אין הוא נודד פשוט. בדרך ארץ מרובה, הזמינו אותו בשם רבם אל הבית.

ר' יהודה הלוי קידם את רש"י ברוב כבוד ויקר, טרם ידע מי עומד לפניו, אך מיד הבין כי איננו גנב, חלילה. שקעו השניים בשיחה, בענייני לימוד התורה, ורבי יהודה ניצב נפעם נוכח גדלות האורח.

"**התיאות** לומר לי מה שמך?" שאל לבסוף. לא סירב רבי שלמה, והשיב בפשטות, שלמה בן יצחק אני מהעיר טרויש שבצרפת.

באותם הימים טרם נודע שמו של רש"י ברבים, לפי שאת קונטרסיו פירסם בעילום שם, אולם בין האריות שבחבורה התהלכה כבר השמועה מיהו מחבר הפירוש המופלא כל כך, המטיל אור על כל הקשיים שבמקרא.

כאשר שב רבי יהודה ושאל את רש"י, האם הוא מחבר הפירוש? הודה רבי שלמה בענווה, כי הוא אשר כתבו. בטרם נפרדו, שב ר' יהודה הלוי וביקש את מחילתו של רבי שלמה על הצער והבזיון שנגרמו לו.

"למה ירמזון המילים הכתובות על הדלת?" שאל רבי יהודה.

ניגש רש"י אל הדלת, ובזריזות ניקד את המילים: שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה?

הכתב המוזר הפך במחי יד לבהיר וברור, הן רבי שְׁלֵמָה שואל: שְׁלֵמָה? בשל מה, שְׁלֵמָה, שְׁלֵמָה שְׁלֵמָה?

כמוכן פיצה ר' יהודה הלוי את רש"י על התשלום ועוגמת הנפש ובחיבה ובהערכה הדדית נפרדו השניים.

רש"י נעזר מהרהוריו, מה נפלאות דרכי ההשגחה, הנה גם אל פתח ביתו הזדמן אדם גדול, אשר ככל הנראה, בני הבית לא הבחינו במעלתו.

"התשב לסעוד עתה? הן לא אכלת מאז שעות הבוקר המוקדמות" קטעה אשתו את הרהוריו. "לא אוכל לשבת לאכול"
 השיב לה, "עד אשר ימצא האורח".

מיהרה אשת רבי שלמה ושלחה לחפש אחר העני. ואכן, כעבור זמן מה נמצא והובהל אל בית רש"י.

מילים ספורות החליף רש"י עם האורח, וכבר הבין כי גדול בתורה ניצב לפניו. מה רבה היתה פליאתו כאשר גילה כי האורח אינו אלא רבי אברהם אבן עזרא, חתנו של רבי יהודה הלוי, אשר בפתח ביתו עמד לפני שנים רבות כל כך!

כאשר שבה אשת רבי שלמה אל החדר, ראתה את בעלה משוחח בחדוה עם האורח, עוסקים בצוותא בדברי תורה. חיוורון פשט על פניה, אם בעלה הגדול מוצא לנכון לשוחח עימו בדברי תורה, הרי ודאי שחכם מופלג הוא, וכיצד לא כיבדה כראוי את האורח.

ימים מספר התאכסן רבי אברהם בביתו של רש"י, כבר ביום הראשון הבהיר לאשת רבי שלמה, כי אין בליבו עליה כלל ועיקר.

השכם בבוקר, עוד בטרם ניצבה חמה במרומי הרקיע, ישבו שני הפרשנים הדגולים ועסקו יחד בתורה, במרץ ובעקשנות חתרו השניים להגיע לאמיתה של תורה, ולפשוטו של מקרא.

כוכבי מרום נצנצו ברקיע כאשר עלו השניים על משכבם, לצבור כח לקראת יום נוסף של לימוד והתעלות. כעבור ימים מספר הודיע רבי אברהם למארחו, כי ברצונו להמשיך בדרכו.

ניסה רבי שלמה לשכנע את רבי אברהם להשאר בביתו, אך ללא הועיל.

רבי אברהם עמד על דעתו, כי עליו להמשיך במסעותיו. גם כסף ותמיכה סירב לקבל מרש"י, שכן מוטב היה לו להתקיים בלא מתנת בשר ודם.

בצעדים מהירים יצא רבי אברהם את טרויש העיר, שכן דרך ארוכה עודנה מצפה לו. (הובא בס' עונג לשולחן שבת א').
"לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אַחֶיךָ אוֹ שֹׂרוֹ נָפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם הֵקֵם תִּקְיָם עִמּוֹ" (כב, ד)

"יותר משבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית"

כאשר האדם נוהג בגמילות חסדים, אין הוא פועל בזה רק למען הזולת, אלא יתירה מכך תורם לזיכוכ נפשו. כפי שאמרו חז"ל (ויקרא רבה פ' ל"ד סי' ח') יותר משבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית.

וכך ניתן לדרוש גם את הפסוק, "הקם תקים" - כאשר אתה מסייע ביד חברך לקום ולהיחלץ מהצרה, "עמו" הרי שאת נפשך אתה מקים עמו ומרומם אותה.

"לֹא יִהְיֶה כָּלִי גֹבֵר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבָּשׁ גֹּבֵר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה" (כב, ה)

האיש שחייב בתורה לא ילבש מלבושי נשים שהם החולשה הרכות היופי והעדון, כי בזה ממעט במלאכת שמים כתב בספר שני לוחות הברית במוסריו (כי תצא תורה אור אות י'), יש כאן בפסוק רמז, שביראת ה' אין ראוי שילבש הגבר חולשת האשה, אלא ימשוך ידו מלהתרשל מפני תשות הלב, ויתגבר כארי לעבודת בוראו. ולפי דרכו אפשר לפרש את פסוק של הרמב"ם ז"ל (ת"ת פ"א הי"ג) שאסור ללמד נשים תורה שבעל פה, שעל כך אמרו (סוטה כא:): כל המלמד את בתו תורה וכו'. שזה מרומז כאן בפסוק, "לא יהיה כלי גבר" - כלי גבר הוא כלי חמדה התורה שבעל פה, הראויה לגבר המתגבר על יצרו במיעוט אכילה, במיעוט שינה וכדו' שבזה התורה נקנית. זה לא יהיה "על אשה", שאסורה האשה ללמוד תורה שבעל פה. וכן האיש שחייב בתורה, "לא ילבש שמלת אשה" להתעטף במלבוש הנשים שהיא החולשה הרכות וההליכה אחר היופי ועדון הגוף והמלבושים. כי בהם ממעט במלאכת שמים ולא יקנה קנין התורה. "כי תועבת ה' כל עושה אלה", בין איש שאפשר לו לעסוק בתורה ומתעדן בתפנוקים ועושה עצמו חלוש כאשה, ובין אשה המתגברת ללמוד תורה שבעל פה, שניהם עושים איסור, ותועבת ה' הם.

אולם אמרו ביומא (דף עא.) אליכם אישים אקרא, אמר רבי ברכיה, אלו תלמידי חכמים שיושבין ודומין כנשים, ועושים גבורה כאנשים. ופירש רש"י, כנשים ענוותנים ותשושי כח. היינו שלרוב עסקם בתורה ומיעוט הנאתם באכילה ושתיה וסיכה וכיוצא הם חלופים. הנה שאדרבה תלמידי חכמים דומים לנשים וחלופים?

ברם באמת כאן הכתוב רומז דלא ילבש גבר שמלת אשה, היינו כשרוצה לעשות עצמו חלוש ואינו אמת, והאמת כי התלמידי חכמים אף שהם חלופים, הם מתגברים כהלכת גובראין להתאכזר על אויבי ה', ולא לרחם עליהם, כי רחמי רשעים אכזרי.

"לֹא יִהְיֶה כְּלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבֹּשׁ גֶּבֶר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה" (כב, ה)

החושב מחשבות זנות ח"ו, מתגלגל באשה

לכאורה היה לתורה לכתוב "לא תלבש אשה שמלת גבר" כמו שכותבת אחר כך "ולא ילבש גבר שמלת אשה", ומדוע שינתה התורה את נוסח תחילת הפסוק מסופו?

מובא בספר "מעשי דוד" בשם הגאון מופת הדור רבי נתן אדלר זצ"ל, ששינוי הפסוק בה ללמדנו את הידוע מהספרים הקדושים, שההלך במחשבות זנות חס ושלום, מתגלגל באשה, וזה שאמר הכתוב "לא יהיה כלי גבר", "כלי" הוא מלשון מחשבה, מלשון "נכליהם" או "ויתנכלו" (בראשית לו, יח), דהיינו כוונת הפסוק לא יהיה כלי גבר, היינו שלא יהיו מחשבות גבר על אשה, ועל ידי זה לא יבוא לידי "ולא ילבש גבר שמלת אשה", כדי שלא יצטרך להתגלגל באשה כנ"ל, והוא מסיים - והוא דבר יקר. (להתעדן באהבתך).

לא יהיה כלי, קרי ביה בפתח פלי כלומר לא יהיה גבר כלי, כי אז יתגלגל באשה

עוד אפשר לרמוז על פי דברי הרב חיד"א בפני דוד (סוף כי תצא) שאמר המגיד למרן שאיש שהוא כלי (קמצן) יבא בגלגול אשה. והטעם פשוט, כי האשה היא מדת הדין, והוא קנה לו מדתה לצמצם בכל, בלי שום ויתור כמדת הדין הקשה שאין בו ויתור, ולכן בא יבא בגלגול אשה, כי הוא מדת הדין. ועוד כי האיש דרכו להשפיע, ואילו הוא שלא רצה להשפיע על כן יבא בגלגול אשה, שהיא נשפעת ולא משפעת.

ולדרך זו יש לרמוז בפסוק "לא יהיה כלי" וגו', "כלי" עולה בגימט' "נדה" עם הכולל, כי יבא בגלגול אשה, ותהי "נדתה" עליו, וכך מרומז, "לא יהיה כלי", קרי ביה בפתח פלי, כלומר לא יהיה גבר כלי דהיינו קמצן, לפי שהאיש צריך נדיבות, ואשרי מי שיאחז במידת הנדיבות, ואם יהיה פלי הגבר, אזי מורה הפסוק שדינו יהיה "על אשה", דהיינו יבא בגלגול אשה.

"כִּי יִקְרָא קֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֲפֻרָּחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֲפֻרָּחִים אוֹ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים" (כב, ו)

טעם מצות שילוח הקן לעורר רחמים על ישראל

טעם נפלא למצות שילוח הקן, מובא בתיקוני הזוהר (תיקונא שתיאה דף כ"ג ע"א בתרגום), יש מלאך הממונה על העופות... ובזמן שישאל מקיימים מצות שילוח הקן, והאם מגורשת והבנים צועקים כשנלקחים, אזי הממונה מלמד זכות על העופות שלו ואומר להקב"ה, והלא כתוב כך "ורחמיו על כל מעשיו", ולמה גזרת על עוף זו שנתגרשה מקינה, וכל ממונה מלמד זכות על העופות שלו.

ובזמן שישאל מקיימים מצות שילוח הקן, מה עושה הקב"ה, אוסף כל חיילותיו ואומר, כל ממונה מלמד זכות על העופות שממונה עליהם - ואין בכך מי שילמד זכות על בני, ועל השכינה הקדושה שהיא בגלות והקן שלה שהוא ירושלים נחרב, ובניה בגלות תחת יד אדונים קשים של אומות העולם, ואין מי שיבקש רחמים וילמד עליהם זכות!?

באותה שעה הקב"ה צועק ואומר להושיע את ישראל למענו ולמען כבוד שמו, ובזה מתעוררים רחמים על השכינה הקדושה ועל בניה שהם בגלות.

שאל רבי אלעזר את רבי שמעון, לפי טעם זה, קודם שגלו ישראל למה קיימו מצות שילוח הקן, והרי עדיין לא היו בגלות? השיב לו, כדי לעורר רחמים על הנשמות שהם בגלות - בגלגולים.

"כִּי יִקְרָא קֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֲפֻרָּחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֲפֻרָּחִים אוֹ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים" (כב, ו)

ראיתי פאקיר כזה שישב כמאובן, בלא לזוז, וציפור בנתה על ראשו קן

הגאון הגדול מורנו ורבנו רבי עזרא עטיה זצ"ל ראש הישיבה היה אומר שיעור במצרים בפני שומעיו שהיו פקידים, סוחרים ותעשיינים. כשהגיעו בלימודם במסכת חולין (דף קלט:), לסוגיית מצות שילוח הקן, שם שואלת הגמרא

- מצא קן בראשו של אדם, מהו. דהיינו אם הקן הוא על ראשו של אדם, האם יש מצות שילוח הקן או לאו.

הגיב אחד השומעים, הרי זו שאלה כל כך לא מציאותית, ומדוע עוסקת הגמרא בשאלה כזו.

רבי עזרא בשומעו צליל של ליגלוג בשאלה, השיב בנועם אך בתקיפות, דברי הגמרא הם קודש קודשים, ואין להרהר אחריהם!

אבל הלה לא ויתר, והרבה דברים. ייחל רבי עזרא לסיום הויכוח, מחשש שיערער חלילה את אמונת החכמים בלב השומעים, והתפלל בלבו, רבונו של עולם, הוכח את אמיתות תורתך הקדושה!

לפתע נכנס אדם, שנעדר מן השיעור זמן רב. שמח רבי עזרא להזדמנות להסיח את הדעת מהויכוח העיקש, ושאל אותו היכן היית כל העת.

ענה ואמר, הייתי במסע עסקים בהודו, ארץ מוזרה, ואורחותיה מוזרים! תארו לכם, יושב לו פאקיר ברגליים משולבות יום, יומיים, שלושה, מבחיל הדבר, ראיתי פאקיר כזה שישב כמאובן, בלא לזוז, וציפור בנתה על ראשו קן - והוא אפילו לא הזיז את ידו לגרשה! מה אתם אומרים על כך.

"מה אנו אומרים?" אמר רבי עזרא, "אומרים אנו, משה אמת ותורתו אמת"..." והאדם שהתווכח בכל עוז כבש עיניו בקרקע...

ואני שמעתי שבישיבת פורת יוסף תכב"ץ סיפרו שהאיש נכנס ועל ראשו היה קן צפור.

קושיות החוקרים גם אם קשות אינן מערערות את האמונה

כתב רבנו הבן איש חי בספרו חסדי אבות (פ"ה משנה ל' עמ' קע"ה), שבמשך דורות היו חוקרי האומות - עפר לפיהם, מבטלים את הכתוב (איוב כה, כה) לעשות לרוח משקל, וכן את דברי רבנו חיים ויטאל זצ"ל שכתב על פיו שיש משקל לאוויר. באומרים, איך תאמרו כן, והלא כל חלל העולם מלא אוויר, ואילו היה לרוח משקל, היו בני האדם נמחצים תחתיו!

ומה ענו להם בני שיחם היהודים, שהשאלה שאלה, ואין להם תשובה, אבל סמוכים ובטוחים אנו שהתורה אמת והעובדה נכונה. ובגלל קושיא שאין עליה תשובה, לא מתערערת האמונה!

עברו דורות, והמדע גילה שיש לרוח משקל. ולא זו בלבד, אלא שלכל סוג אוויר משקל משלו - אוויר חם קל מאוויר קר, וזו סיבת תנועת הרוחות בעולם. המימן, קל מהחמצן, וכן המציאו את הכדור הפורח וספינת האוויר.

כעת המדענים עצמם לועגים לקושיא שהיתה בפיהם, ואיך לא השיתו ליבם שהכל מודים שיש למים משקל, ואיך חיים הדגים במצולות ואינם נמחצים תחת משקל המים? אין זאת אלא משום שהם בנויים לכך. ואף אנו, בנויים לעמוד במעמסת לחץ האוויר שמעלינו. הנה כי כן, נמצאה התשובה...

לשאלה זו, נמצא תשובה זו. ולשאלות אחרות, תשובות אחרות. ומשה אמת ותורתו אמת, תורת נצח שניתנה מידי בורא עולם במעמד כל ישראל.

"כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּכָל עֵץ אוֹ עַל הָאָרֶץ אֲפֻרָּחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֲפֻרָּחִים אוֹ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים. שְׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים" (כב, ו-ז)

ביאור נפלא של הפסוק על דרך הסוד על משיח צדקנו

מורנו ורבנו הבן איש חי בספרו אדרת אליהו (ריש כי תצא) מבאר את כל הפסוק על דרך הסוד, על משיח צדקנו, וכה דבריו, ידוע מה שאמרו בוהר הקדוש (במדבר קצ"ו ע"ב) כי המקום אשר יתגלה ממנו משיח צדקנו ויבא לגאול אותנו במהרה בימינו, שמו "קן צפור" עיין שם. ונרמז הדבר בפסוק "כי יקרא קן צפור לפניך" רוצה לומר, אם תרצה שתהיה הגאולה בדרך "מקרה", שתכף יתגלה משיח צדקנו ויבא במהרה בימינו, אבל לא על ידי יסורין וחבלי משיח. הנה דע לך כי אפשר להיות כן בשביל כמה דברים המסוגלים לזה, הא' הוא "בדרך" שהדבר תלוי בתשובה הנקראת "דרך" כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני תהלים כ"ה) על פסוק (תהלים כה, ח) יורה חטאים בדרך, כי התשובה היא מקרבת את הגאולה (יומא פו:). וגם - "בכל עץ" רמז לתורה המסוגלת לגאולה, כי ידוע שהתורה נקראת "עץ" דכתיב (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, ולכן גם נאמר "בכל עץ" לרמז שהגאולה תבא בין על ידי התורה

שבכתב ובין בתורה שבעל פה, כי הכל תורה אחת היא, גם אמר "בכל עץ" כי גם בתורה שבעל פה יש כמה מיני לימוד וכולם מסוגלים לגאולה.

והנה הדברים הללו באים יחדיו עם דרשת חז"ל (ראה מדרש שוחר טוב תהלים כז, ד) על הפסוק (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אהרן אל הקדש, ודרשו, בזכות התורה שנקראת "זאת" (כדאיתא במנחות נג:). "או על הארץ" רמז לענוה, שהאדם יחשוב עצמו כארץ שהיא עפר לדוש, וידוע מה שאמרו חכמנו זכרונם לברכה שאין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח (סנהדרין צח.). "אפרחים" רפ"ח א"ם רוצה לומר שהדבר תלוי בבירור רפ"ח ניצוצות שהם בחינת האם - היא השכינה. "או ביצים" רמז לתיקון הנשמות, וכמו שאמרו רבותנו זכרונם לברכה (יבמות סב.) אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, ופירש רבנו האר"י זע"א (שער הפסוקים סוף ישעיה) כי הכוונה לנשמות אשר הן באוצר הנקרא "גוף" עיין שם. "והאם רובצת" וכו'... רוצה לומר אל יקטן בעיניך ב' תיקונים אלה, כי דע לך שמה שהאם היא השכינה רובצת כביכול בגלות, היא לסיבות אלו, והוא "על האפרחים" בשביל עירוב הרפ"ח ניצוצות, "או על הביצים" הם הנשמות שלא נתקנו עדיין כולם, ודין גרמא נמי ש"לא תקח האם על הבנים", רוצה לומר, לא תקח האם- השכינה, את השפע בשביל הבנים, כי אין נשפעים על ידה בגלות, כי אם על ידי שליח הוא מט"ט, ואמר "על הבנים" רוצה לומר בשביל הבנים, ולכן צריך "שלח תשלח" את האם, רוצה לומר, תברר ניצוצי הקדושה, ותשלח אותם למעלה לעלות מתתא לעילא.

עוד "את האם" רוצה לומר על ידי השכינה, ונקט לשון כפול "שלח תשלח" רמז על הניצוצות של הרפ"ח ועל הנשמות. גם נקט לשון כפול לרמז שהבירור יהיה שלם, כי בכל בירור צריכים להיות ב' בירורים, הא' בחינת אוכל מתוך פסולת, והב' אוכל מתוך אוכל, ולזה אמר, "שלח תשלח" היינו בירור אחר בירור, ואז על ידי זה "ואת הבנים" גימטריא ק"ב, רמז למילוי ע"ב ס"ג מ"ה שעולים ק"ב והם הנקראים ק"ב חרובין, "תקח לך" שלא תהיה יניקה לחיצונים מהם, אלא תקח לך לקדושה שאתה תהיה נשפע מהם, ואז בזה "למען" גימטריא "קץ" שהוא רמז למלך המשיח [כי המשיח יבוא "לקץ" הימים] "ייטב לך" שלא תראה בחבלי משיח, אלא ייטב לך, דמאחר שנתקנו והובררו הכל, לא יהיה כח לסטרא אחרא כלל ועיקר, וממילא לא יהיו עוד יסורין וחבלי משיח. גם ייטב "לך" אותיות "כל" רמז ליסוד [המכונה "כל"] דהיינו בחינת היסוד תתקן, ויתרבה השפע בעולם. גם "לך" גימטריא חמשים, רמז לחמשים שערי בינה שיתגלו בזמן המשיח לעתיד.

ואם תקשה ותטען הלא קרא כתיב (תהלים צ, טו) שמחנו כימות עניתנו, והנה עתה לא נשאר משנות העולם כמו שני הגלות שעברו, ואיך יתקיים בנו מקרא זה? הנה אין לך לחוש על זה, כי לעתיד הקדוש ברוך הוא יאריך הימים הנשארים הרבה, שכל יום יהיה ארוך כנגד כמה שנים, כדי לקיים את מאמר הכתוב הנזכר "שמחנו כימות עניתנו". ולזה סיים ואמר הכתוב "והארכת ימים", רוצה לומר, אין לך לחוש על שנים מועטים הנשארים, כי הקדוש ברוך הוא ישלם לך מפני ש"והארכת ימים" דייקא, מפני שיהיו הימים ארוכים הרבה. גם ירמוז "והארכת ימים" גימטריא ק', רמז לתשלום השכינה בעשר ספירות, וכל א' כלולה מעשר, הרי ק', וזהו "והארכת ימים".

"שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמִים" (כב, ז)

את ה"אם" ר"ת אליהו מ'שיח, שבזכות מצות שילוח הקן נזכה להם

מזבא במדרש (דברים רבה ו-ז), מהו [הכפילות] שלח תשלח את האם? אם קיימת מצוה זו, אתה ממחר לביאת מלך המשיח שכתוב בו שילוח [אם "שלח", דהיינו אם תקיים מצות "שילוח" הקן, הרי ש"תשלח", שתגרום "לשליחת" המשיח], מניין? שנאמר (ישעיה לב, כ) משלחי רגל השור והחמור. אמר רבי תנחומא, אם קיימת המצוה הזאת, אתה ממחר את אליהו הנביא ז"ל שיבוא שכתוב בו שילוח, שנאמר (מלאכי ג, כג) הנה אנכי "שולח" לכם את אליהו הנביא. והוא יבוא וינחם אתכם, מניין שנאמר (שם ג, כד) והשיב לב אבות על בנים.

ונבא לדקדק את לשון המדרש הנ"ל וזה לשונו, שלח תשלח את האם - אם קיימת מצוה זו את ממחר לבוא מלך המשיח... אם קיימת המצוה הזאת, אתה ממחר את "אליהו" הנביא ז"ל וכו' עד כאן לשונו. המדרש כאן מזכיר את "משיח" ואת "אליהו", והנה הם רמוזים כאן בפסוק, שלח תשלח את ה"אם" ראשי תיבות - אליהו משיח, ללמדנו שבזכות מצות שילוח הקן, נזכה לגאולה על ידי שני גואלים הללו.

ועתה נזכה להבין את הקשר בין מצות שילוח "קן ציפור" לבין קירוב הגאולה, כי על ידי מצוה זו אנו זוכים לשחרר את מלך המשיח שהוא סגור ומסוגר בהיכל "קן ציפור" (ככתוב בעץ חיים שער מ"ג פ"ג). ומטעם זה נקראת הגאולה "קץ", כמאמרם (פסחים נו.), ביקש יעקב לגלות לבניו "קץ" הימין, וזאת כי "קץ" הינו נוטריקון קן ציפור שעתידי מלך המשיח להתגלות משם.

ואמר בזה חידוש גדול הבעל "נופת צופים", כי דוד המלך תיקן בספר תהלים ק"ן מזמורים כנגד ההיכל של משיח הנקרא "קן" ציפור. והכי חזינן בזוהר הקדוש (פרשת לך לך דף פב:) כי דוד המלך עצמו יהיה מלך המשיח לעתיד לבוא. ועוד אמרו חז"ל (ר"ה כה.) דוד המלך חי לעולם, ובזוהר (ח"א דף פ"ב ע"ב בתרגום) כתוב על דוד המלך, שאפילו בימי מלך המשיח הוא מלך, שהרי שנינו מלך המשיח, אם מן החיים הוא דוד שמו, ואם מן המתים הוא דוד שמו. עד כאן. הנה כי כן מטעם זה תיקן "קן" מזמורי תהלים, כדי לקרב את הגאולה ולשחרר את נשמת משיח מההיכל של קן ציפור.

"שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֶכֶת יָמֶיךָ" (כב, ז)

חלום מזועזע שחלם רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה

הבן איש חי באדרת אליהו (כי תצא ד"ה ובספר החזיונות) מביא, שבספר "החזיונות" של רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א אשר הוא בכתיבת יד, מצאתי כתוב חלום אחד שחלם רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה והוא שייך לפסוק זה, וראיתי לכתבו כאן, מפני שמזה החלום ידע האדם גדולת וקדושת רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה ועוצם נשמתו הקדושה כי רבה היא, וכך כתב רבנו זלה"ה וזה לשונו: שנת שכ"ו ליל שבת ח' לטבת אמרתי קידוש ואשב על השלחן לאכול, והיו עיני זולגות דמעה על כי בעשרה בחשון שעבר נשאתי אשה אשתי חנה, וקשרו אותי בכשפים ואמרתי בלבי להשם יתברך הנה על ידי שאלת חלום החזרתיה כנוצר לעיל, ואיך נודמן לי צרה גדולה כזו ובפרט שיש עון קרי לבטלה כשאני בודק עצמי עמה, גם בכיתי על ביטול עסק התורה כמבואר אצלי בקונטרס ענייני נשמת בסי' ב' ומרוב דאגתי לא אכלתי כלל ואשכב במטתי על פני, בוכה עד שנרדמתי מתוך הבכיה ואחלום, והנה אני יושב בבית הר"ר שם טוב הלוי ז"ל מתפלל תפלת המנחה הנקראת עת רצון ביום השבת, ואחר התפלה והנה עומד זקן אחד בדמות הר' חיים הלוי אשכנזי ז"ל שכני ויקראני בשמי ויאמר לי:

אתה ר' חיים תרצה לצאת עתה בשדה עמי וללוות שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג להקביל פניה בכניסתה, ושם אראך דברים נוראים? ואומר לו הנני. ונלך עד חומת העיר הישן לצד מערבי כנגד הכא"ן במקום שהיה שם בתחלה פתח החומה. ואראה והנה שם הר גבוה ראשו בשמים. ויאמר לי עלה אתי ההרה והיה שם, ושם אגיד לך דברי שליחותי אשר שולחתי אליך. וכהרף עין ראיתיו נצב על ראש ההר ואני יושב למטה, כי לא יכולתי לעלות כלל, כי לא היה משופע כי אם זקוף כעין כותל. אמרתי לו, תמה אני עליך שאני בחור ולא יכולתי לעלות כלל, ואתה זקן ועלית כולו כהרף עין? ויאמר לי אתה חיים אינך יודע כי בכל יום אני עולה ויורד דרך ההר הזה אלף פעמים לעשות שליחות של מקום, ואיך אתה תמה עלי? וכשראיתי שבתחלה קראני ר' ולבסוף קראני חיים, וגם כשמוע דבריו המבהילים, ידעתי כי הוא אליהו זכור לטוב משבט הלוי ודאי, ואז זלגו עיני דמעות וחרדתי באימה גדולה, ואזי התחננתי אליו בדמעות שלישי ואמרתי לו, תיקר נא נפשי בעיניך והעלני עמך. ואמר לי, אל תירא כי על כן שולחתי אליך, ויחזק בזרועי ויעלני כהרף עין אל ראש ההר. וארא והנה סולם אחד מוצב ארצה על ראש ההר וראשו מגיע השמימה, ואין בסולם ההוא רק ג' שליכות, ובין שליכה לחברתה כשיעור קומת איש. ויאמר לי, עד כאן נתנו לי רשות לסייעך, מכאן ואילך ראה מה תעשה, וילך ויתעלם ממני. ואני הייתי בוכה בצרה גדולה.

והנה אשה חשובה והיא יפה כשמש לנגדי נצבת על ראש הסולם, ואחשוב בלבי שהיא אמי, ותאמר לי, מה לך פה בני חיים בוכה? ואני שמעתי דמעה ובאתי לעזרתך, ותפשוט ידה הימנית ותעלני לראש הסולם. וארא שם חלון גדול עגול ושלחבת אש גדול יוצאה ממנו רצוא ושוב כמראה הבזק בחוזק גדולה, והיא לוהטת כל הנמצא שם. ואדע בעצמי כי היא להט החרב המתהפכת אשר בפתח גן עדן. ואקרא שם במרירות נפש אל האשה ההיא, ואמרתי לה, אמי אמי עזרני נא מלהט חרב הזה בל ישרפני. ותאמר לי אין לך עוזר מזה הלהט כי אם אתה בעצמך, ולכן אתן לך עצה מה תעשה, הנה שים נא ידיך על ראשך. ותמצא שם צמר גפן לבן כשלג, ותקחנה, ותשים אותה בחלון ויסגור ותעבור מהרה, ואעשה כן ואעבור מהרה ותכף כרגע נתעלמה ממני האשה. ונראה לעניות דעתי כי הצמר גפן הוא שנהפכו שערות ראשי השחורות שהם דין, ללבנות, על ידי איזה זכות, בסוד "ושער רישיה כעמר נקא" (דניאל ז, ט).

ויחזור אליהו להתגלות כבראשונה, ויאחזני בימיני ויאמר לי, בא עמי אל המקום אשר שלחוני בתחלה להביאך בו. ויביאני אל חצר גדול שאין לו שיעור, ובתוכו נהרות גדולים מושכים מים חיים להשקות את הגן. ועל שפתי הנהרות מזה ומזה אילנות של פירות נחמדים למראה, דשנים ורעננים לאין קץ. ורובם אילני תפוחים מריחים כריח מר ואהלות ועצי בשמים, האילנות גבוהים מאוד, וראשי הענפים היוצאים מגוף האילן כפופים למטה עד קרוב לארץ, ותחתיהם כעין סוכה. ובאותו הגן עופות לאין קץ, כדמות אווזים לבנים מתהלכים בגן לארכו ולרוחבו, ושונים משניות

דמסכת שבת כי כן היה אז ליל שבת כנוצר לעיל, ומדי הליכתו היו קורין משנה א' פרק א' וזוקפים צוארם ואוכלים תפוחים מן האילן בעצמו, ואחר כך שותים מים מן הנהרות, וזה מעשיהם תמיד. ובאותה שעה הייתי מבין שהם נשמות הצדיקים בעלי משנה, אך לא הבנתי למה בצורת אוזנים ועופות ולא צורת אנשים. ויוליכוני עוד פנימה תוך הגן עד שראיתי בתוך הגן עליה, האחת גדולה וגבוהה, כאלו היא על גבי גבעה גבוהה, ואין תחתיה בית אחר, והיתה גבוהה מקרקע הגן כשיעור קומת איש, ופתחה בצד מערב, וסולם של ג' מדרגות מאבנים מן הקרקע עד פתח העליה, ואז נתעלם אליהו זכור לטוב ממני.

ואעלה אני לבדי בסולם ההוא ואכנס בפתח העליה, וארא זיו כבודו יתברך על כסא בצד כותל דרומי באמצעו וכו'... וצדיקים יושבים שם בקרקע על גבי מצעות ומרבדים חדשים ויפים עד מאוד ולומדים תורה מהשם יתברך. ואדע בנפשי כי אלו הם הצדיקים הנקראים "בני עליה" בצורות בני אדם, הרואים פני השכינה תמיד, ולומדים תורה מהשם יתברך עצמו. מה שאין כן מעלת בעלי המשנה, כי הם בצורות עופות ואוזנים שעליהם נאמר "הרואה אוזן בחלומי יצפה לחכמה" (ברכות נד.), ועומדים בחצר ובגן, ואינם מקבלים פני שכינה בתמידות כמו "בני עליה", ואינם לומדים תורה מפיו יתברך. והנה כשנכנסתי וראיתי פני שכינה, נבהלתי ורעדתי אחזתני, ואפול על פני ארצה, ולא עצרתי כח כלל. ויחזק השם יתברך בימיני, ויאמר לי, חיים בני, קום לך, למה זה אתה נופל על פניך, אל תירא ואל תפחד. אמרתי לו, אדוני, לא עצרתי כח, והודי נהפך עלי למשחית מרוב אימתך הגדולה, ואין בי כח לקום. ויאמר לי, הנה חזקתך ואמצתך עמוד על עומדך ושב לימין הכסא במקום הזה הפנוי מאין יושב בו. אמרתי לו, ואיך אשב בימין הכסא במקום הזה, והנה כבר הוא מוכן לישב בו הרב רבי יוסף קארו? ויאמר לי, כן היתה מחשבתי בתחלה, ואחר כך נתתי לו מקום אחר ונתתי לך מקום זה, וכבר הכינותיו לך. אמרתי לו, הנה זה המקום של שמואל הרמתי ז"ל. ויאמר לי, זה מקומו, אבל משנחרב בית המקדש, קבל עליו שלא לישב עוד במקום הזה, עד שיבנה בית המקדש. ומאז הלך לו לירושלים בבית המקדש החרב, ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה בית המקדש, ונתתיו לך שתשב בו. ואז ישבתי מימין הכסא על מצעות שבקרקע עם שאר הצדיקים אשר שם, ויאמר אלי, טוב בעיניך זה המקום? אמרתי לו ומי לספר גדולת שבח מקום זה. אמנם לא ידעתי למה נשתנו בעלי משנה מאלו בני עליה להיות ביניהם כל כך שינוי כמו שראיתי בעיני? ויאמר לי, וכי שכחת מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין צב:) כי לעתיד לבא עושה להם כנפים ושטין על פני המים, ואמרו זה על כת הנקראים בעלי משנה, שהם כדמות עופות בכנפים ושטין על פני המים שבנהר גן עדן כמו שראיתי בעיניך. ואז אמרתי לו, אדוני, כבר נזכרתי מה שאמרו בהקדמת ספר התיקונים (דף ב ע"ב) על פסוק (דברים כב, ו) "כי יקרא וכו'... ואת הבנים תקח לך", כי "אפרוחים" אלו בעלי משנה, "בנים" אלו בעלי קבלה, ואלו הם בני עליה שהם בצורת אנשים.

חזרתי ואמרתי לו, אדוני, תיקר נא נפשי בעיניך ותניחני במקום הזה, ואל תחזירני לרדת בעולם השפל, כי גלוי וידוע לפניך שכוונתי לעשות רצונך, ומתיירא אני פן שאור שבועסה יחטיאני, ואאבד זה המקום הקדוש. ויאמר לי עדיין בחרו אתה, ועוד לך זמן להתעסק בתורה ובמצוות, וצריך אתה לחזור שם להשלים נפשך, ובאחרית ימך תבא למקום הזה, ואם ירא אתה לרדת פן תחטא, תקע לי כף ימינך והשבע לי שלא תניח עסק התורה מפני עסק אחר כלל, וגם אני נשבע לך אם תעשה כן לא אחליף ולא אמיר מקום זה לזולתך בשום אופן, וזה יהיה מקומך קיים לעולם. אז נשאתי את ידי ונשבעתי לקיים כל הנוכר, וגם נשבע הוא לקיים כל דבריו הנוכר. ויאמר לי, לך לשלום וזכור ואל תשכח הדברים האלה. אז ירדתי משם מן העליה הנזכרת אני לבדי, ומצאתי עצמי עומד בעולם השפל, ועדיין הייתי בחלום, ולא ראיתי שום דבר מכל מה שראיתי כשעליתי בראשונה.

אחר שלשה חדשים, ליל שבת הגדול, ואישן והנה חלום, וראיתי עצמי מטייל תוך שדה אחת גדולה, ואעבור דרך פתח העליה הנוכר, ואזכור כי שם עליתי ונשבעתי לאדון הכל כנוצר לעיל. אז עליתי באותו סולם, ונכנסתי בפתח, ואירע לי כל מה שאירע בתחלה שנפלתי על פני וכו'... כנוצר לעיל, ואחרי קומי ישבתי במקום הנוכר לעיל, אז אמר לי, למה שכחת מה שנשבעת לי במקום הזה? אמרתי לו, כבר עסקתי, אבל הוא שלא נתעסקתי בתורתך כראוי. אבל עם כל זה הודיעני אם חס ושלוש נתבטלה שבועתך? ויאמר לי אל תירא, כי עדיין מקומך קיים ומוכן לך, ושבועתנו במקומן הן עומדות, ולכן חזור וקיים כראוי, וגם אני אקיים את בריתי אתך, לתת לך את המקום הזה שנשבעתי לך. ויוסף דבר אלי עוד ואמר לי, חיים בני, לך לך אל קהל האשכנזים, כי שם מביאים עתה ספר תורה אחד, ותשורר ותזמר לפניו כמנהגך לכבד הספר תורה, וקח עמך חמץ ה"ר משה סעדי, ואמור לו שלא יתירשל במצוה זו, כי זה מנהגו, גם מעצמו היה מבקש, כי זו מצוה רבה. ואז נפטרתי מלפניו, ונתתי לו שלום, והחזיר לי שלום. ואצא מפתח

העלייה, ואמצא את עצמי בעולם הזה, ועדיין אני בחלומי, ואפגע בחמי אשר גם הוא מעצמו היה מבקש עלי, ויאמר לי כמה טרחתי לבקשך, כדי שנלך יחד לכבד ספר תורה אחד. אמרתי לו גם אני במקום פלוני באתי לבקשך לדבר הזה. ונלך לרחוב העיר של צפת, והנה אנשים הרבה מוליכים ספר תורה א' מהודר במאוד מאוד במלבושים ותפוחי זהב, ומוליכין לפני ספר תורה נרות ואבוקות גדולות, ונשורר לפניו שירים, עד שנכנסו בבית הכנסת של אשכנזים. וכבר הקהל היו מתפללין תפלת היוצר דשבת, כי החלום היה ביום שבת כנוזר לעיל, ונתפלל עמהם תפלת יוצר של שבת קודש בקריאת שמע ועמידה וחזרת שליח ציבור. ואחר כך פתחנו אותו הספר תורה עצמו, ויקראו בו ז' אנשים כמנהג יום שבת בפרשת השבוע, ונתפלל תפלת המוספין. ואחר גמר התפלה רציתי לצאת מבית הכנסת, ויחזיקו בי מורי הר"מ אלשיך ואבא מארי וחמי הנזכר לעיל, ויאמרו לי, היכן אתה נחפז ללכת? והנה אתה עצור כי עתה יעשו פה ברית מילה. ואשב שם, ויביאו ילד אחד למול, ויתנו לי הילד על ברכי, ואני הייתי סנדיקוס, וימולו אותו. ויאמרו לי, זה הוא בנך. ואחר כך הם בעצמם הביאו שם בבית הכנסת סעודה גדולה ונאה, ונאכל שם כולנו סעודת המילה, ואיקץ.

ואחר זה בשנתיים ימים בא מורי ז"ל האשכנזי לצפת ולמדתי עמו, וסמוך לפטירתו אמר לי, הנה יולד לך בן, וכבר אשתך מעוברת ממנו, והוא גדול ת"ק מדרגות על מדרגותיך, ויש ספק אם יחיה וכו'... ונפטר מורי ז"ל, וגם הבן הנזכר נפטר אחר שנה וחצי, וקראתי שמו יוסף, והיה דעתן בתכלית. ושבוע א' קודם שנפטר דיבר דברים קרובים לנבואה. ואחשוב אני בעצמי פתרון החלום, כי מורי ז"ל הוא ספר תורה של האשכנזים, ונתגלגל באותו הבן, והיה הבן שמלתי בחלום. עד כאן לשון קדושו זלה"ה זיע"א.

יהי רצון שזכותו וזכות תורתו וקדושתו ומעשיו הטובים והישרים יגן בעדנו ובעד זרענו וזרע זרענו עד סוף כל הדורות ובעד כל קהל ישראל, והשם יתברך ברחמי יעזרנו על דבר כבוד שמו, ויתקנו בעצה טובה מלפניו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה, ויאיר עינינו בתורתו וימלא כל משאלות לבנו לטובה, אמן כן יהי רצון.

"כִּי תִבְנֶה בֵּית חֶדֶשׁ וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֶךָ" (כב, ח)

ר"ת "מעקה" ה'רהורי ע'בירה ק'שים מ'עבירה

אמרו רז"ל (יומא כט.) הרהורי עבירה קשים מעבירה, וזה נרמז בראשי תיבות "מעקה" הרהורי עבירה קשים מעבירה, ללמדנו, שיעשה האדם מעקה למוחו, על ידי גדרים וסייגים בשמירת העינים, והפה, ובזה ינצל מהרהורי עבירה. כי היצר הרע שולט רק בדבר שראה בעיניו, שנאמר (כמדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, ובמדרש (ילקוט שמעוני ישעיה רמז תמ"ה) העינים רואות, והלב חומד.

בעל התשובה ישים מעקה לנפשו הם הגדרים והסייגים לעבירות

אמרו רז"ל (רמב"ם תשובה פ"ב ה"ד, שערי תשובה שער א' העיקר הי"א) כי בעל תשובה צריך לעשות לו גדרים וסייגים שלא יכשל עוד, מאחר שהורגל כבר במה שנכשל. וזה מרומז כאן בפסוק, "כי תבנה בית חדש", רצונו לומר, שאם אתה רוצה לחזור בתשובה, ולבנות מחדש את מה שהרסת על ידי עוונותיך ופשעיך, ולהכין לך על ידי המעשים הטובים בית רוחני לעולם הבא, "ועשית מעקה לגגך" דהיינו שצריכה לך הזהירות שתעשה מעקה לגגך, שכמו שמי שלא שם מעקה לגגו עלול להסתכן העובר עליו, כך צריך לעשות גדרים וסייגים לעצמו שלא ישים דמים בביתו, דהיינו כדי שלא יפגום בנשמתו, שעל ידי זה "כי יפול הנופל ממנו", היינו שמצוותיו וזכויותיו יפלו ממנו, ולא יגנו עליו מרדת שחת, כמו שנאמר (יחזקאל יח, כד) ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול וגו', כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה. וכן נאמר להיפך (יחזקאל יח, כז), ובשוב רשע מרשעתו אשר עשה ויעש משפט וצדקה הוא את נפשו יחיה.

"לֹא תִלְבֹּשׁ שְׁעִטָּנָה צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו" (כב, יא)

מדוע אסר הקב"ה את השעטנו

במדרש תנחומא (משפטים סי' ז') דברים שיצר הרע משיב עליהם... אלו הן, שעטנו... שמא תאמר מעשה תוהו הן? תלמוד לומר "אני ה'" - אני חקקתים ואין לך רשות להרהר בהן.

אף על פי שכאמור מצוה זו היא חוק, מכל מקום נאמרו במצוה זו כמה טעמים:

א. הרמב"ן (דברים כב, ו) ובספר החינוך (מצוה תקנ"א) כותבים בשם הרמב"ם (מורה הנבוכים ג, לז), שטעם השעטנו הוא מפני שהיה בזמן ההוא בגד ידוע לכומרי בעלי הכשפים, שבהם היו עושים כל מעשיהם. ועד היום מפורסם הדבר אצל כמרים שיש במצרים. ואמר הרמב"ם שמצא זה כתוב בספריהם. ולפי שהיה ענין גדול ורצוי להם מאד שיפעלו

בו פעולותם הידועות לעבודה זרה ולשדים. לכן הרחיקה אותו התורה מכל אדם, כי התורה תבוא למחות מעשיהם ולהכחיד זכרם.

ב. טעם נוסף אומר רבי יהונתן אייבשיץ בס' אהבת יהונתן (הפטר פרשת חיי שרה) לפי חכמי הקבלה, כי ישנם שבעה כוכבי לכת, הצמר הוא אחד מהמזלות מבחינת החסד, והשאר הם בחינת דין, לכן אין לערבב את מידת הרחמים בדינים. והמילה "כלאים" היא מלשון הכלאה, מאחר שהצמר והפשתים הנם מנוגדים זה לזה מצד טבעם.

ג. בפירוש רבנו יוסף בכור שור (כאן) ובחזקוני (כאן בטעם שני) כתבו, שלכך נאסרה לבישת שעטנו, לפי שבגדי הכהונה היו עשויים כלאים (יבמות ד:), ואין ראוי לזרים, לאנשים הפשוטים, שיהיו לובשים בגדים שמשרתי ה' לובשים. ולא ישתמש בשרביטו של מלך.

ד. עוד ביארו המפרשים טעם נורא! שהנה בפרקי דר' אליעזר (פרק כא) מבואר מה היו קורבנותיהם של קין והבל "והביא קין מותר מאכלו קליות זרע פשתן, והביא הבל מבכורות צאנו ומחלביהן כבשים שלא נגזזו לצמר, ונתעבה מנחת קין, ונתרצתה מנחת הבל". ומעתה כותב החזקוני (כאן בטעם א'), שבשל קרבנם המפורסם של קין והבל, שבו הביא קין קליות זרע פשתן, ואילו הבל הביא מבכורות צאנו, ולפי שבאה תקלה על ידי שניהם, נאסרו להיות בבת אחת. **כלומר** היות ותערובת של שעטנו צמר ופשתים הביאו חורבן לעולם, בפרשת קין והבל, לכן נאסר ללבוש שעטנו.

ה. בזוהר הקדוש (ח"ג דף פ' ע"א) מובא עוד, שעד היום השפעת מעשהו של קין קיימת בעולם, ולכן מי שלובש כלאים מתעוררת עליו אותה רוח ומזיקתו. וזוהי רוח של "שטן עז" (אותיות שעטנו) - כי השעטנו גרם רציחה בעולם.

ומענין שהטור והשו"ע הביאו הלכות שעטנו בסימן "רצ"ח" - רמז לכך שהוא הביא לרציחה!

דבר מענין נוסף הביא בספר להתעדן באהבתך (כאן) הוא שבמחקר שנעשה ביפן, גילו מדענים שישינה תגובה מסויימת לגוף האדם בלבישת בגדי צמר, ותגובה אחרת בלבישת בגדי פשתים, וכששניהם ארוגים יחד, הנם גורמים לכל מיני גרויים לא רצויים.

שלושה טעמים נוספים כתב רבנו בחיי (ויקרא פי"ט, יט) על פי הפשט, המדרש, ועל פי הסוד קחנו משם.

"לֹא יִבֹּא מִמֶּזְרַח בִּקְהָל ה'" (כג, ג)

אחת לששים שנה דבר בא לעולם ומכלה את הממזרים

כתב בספר פנינים יקרים דאיתא במדרש (ויקרא רבה פרשה ל"ב סי' ו') אחת לששים או לשבעים שנה הקב"ה מביא דבר גדול על העולם ומכלה את הממזרין. והביא שם בשם א"י [שם של מפרש] דהביאור לזה, דהנה איתא בגמ' (יבמות עח:) אם יש ממזר שיודע בעצמו שהוא ממזר, הקב"ה מחיה אותו. ואם יש ממזר שאינו יודע מעצמו שהוא ממזר, הקב"ה הורגו. ואיתא בגמרא כתובות (דף כ:) דאמרו חז"ל שם, שאדם זוכר עדות עד ס' שנה, אבל יותר מזה כבר שוכח.

והשתא שפיר אתי דברי המדרש, שבדרך כלל הקב"ה מחיה ממזר שיודע מעצמו, שכיון שהוא יודע בעצמו, הוא זהיר שלא להרבות זרע פסול בעולם. אבל ממזר שאינו יודע מעצמו - הורגו. אמנם לאחר ס' שנה, שאפי' הממזר שיודע, כבר נשכח ממנו, שהרי אין זכרון לזה, בזה בא אנדרלמוסאי לעולם ומכלה הממזרים ודו"ק.

"וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַת אֶל בְּלָעַם וַיַּהַפֵּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת הַקֶּלֶלָה לְבִרְכָה כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" (כג, ו)

משל נפלא מהרב אהל יעקב

הרב אהל יעקב (כאן) עמד על ביאור הפסוק, הן התורה מורה איסור על עמוני ומואבי לבא בקהל מטעם שלא קדמו אתכם בלחם ובמים, ועל ששכרו את בלעם לקללך, ולשם מה התורה ממשיכה לספר שה' לא שמע אל בלעם, וסיפור זה לכאורה אינו נוגע לעצם איסור עמוני ומואבי לבא בקהל?

וכדרכו ביאר את הדברים על פי משל, משל לסוחר שנסע בדרך עם סחורתו, והגיע למקום שלא יכל לעבור בו מפני הסכנה, על כן הלך למלון וילן שם. ויהי בבוקר קם לתת מספוא לחמורו, והנה אין כל, לא מרכבה לא סחורה ואף לא סוסים, כי גנבים גנבו את כל ממונו, ויבך בכי גדול, וילך משם ב' וג' פרסאות וישא את עינו והנה הוא רואה את הגנב מסייע את מרכבתו בהמשך הדרך הישר אליו. בהגיע העגלה אליו עצרה, והגנב בהכירו את הסוחר ויראהו כי לא יוכל כנגדו, השיב את העגלה עם הסחורות לבעליה ויהי כמחריש. כאשר ראה הגנב את טוב לבו של הסוחר, הרהיב

בנפשו עוז פער פיו ויתבע את שכרו, "הן אני הסעתי את עגלתך עם סחורתך אליך ועל כן את שכרי אני דורש" אמר בתוקף. הסוחר בשומעו זאת, הניף את ידו עליו ויכהו לחי, וכי לטובתי עשית מה שעשית, הלא אתה גנבת, ואם ה' ברחמיו השיב לי את ההיזק, אבל אתה מה לך איפוא לתבוע שכר על זאת.

הנמשל, בלק שכר את בלעם שיקלל את ישראל, והקב"ה עשה מהקללות ברכות, ועל כן היה לבלק תקוה, כי ראוי לשלם לו גמולו הטוב, שעל ידו באו הברכות לישראל. לזה אמר הכתוב כי לא כן הדברים, אלא לא יבא עמוי ומואבי בקהל ה', על דבר וכו' ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור. שאם יאמר בלק כי על ידי נתברכו ישראל בכמה ברכות, לזה סיים הכתוב ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם, ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, כי מאת ה' היתה זאת, אבל בלעם הוא להיפך בא כגנב.

"וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹעַ אֶל בְּלָעַם וַיִּהְיֶה ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ"
(כג, ו)

השם של רחמים שורה בישראל ומצילן מכל רעות, ומהפכן לברכות

כתב הרה"ק רבי בן ציון הלברשטאם מבאבוב (קדושת ציון וישלח דף נ"ה) אפשר לומר, על פי מה שכתב המקובל רבי שמשון מאוסטרופולי על הפסוק בתהלים (לד, ט) רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו השם, ופירש, כי בתוכחה של משה רבנו שבמשנה תורה, יש בה יותר קללות מאשר בתוכחה שבתורה כהנים, ומחד יש בה תרע"ו תיבות, כמנין רעו"ת, ומאידך נזכר בה כ"ו פעמים השם הוי"ה ב"ה, ושם הוי"ה עולה כ"ו, וכ"ו פעמים כ"ו, עולה גם כן תרע"ו, והוא אשר מציל אותנו מכל הקללות שלא יחולו, שהרי שם הוי"ה הוא מדת הרחמים.

וזהו, "רבות רעות צדיק", אף שה"צדיק" הוא משה רבנו אמר "רעות" "רבות" אלו הקללות המרובות בתוכחתו, אבל מאידך הזכיר בהם כ"ו פעמים שם של רחמים, וזהו "מכולם יצילנו השם", שם הוי"ה ב"ה.

והנה בלעם אמר (במדבר כג, כ) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו", וחז"ל אמרו (סנהדרין קה:) שמברכותיו של אותו רשע נראה מה היה בלבו לקללם, והיינו שהיה רוצה לקללם שלא יהיה ה' עמו, ואז ממילא יחולו חס ושלום עליהם כל הקללות.

ועל פי זה יתפרש הכתוב שלפנינו, "ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם", היינו מה שהיה רוצה לומר שלא יהיה ה' עמו, ו"יהפוך", שהפך את דבריו ואמר, "השם אלהיו עמו", וזהו "ה' אלהיך לך", היינו שתהיה השראת השכינה בישראל, כנאמר "ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו", ממילא השם של רחמים ממתיק את כל הקללות ומהפכן לברכות, וזהו, "את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלהיך", בגלל שהשם של רחמים שורה בישראל ומצילן מכל רעות, ומהפכן לברכות.

"וַיֵּתֶד תַּהֲיֶה לְךָ עַל אֲזַנְךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרָתָהּ בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶךָ" (כג, יד)

האצבעות דומות ליתדות, שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף אותן באזנו שלא ישמע

אמרו רז"ל (מסכת כתובות ה.) הטעם שהאצבעות דומות ליתדות, שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף אותן באזנו שלא ישמע, והנה דבר זה מרמז כאן בכתוב "ויתד" - הן האצבעות הדומות ליתדות, "יהיו לך על אזנך" - לסתום האזנים. אמנם יותר טוב שייצא לבחון משיסתום אוזניו, וזהו המשך הפסוק "והיה בשבתך חוץ" - היינו עדיף כדי שלא לשמוע, שתצא לחוץ. אבל אם "וחפרת בה", לשון בושה [כמו שנאמר (ישעיה כד, כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה], דהיינו אם אתה מתבייש לצאת מהם, אז "ושבת וכסית את צאתך", כלומר שתכסה מהם את הסיבה שאתה יוצא בחוץ, שלא ידעו שאתה יוצא בגלל שאינך רוצה להיות במחיצתם, וכך תצא ולא תתבייש.

"כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אִיְיֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ" (כג, טו)

שמור על ביתך מדברים שפוגמים בקדושת הבית

פעמים שהישועה של האדם ממתנה לו בפתח, וכל שנשאר לו זה בסך הכל לפתוח את הדלת... ומהי פתיחת הדלת?! "והיה מחניך קדוש", דהיינו שמור על ביתך מדברים שפוגמים בקדושת הבית. שאם יבוא הקב"ה לבית "ויראה בך ערות דבר" בית כזה לא יהיה מקור להשראת השכינה כי "ושב מאחריך"!!

מופת עם הרב שרעבי זצ"ל

מסופר על זוג שלא היו שומרים שומר תורה ומצוות שגרו בבאר שבע, ובמשך שבע עשרה שנה לנישואיהם לא זכו לילדים. הם הלכו לרופאים ולא נענו. כיתתו רגליהם למגידי עתידות ולא נושעו. עד שהחל הייאוש לכרסם בליבם, שהנה הם הולכים ערירים, וימי הזיקנה ממשמשים ובאים והם עוזבים לנפשם.

פעם אחת אברך חשוב אחד סיפר להם על אודות הגאון המקובל רבי מרדכי שרעבי זצ"ל שעקרות רבות נפקדו בזכות תפילתו, וחולים רבים העלו ארוכה למכתם על ידי ברכותיו, ועל כן יעצם שינסו גם הם את מזלם אצל הרב. אולם הבעל בהיותו אדם חילוני ולא מאמין, ביטל את הדברים במחי יד ואמר, הרי רופאים ומומחים ידועי שם בדקו אותנו במשך שבע עשרה שנה ולא העלו לנו ארוכה, וכיצד אם כן יוכל רב שרוב היום שקוע כולו בלימוד התורה, לומר לנו משהו נוסף בנושא זה?! אף האשה הסכימה עם בעלה, ולכן לא אבו לעלות אל מעונו של הרב.

עבר זמן מאותה שיחה, ושוב התגלגלו הדברים בין הבעל לאברך מבאר שבע, שסיפר על גדלותו של הרב שרעבי. תוך כדי שהאברך מפעיל את כל מרצו ואת כוח השפעתו, ועל כן הירבה לספר על גודל צדקותו ונפלאותיו של הרב. וכשהבעל הוקסם מסיפורי המופת שסיפר לו איש שיחו ושוכנע קימעה. אז האברך הטיח בפניו, הן כל כך הרבה כסף פיזרתם עבור ביקורים אצל רופאים ופרופסורים ולא נושעתם, ואם כן מהו המאמץ הקל הנדרש ממכם לעלות אל ירושלים עיר הקודש, ומדוע אתם מסרבים? טענה זו שברה את הבעל, ועל כן החליט שבהזדמנות הקרובה שתגיע לידו, יעלה עם אשתו לירושלים אל בית הרב.

בהיכנסם אל הצדיק, חשו כי הגיעו אל הכתובת הנכונה. אוירת הקדושה שאפפה את בית הרב, זיו פניו הקורנות, לבושו המיוחד ומראהו האציל, השרו עליהם רוח של תקוה לאחרית טובה. המילים נעתקו מפייהם, והם הביטו בהתפעלות בצדיק שישב בעונה רבה על כסאו ושאלם בקול אבהי לבקשתם.

אז הותרו מוסרות פיהם וסיפרו לצדיק את פרשת חייהם ועל כך שטרם נפקדו בילדים. הרב שאלם לשמותם ולשמות הוריהם, ושוב התבונן היטב בזוג הניצב מולו, במבטו הנוקב הוא חדר אל תוך ליבם ונפשם, עד שהם חשו, כי הרב בוחנם במבטו מבפנים, וכי זאת שעת המבחן שלהם, ועל כן הרהרו בתשובה.

לפתע אמר הרב, נעשה לכם תיקון, ובעזרת ה' אני מבטיחכם כי בעוד עשרה חודשים תהיו הורים לתאומים. אך תנאי אחד לכך, שתתחייבו שניכם להקפיד על טהרת המשפחה ועל צניעות האשה.

דמעות שמחה זלגו מעיני הזוג, והבעל נישק ברטט את ידיו הקדושות של הרב, תוך שהם מתחייבים עשות זאת. כשהם פנו לצאת, הצדיק עיכבם ובקשם לבל ישכחו להודיעו על הולדת ילדיהם.

הזוג חזר לבאר שבע ובעידודו של ידידם האברך החלו בלימוד הלכות הטהרה. האשה אף היא שמרה על צניעות לבושה, ולאחר כחודש ימים התעברה. משראו בני הזוג, כי ברכת הצדיק מתקיימת בפועל אל נגד עיניהם, התמידו בקיום המצוות וחזרו בתשובה. (להתעדן באהבתך)

"לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אִיבֶיךָ לַפִּנִּיךְ" (כג, טו)

שיהודי שב אל השם יתברך, אזי הקדוש ברוך הוא יצילהו מאויביו - אלו המקטרגים

בספר באר לחי (כאן), כתב רמז נפלא בפסוק, להצילך ולתת איביך לפניך הם ראשי תיבות "אלול" ללמדנו שבחודש אלול שיהודי שב אל השם יתברך, אזי הקדוש ברוך הוא יצילהו מאויביו - אלו המקטרגים. וכשיכנעו המקטרגים גם אויביו וננעים לפניו, כידוע.

"וּלְאַחֶיךָ לֹא תִשֵּׁיךְ" (כג, כא)

מעשה במלוח בריבית בהיתר עיסקא שנרות שבת היו כבים

פעם הופיעה אשה עשירה בפני הגאון רבי יעקב מוצפי זצ"ל, משרידי דור דעה בבבל, ובפיה סיפור מוזר, בכל ליל שבת, כשהיא מדליקה נרות, הם כבים לפתע, ללא כל סיבה.

שאל הרב, האם את מלווה כספים בריבית? השתוממה האשה, מנין יודע זאת הרב? ובפיה אמרה, אמנם כן, אך אני מקפידה לערוך "היתר עיסקא" כדת וכדין, ועל כן ריבית מותרת היא זו.

עם כל זאת - ענה לה הרב - עלייך לחדול מכך מיד. שאם לא כן, דעי שאת מסכנת חלילה את שלום ילדייך.

יצאה האשה מביתו של הגאון, וסיפרה את הדברים לרב אחר. אותו רב הרגיע אותה ואמר, שאין כל איסור להלוות כספים על ידי "היתר עיסקא" [שמשמעו, שהמלווה נעשה כשותף בעסקי הלווה, והאחוזים שהוא מקבל, הם חלקו ברווחים שהעסקים הניבו, ולא אחוזי ריבית על ההלוואה] ולכן אין לך לחשוש מדבר.

כעבור ימים מספר חלמה האשה, שאביה [שכבר לא היה בין החיים] עומד מולה ובידו חרב מלוטשת, והוא מזהיר אותה באזהרה חמורה שתפסיק להלוות לאנשים בריבית.

כשהיא נחרדת עד עמקי נשמתה מיהרה האשה לביתו של הגאון רבי יעקב מוצפי, וסיפרה לו את חלומה, וביקשה את סליחתו על שפקפקה בדבריו, ולא עשתה מיד כאשר ציוה עליה. והנה באותה העת שהאשה הזו פסקה מלהלוות בריבית, וראה זה פלא, נרות השבת שוב לא כבו.

"כִּי תִדְרֹךְ לְה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹ כִּי דִרְשׁ יִדְרְשׁנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ" (כג, כב)

המלאך שנברא מנדר הצדקה תלוי ועומד עד שיקיים הנדר

הרב חיד"א בחומת אנך (כי תצא סי' י') כתב שרמזו יש כאן בפסוק, "כי תדור" כשהאדם נודר מעות לצדקה נברא מלאך ממצוה זו, הנקרא "נדר להשם", ומלאך זה תלוי ועומד, ואינו נגמר עד שתשלם. ומכיון שיש צער למלאך, שהוא תלוי ועומד, לכן "לא תאחר לשלמו" - למלאך, "כי דרש ידרשנו" היינו שיש שתי דרישות על האדם, דרישה אחת על קיום הנדר, והאחת על צער המלאך.

"כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה" (כד, א)

מצוה גדולה לשמח חתן וכלה

כתב הטור (אה"ע ר"ס סה) מצוה גדולה לשמח חתן וכלה. וכן פסק שם השו"ע. והנה איזבל, אשת אחאב, היתה מרשעת גדולה, והנביא ניבא (מלכים א, כא, יט) שהכלבים יאכלו את גופתה וילקקו את דמה, וכך היה. אבל מכל גופה השאירו הכלבים את הגולגולת, הרגליים וכפות הידיים ככתוב (שם ב, ט, לה). ומדוע? כתוב בפרקי דרבי אליעזר (פרק י"ז) מכיון שבהם היתה משמחת חתן וכלה, הייתה מנענעת את ראשה, ומטפחת בידיה, ורוקדת ברגליה.

בספר "אוצר הידיעות" כתב, ולא די לרקוד, אלא צריך גם לעורר אחרים שירקדו, כפי שאמרו חז"ל (כתובות דף ז:): כיצד מרקדין לפני הכלה. לא נאמר "רוקדין" אלא "מרקדין", דהיינו שגורמים לאחרים לרקוד.

ועיקר החיוב הוא לומר דברים משמחים שמכוח זה יתעוררו אחרים וירקדו גם הם לפני החתן והכלה. וכי "מרקדין" זו אמירה? מבאר ה"בן יהוידע" שמרקדין הוא כמו דין "מרקד" בשבת, שמוציא את הגרעין מתוך המוץ. ולכן "כיצד מרקדין לפני הכלה", דהיינו, מה אומרים לפני? רק דברים טובים, שיש בהם כדי לשמח את החתן. לפני שאתה מתחיל לדבר תוציא את המוץ, כך שתאמר רק את הדברים היפים והטובים. (מספר להתעדן באהבתך).

אשת הרש"ש ראתה את אליהו הנביא

והנה כל זה הוא מפני שעל האדם להוקיר את אשתו, וע"י שאדם שומע שבחים על אשתו מעריך אותה וכוה מגיע לו ולה הרבה ברכות. וכמו שידוע שמורנו ורבנו חסידא קדישא ופרישא הרש"ש זיע"א היה קם כל לילה לתיקון חצות, ואשתו היתה קמה איתו כדי להכין לו כוס קפה כדי שילמד בערנות. פעם קרה שהגישה לשולחן שני ספלי קפה, וכאשר תמה בעלה הקדוש לשם מה שני ספלים? ענתה בפשטות שאחד עבורו ואחד עבור החברותא שלו, שלומד עימו...

אמר לה, "אם זכית לראות במו עינייך את החברותא, שהוא אליהו הנביא", תזכי לשבת יחד איתי בהיכל רבי שמעון בן יוחאי במתיבתא דרקייעא!

גדולי ישראל ידעו באמת להעריך ולהוקיר, האחד את השני על כל הטוב שזכו לו, בעבור הברכה המצויה בביתם. וכמו שידע זאת היטב והכריז קבל עם ועדה התנא האלוקי רבי עקיבא ואמר (כתובות סג.) שלי ושלכם שלה היא!

"לֹא יִחַבֵּל רִחִים וְרֹכֵב כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֲבֵל" (כד, ו)

איסור גדול לעשות כישוף קשירה לחתן וכלה

ראיתי בפירוש התורה לרבותנו בעלי התוספות (בראשית ג, טז) על הפסוק, והוא ימשול בך, שכתבו וזה לשונם, והירושלמי תרגם פסוק לא יחבול וכו', ולא תאסר כליון וחתנין ארום. כל דעביד אילין כפר בעלמא דאתי.

פירוש, לא תאסור כליין וחתנין, שאם אירס אשה, לא יניחנה לישב עגונה באירוסין זמן מרובה. עכ"ל בעלי התוס'.

ובתרגום יונתן תרגם (שם) ולא יהא גבר אסר חתנין וכלין בחרשים ארום נפשא דעתיד למיפק מנהון הוא מחבל. עד כאן לשונו. וזוהי נראה ברור שזה מיירי על כישוף שעושין לחתן וכלה. וראיתי בפירוש המפרש תרגום יונתן שביאר וזה לשונו, ולא יהא גבר אסר חתנין וכלין בחרשין, פירוש, שלא יהא אסר חתנים וכלות בכישוף שימנעוהו מבוא אליה. ודרש סמיכות הפסוק דלעיל מיניה, כי יקח איש אשה חדשה, ושמח את אשתו אשר לקח, דהיינו מצות עונה, וסמך ליה לא יחבול רחיים ורכב, ללמד אזהרה שלא ימנע עונתו במעשה כשפים שלא יוכל לבא אליה, ודברה תורה בלשון נקייה שלא יקשור הרחיים - רמז לאשה, ורכב - רמז לאיש, ויחבול לפי זה הוא לשון חבלה, שמחבל הנפש העתידה ליצא מחלציים של אלו, והוא קשרם ומנעם.

ויען כי העון פלילי הזה רגיל בדורות הללו, אעתיק לשון הירושלמי בזה, כל דעבד אילין כפר בעלמא דאתי, פירוש, הרשע העושה אלה אין לו כפרה עולמית, ואין לו חלק לעולם הבא לפי שכפר בו בזה. והטעם הוא, כיון דאסר חתנים, כפר בביאת המשיח שנקרא גם כן חיי עלמא, וביאת המשיח תלוי בכילוי הנשמות שבגוף, כדאמרו רבותינו ז"ל (יבמות סב). אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. וחדר הנשמות נקרא גוף, וזה [שכישוף את החתן מבא אל כלתו] מעכב הגאולה במעשה זה, שלא נלקח הנשמה במעשה זה. וקל למבין.

ומצאתי בס' חרדים והוא חיבור קדוש מארץ ישראל שמפליג בעון זה מאד בפרק ה' במצוה מ"ב, וסיים דבריו וזה לשונו, ושמעתי מפי חכם אחד ר' עובדיה בר ר' זכריה, שמעשה באדם א' שקשר יהודי א', ונכרת בתוך שנתו, ולא היה אדם יודע בו שחטא בזה, רק הרשע הזה הגיד בשעת מיתתי אני קשרתי את פלוני החתן, והנה לפניי מלאך המות וחרבו שלופה בידו ואומר לי שהעון הזה גרם מיתתו, וגם אין לו חלק לעולם הבא, ומיד פרח נשמתו. עד כאן לשונו. והשומע יבורך. עד כאן לשונו.

"הַשֹּׁמֵר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לְשֹׁמֵר מֵאֵד וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יֹרֶוּ אֹתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת. זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" (כד, ח-ט)

המדבר לשון הרע מפסיד את בנין בית המקדש ואת מנין כנפי המלאכים

פירש"י (כאן) את קשר הפסוק בין הזהירות בצרעת לזכירת מרים וזה לשונו, אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע, זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בצרעת. עד כאן לשונו.

וכתב בספר פנינים יקרים, דאיתא במדרש רבה (כי תצא סי' י'), שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת בי. אומר לו הקב"ה הוי יודע שאני שולח מלאך, וכותב כל מה שאתה מדבר על חברך. ומנין, ממה שנאמר (קהלת י, כ) ובעל כנפים יגיד דבר, אלו המלאכים שכתוב בהם שש כנפים. עד כאן. ולכאורה המדרש תמוה הוא, כי מה ענין בעל כנפים לענין לשון הרע?

ומבאר זאת "הפנינים יקרים" על פי המדרש רבה (שופטים פ"ה סי' י'), ראה כמה קשה כוחו של לשון הרע, שנצטוו לבנות בית המקדש, ובשביל שהיה הדור בעלי לשון הרע, לא נבנה בימיהם. עד כאן. נמצא דחטא לשון הרע גורם עיכוב הגאולה.

ועוד איתא במס' חגיגה (דף יג:) קושיא מהו מנין הכנפים של המלאכים, שכתוב בפסוק אחד (ישעיה ו, ב) שש כנפים [למלאכים]. וכתוב בפסוק שני (יחזקאל א, ו) ארבע כנפים? מתרצת הגמ', לא קשיא, בזמן שבית המקדש קיים, היו למלאכים שש כנפים. ובזמן שאין בית המקדש קיים היו ד' כנפים.

והשתא דברי המדרש מובנים, דאם אדם מדבר לשון הרע, יבואו המלאכים הנקראים בעלי כנפים ויעידו שהוא דיבר לשון הרע, ויאמרו לו אם לא היית מדבר לשון הרע, היה נבנה בית המקדש, והיינו בעלי שש כנפים, ועכשיו שדיברת לשון הרע, יש לנו רק ד' כנפים. זה שאמר המדרש "בעל כנפים יגיד דבר" כיון שלמלאכים יש קשר ישיר לעון לשון הרע, לכן הם באים בטענה כנגד המדבר וכותבים את כל דבריו.

"זְכוּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" (כד, ט)

בדרך מענישים רק על דבר חמור עד מאוד

צריך ביאור, לשם מה התורה הקדושה מדגישה את מקום העונש שהעניש הקב"ה את מרים, "בדרך בצאתכם ממצרים", ומה ענין זכירת מקומם לכאן?

ביאר זאת ה"חפץ חיים" על פי מעשה שהיה עד לו, פעם כאשר נסע ברכבת, הבחין באשה שקמה לסגור את החלון מחמת הקור. והנה חלפו רק מספר רגעים, קמה בתה של אותה אשה אל החלון ופתחה אותו. צעקה עליה אמה, מה, את לא רואה שקר לי, למה את פותחת את החלון? אך הבת ענתה בלי לחשוב הרבה: חם לי! האם קמה שוב והטריחה את עצמה לסגור את החלון. אך הבת החוצפנית קמה מיד ופתחה את החלון. רק לאחר שחזר העניין על עצמו בפעם השלישית, אמרה האם לבתה, חכי רק נגיע לבית, ואני אראה לך כבר מה זה, את תקבלי ממני מנה טובה... **הקשה** ה"חפץ חיים", מדוע לאם לחכות עד שיגיעו לביתם ורק אז תעניק לבתה "מנה טובה", ומדוע שלא תעניק לה תיכף ומיד, כאשר היה עם לבבה? והשיב, ממעשה זה למדתי שלא מענישים בדרך רק על דברים חריגים וחמורים מאוד מאוד. והוסיף החפץ חיים, ממעשה זה למדתי עד כמה עון לשון הרע חמור עד מאוד. שהרי הקב"ה לא חיכה למרים להענישה על שדיברה לשון הרע עד שיגיעו למקום נחלה, אלא כבר בדרך הענישה... כנראה שלשון הרע מאוד חמור עד מאוד, ואת זה באה התורה ללמדנו, כשהיא מדגישה "זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים", שאף שהיו בדרך, שהוא מקום שלא מענישים, על עון לשון הרע ה' לא המתין, אלא העניש מיד אף בהיותם "בדרך".

"וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע" (כה, ב)

רמז שמכים את המן בפורים. ועוד רמזים מתוקים על פורים

"והיה אם בן ס"ת המן, וממשיך הפסוק ואומר "הכות הרשע" מכאן ראייה שצריך להכות את המן מהתורה. (משה משה)

כתב רבנו חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו הכתוב לחיים, על הפסוק בתהלים (קיה, ה) "מן המצר" הם אותיות "המן מצר". לפי שהכתוב קרא להמן (אסתר ז, ו) איש "צר" ואויב "המן" הרע הזה, והנה "מן המצר" עולה בגימט' "תכה", ללמד שחייב להכותו, וממשיך הכתוב ואומר, ענני "במרחב יה", גימט' מרדכי עם האותיות, ועל ידי זה, "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם". "בקום עלינו אדם" - זה המן, "ואני אראה בשונאי" דתלו אותו ואת בניו על העץ, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, כן יאבדו כל אויבך ה'.

וכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו דבש לפי (מע' פ' אות ב'), כי פורים כולל כל הימים טובים, ולכן "פורים" ראשי תיבות, פסח, וסוכות, ר"ה, יום כפור, מתן תורה.

עוד שם (מע' פ' אות ט"ל) כמו כן פורים בארמית נקרא "פוריא" ותרגומו מיטה, וזאת משום שעיקר הנס היה (אסתר ז, ח) והמן נופל על המטה.

עוד כתב כי מהפסוק (אסתר ג, א) גדל המלך אחשורוש את המן, עד הפסוק (אסתר ז, י) ויתלו את המן, יש שבעים פסוקים, לרמז שמשעה שאחשורוש גידל את המן, עד שתלהו, עברו רק שבעים יום. ולכן שותים יין בפורים, כי יין בגימט' שבעים. וגם מרומז הדבר בפסוק (תהלים כא, יא) "פְּרִימוֹ" מארץ תאבד, אותיות פורים.

עוד כתב הרב חיד"א בספר מדבר קדמות (מערכת פ' אות י"א) כי פורים בגימט' "המן עמלק" עם הכולל, ולכן נקרא חג זה "פורים" כדי לבטל את עמלק, שכמו שנמחה המן, כך ימחה זכר עמלק במהרה בימינו אמן.

עוד כתב, כי מה שעושים שמחה ופרסום גדול בפורים, הוא למען ישמעו אומות העולם מתוקף הנס, שמי ששלח ידו ביהודים נעקר מהעולם, ומורא יעלה עליהם לגזור על ישראל.

עוד כתב, כי זאת קליפת עמלק היא תמנע אמו של עמלק. בעבור שיעקב אבינו ע"ה לא רצה לקחת אותה, ונישאה לאליפז בן עשו, וילדה את זה המחוי, והיא ציותה את עמלק בנה לנקום ולעשות צרות לישראל, וגם המן הרשע עודנו מחזיק לנקום נקמת תמנע, ולכן "המן" בגימט' "לוטן" שהוא אחי תמנע. ויעקב אבינו שלא נשאה היה לשם שמים, כדי שתהא מטתו שלימה.

"אַרְבָּעִים יָכְנוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיךָ לְעֵינֶיךָ" (כה, ג)

כשנקלה כמספר אחיך הרי הוא כאחיך

בתלמוד (מכות דף כג.) דורשים את הפסוק "ונקלה אחיך לעיניך" כשלקה, הרי הוא כאחיך. דהיינו רשע החייב מלקות, לאחר שקיבל את עונשו שוב הוא אחיך.

רמז נאה לכך כתב הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (כי תצא, אות י' משם גאוני קמאי אשכנזי מכת"י), הנה "אחיך" בגימטריא עולה 93- כמנין מספר המלקות, ובא ללמדנו "ונקלה אחיך", כשנקלה כמספר אחיך, הרי הוא כאחיך.

המכה את תלמידיו יתר על המדה יחזור בגלגול קשה

מעשה שנפגש המקובל חכם יהודה פתיה זצוק"ל עם המקובל חכם אברהם עדס זצוק"ל, והנה באמצע השיחה היה קופץ בנו הקטן של חכם פתיה ומפריע לאביו ולכבוד האורח. כדי לחנכו נתן לו אביו מכה קטנה שיפסיק להפריע.

כשראה זאת חכם אברהם עדס זצ"ל אמר לאביו, אל תכה אותו, מסכנן! מספיק כשיגדל יסבול מלא יסורים ומכאובים, מפני שבגלגול שעבר היה מלמד תינוקות והיה מכה את התלמידים יתר על המידה.

"לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה. לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אִיפָּה וְאִיפָּה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה" (כה, יג-יד)

דברי מוסר למוכרים שיזהרו במשקל

ציוותה התורה על מוכר המרמה במשקלות, ומשתמש בשתי אבנים של משקלות, האחת חסרה והאחת יתירה, כשלוקח לוקח ביותר, וכשמוכר מוכר בחסר, ואם יעשה כן "לא יהיה לך", ופירש"י ז"ל (כאן) שהעושה כן לא יהיה לו כלום. אבל אם "אבן שלימה וצדק", כלומר אם תשתמש במדות נכונות, אז "יהיה לך" דהיינו יהיה לך ממון הרבה.

וכן רמזו רז"ל (החיד"א במראית העין ע"ז דף נד: משם דורשי רשומות) את הדבר בתחילת סדר האותיות א"ב, שהנה א"ב הן ראשי תיבות אמונה ברכה, דהיינו אם תנהג ב"אמונה", יהיה לך "ברכה". אולם אם ג"ד, ראשי תיבות גזל דלות, אם תנהג ב"גזל", תבא לידך "דלות" כאן בעולם הזה, וזאת מלבד העונש הצפוי לך בעולם הבא.

עוד אמרו רבותנו ז"ל (בבא בתרא פח:) קשה עונשן של מדות, יותר מעונשן של עריות. ובאמת הדבר צריך תלמוד, כיצד יתכן שעונש המרמה במדות, קשה מהחוטא חס ושלום בעריות? וביאור הדבר הוא, לפי שבעריות אפשר לשוב בתשובה, אבל המשקל במדות ובמשקלות קשה עליו לשוב בתשובה, לפי שנשא ונתן עם אנשים רבים ואינו מכיר בכדי להשיב להם את הגזלה, וכיצד יתקן את אשר עיוות?

לכך יזהר האדם הרבה במאזנים, מדות ובמשקלות, להיותם שלמים ובצדק, ותהיה לו ברכה בעולם הזה ושכר לעולם הבא.

"וַיִּזְנוּ בְךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ" (כה, יח)

הנחשלים אותיות נח"ש מיל"ה

הפסוק מדבר על מעשהו הרע של עמלק, והנה מפרש רש"י (כאן) על פי המדרש תנחומא (כאן י') "ויזנו בך", שעמלק הכה בך מכת "זנו", דהיינו שהיה חותך מילות של "הנחשלים אחריך" הם משבט דן (וכמו שכתב רש"י יחזקאל טז, טו בשם הפסיקתא) שהיו מחסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטם, והיה עמלק זורק המילות כלפי מעלה, ואומר לקב"ה "בזה בחרת יהיה לך מה שבחרת".

והנה זה מרומז ב"הנחשלים" אותיות "נחש מילה", "נחש" - לפי ששבט דן נמשל לנחש, ככתוב עליו (בראשית מט, יז) יהי דן נחש, ו"מילה" - לפי שכאמור היו מחתכין המילות. וכיון שהיה הענן פולטם לאחור, לכך נאמר הנחשלים "אחריך".

"וְהָיָה בְּהֵנִיחַ ה' אֶלְהֶיךָ לְךָ מִכָּל אִיְבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זִכְרֵ עֲמָלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח" (כה, יט)

פירוש הפסוק על פי משל

פשט הפסוק צריך ביאור, מה הקשר בין המנוחה למחיית זכר עמלק, הן נצטוונו על מחייתו בין אם יש לנו מנוחה מאוייבנו ובין אם לאו? והנה עמד על כך הגאון הרב אהל יעקב בקול התור וביאר את הדברים במשל מאיר עינים.

משל לאיש עשיר גדול שעמד עליו שונא בליעל, ושם לו עלילות דברים לפני שר העיר, ועל ידי כך הפסיד העשיר את רוב עושרו, אולם עדיין הוא נחשב עשיר בין ההמון. העשיר בודעו כי הוא נקי כפים ולא חמס בכפו, ויצר לו על כספו, על כן היה נוטר שנאה למלשין עד יום מותו. בבוא יום מותו של העשיר, קרא לבנו יורש נכסיו וכה אמר לו, דע בני, שאיש פלוני הצר לי מאד, כי ידעתי את מכאובי שהכאיב לי, ולו הייתי חי אלף שנים, לא הייתי שוכח מלשונא אותו תכלית שנאה, אבל אתה בני ידעתי כי אחרי מותי תבא לרשותך שארית נחלתי ונכסי, ותשבע בטובה, אחרי אשר עד הנה דלות מאד, ועל כן אפשר שתסתפק בזה, ולא יעלה על לבך להעלות חימה ולקחת לי נקמתי מהאיש הבליעל הזה, כי לא תרגיש ברעתו. לכן דע בני, כי כל מה שתירש ממני מצער הוא כנגד ההון הרב שאיבד ממני, ולכן אל תשים לבך על מה שבידך, נגד מה שחסרְך מהבליעל הזה, ואל תנקהו בהיות לאל ידך.

וזהו הנאמר כאן "והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל איביך מסביב", אז שמא תאמר הן מנוחתי שלימה, ותשכח מה שעשה לך הרשע עמלק, משום שתסתפק ברב הטובה אשר תנחל בארץ. על כן תדע כי זאת אינה מנוחה שלימה, רק מנוחה לפי שעה, שהרי אין כסאו של השם שלם עד שימחה שם עמלק [רש"י שמות יז, טז ממדרש תנחומא (כאן סוף סי' יז)] אלא "תמחה את זכר עמלק ולא תשכח", כי עדיין ההיזק מצוי עד יוכן כסא ה'. כאמרו (שמות יז, טז) כי יד על כס יי, מלחמה לה' בעמלק.

וזהו הנאמר במגילת אסתר (ט, כח) והימים האלה נזכרים ונעשים, כלומר, מה שציוה לנו הקב"ה במקום אחר על זכירת מעשה עמלק, הוא מחמת שצפה הקב"ה שיבואו על ידו מאורעות כאלה, ועל כן נקבע זה הפסוק בסוף המגילה, להגדיל לנו את ענין המגילה כפלי כפליים. הדמיון בזה, לאחד שהלך בדרך עם סחורתו ופגע בו גולן אכזרי, והתחיל לשלוח חיצים למטרה, וימלטהו ה', והיה האיש ההוא שמח וטוב לב כמשפט הניצולים ממקרה רע, ובבואו לביתו סיפר לאשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו, והתחיל לתאר לפניו את תבנית הגולן, את ראשו, זקנו, ומלבושיו. ויאמרו לו, דע לך, שהגולן הזה איננו כשאר הגולנים אשר נקל להמלט מידם, אבל זה כולם מכירים אותו מאז, שמידו לא נמלט גבר מעולם, ולכן צריך אתה ליתן אלף תודות לה' על חסדו אשר גמל עליך להצילך מיד עריץ. כך אנו שניצלנו בעת המגילה מעמלק, זה האיש שלא נמלטו מתחת ידו, יש לנו ליתן תודה לבורא בכפל כפליים.

"תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (כה, יט)

אחר אותיות "שמים" באות האותיות "תנך"

יובן בס"ד לרמזו, כי אחר האותיות "שמים" ישנן האותיות "תנך", כי אחר האות ש' מגיעה האות ת', ואחר האות מ' מגיעה נ', ואחר ה', כ'. [ואין צורך לחשב את המ"ם השניה בפעם שנית, כי כבר חישבנו אות כמותה והיא המ"ם הראשונה]. נמצא כי אחר אותיות "שמים" נרמזו האותיות "תנך", שהם ראשי תיבות "תורה נביאים כתובים" שהם כללות כל תורה שבכתב. וידוע כי בזכות התורה, ימחה שמו של עמלק, ולזה נאמר כאן, "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" "מתחת" דייקא, רוצה לומר תמחה את עמלק, על ידי הרמז הרמזו "מתחת" האותיות "שמים" שהם האותיות "תנך", וכנ"ל.

ועוד מרמזו בהמשך הפסוק "לא תשכח", כי ידוע שהס"מ לעתיד לבוא, יסתלקו ממנו האותיות "סמ" וישארו אותיות "אל" שהוא שם קדוש, כי הקדוש ברוך הוא יעביר את רוח הטומאה מן הארץ, ואז יתקן הס"מ ויהיה מלאך טוב, וזהו ענין שחיטת היצר הרע לעתיד (סוכה נב). וכמו שכתבו המפרשים ז"ל, וזה שנאמר כאן, "תמחה את זכר עמלק", רוצה לומר, אם תזכה על ידי מעשיך הטובים למחות את זכר עמלק מתחת השמים, אזי הקדוש ברוך הוא יעביר את רוח הטומאה מן הארץ ולא תהיה מציאות הרע בעולם, ואז "לא - תשכח", רוצה לומר לא הוא אותיות אל, אותן דוקא "תשכח" פירוש תראה [כי תשכח בלשון הש"ס הוא "תמצא", כמו דוק ותשכח] כי תמצא את השם "אל" לפי שהאותיות "סמ" יסתלקו ויתבטלו, והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי.

רמז נוסף יש כאן בפסוק, הנה עתה כשאנחנו זוכרים ירושת ארץ ישראל שהנחיל השם יתברך לאבותנו, הרינו זוכרים את הנסים והנפלאות שעשה להם הקדוש ברוך הוא במפלת ל"א מלכים בעת כיבוש הארץ, אבל לעתיד כשימחה זכר עמלק, ונירש את ארץ ישראל מחדש, הנה יעשה לנו הקדוש ברוך הוא נסים ונפלאות אשר הם גדולים ועצומים מאותם הנסים שעשה לאבותינו, וכמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה במדרש (מכילתא בשלח מסכת שירה סוף פ"ח), אמר הקדוש ברוך הוא אראה לבנים מה שלא הראיתי לאבות וכו'. ואם כן אז לעתיד נשכח את אותם הנסים הראשונים, יען כי יהיו כאין לעומת הנסים החדשים הרבים והעצומים שיהיו.

ובנה יובן הפסוק "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" רוצה לומר, בזמן שתזכה לזה לעתיד, אזי אותו זמן "לא - תשכח", רוצה לומר הנסים של מפלת "לא" מלכים, אותם "תשכח" ולא תספר מהם, יען כי יהיו לפניך נסים רבים ועצומים מהם לספר בהם.

עוד יש לומר על פי הפסוק (ישעיה סג, ט) בכל צרתם לו צר, והנה קרינו לו בוא"ו וכתוב **לא** באל"ף, והכוונה לדרוש את שניהם, כי בתחלה, בגלות, כביכול "לו" צר בוא"ו, ואחר כך בזמן הגאולה שתהיה במהרה בימינו, שאין אחריה שיעבוד, אז תתבטל הצרה ויהיה "לא" צר באל"ף, רוצה לומר, שאין כאן צרה כלל, וזהו שנאמר כאן "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ואז בזמן ההוא, "לא תשכח", דהיינו אז לא יהיה "לו" בוא"ו, כי אם "לא" באל"ף, שאין כאן צרה.

עוד יש לרמוז על פי מה שפירש רש"י ז"ל (שם ישעיה סג, ט) את פשט הפסוק, וזה לשונו, "בכל צרתם" - שהביא עליהם, "לא צר", לא הצר להם כפי מעלליהם שהיו ראויין ללקות, כי "מלאך פניו" הוא מיכאל שר הפנים ממשמשי לפניו, "הושיעם" תמיד בשליחותו של מקום. עד כאן. והנה כל זה יתגלה לישראל לעתיד, כי עתה אין לאדם השגה להכיר את ערך חסדיו יתברך אשר עשה עמו, אבל לעתיד, יהיה ניכר הכל, ואם כן פירוש הפסוק "לא" באל"ף הנוכח, היינו לעתיד עת יתבררו ויתראו לעיניכם חסדי ה', אז "לא תשכח" את רוב חסדי ה' שעשה עמכם. **יהי רצון** שיראו עינינו וישמח לבנו בביאת הגואל במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

הילולת הבן איש חי

תולדות רבנו רשכבה"ג אדוננו הבן איש חי זיע"א

מורנו ורבנו ועט"ר, המאור הגדול, נר ישראל, עמוד הימיני, רשכבה"ג, הרי"ח טוב זצוק"ל זיע"א, נולד בעיר בגדאד, ביום ב' כ"ז מנחם אב התקצ"ד.

רבנו היה בכור בניו של רבי אליהו חיים זצ"ל, בוצין בוצין מקטפיה ידיע, ועוד משחר נעוריו היה יניק וחכים, אשר כולם ראו כי לגדולות נוצר, בגיל רך וצעיר היה רבנו נחבא בספריית אבותיו הגדולים, שם שקד באהלה של תורה, ושם לילות כימים, למלאת נפשו השוקקה לדבר ה' זו הלכה.

ואמר הגאון המקובל ר' יהודה משה פתיה זצוק"ל, שנשמת רבנו היא מתקופת התנאים, וריחמו עלינו מן השמים ושלחו את נשמתו בזמנו, שישקה את העולם כולו מתורתו הקדושה.

מספרים על נס אשר קרה לרבנו בשחר ילדותו, כי בהיותו כבן שבע שנים נפל לבאר עמוקה, וכפסע היה בינו ובין המות. אחותו שנכחה שם הזעיקה עזרה, ומיד אצו אנשים וחשו לעזרתו, הוציאוהו וטיפלו בו במסירות עד אשר השיבו את רוחו אליו, ויהי לנס. כך שמרה ההשגחה על נר ישראל שלא יכבה בעודנו באיבו.

וידוע שלאחר מקרה זה, נדר רבנו נדר גדול לאלהי ישראל, וקבל עליו למסור עצמו על התורה ועל העבודה כל ימיו. **יניק וחכים**

בהיות רבנו בן ארבע שנים בלבד, כשבחן אותו אביו על פרשת השבוע, בענין אדם הראשון שהתחבא בגן עדן, ושאל אותו הקב"ה 'איכה'. שאל אותו אביו: איך יכול להיות שהקב"ה שואל אותו היכן הוא, הרי כתוב: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'", ובודאי הכל גלוי לפניו יתברך. השיב לו רבנו, כך אמר לו הקב"ה: איכה - בר"ת - אני יודע כל הנסתרות, וא"כ מה יש לך לברוח מפני...

יום אחד בקטנותו התעמת רבנו עם אחותו, מי יחזיק את נר ההבדלה, ואחותו היתה בוכה. אמר לו אביו: תוותר לה היא קטנה ממך. אמנם בזאת נאות לוותר לך ואתה תזכה בהחזקת הנר, אם תדע לומר לי טעם בסדר ברכות ההבדלה שנתקנו על סדר יבנה"ה - יין, בשמים, נר, הבדלה.

על אתר ענה לו שיש סוד גדול בדבר, והוא שהסדר, יין בשמים נר הבדלה הוא בדווקא, שהרי יין הוא 'טעם' שהוא בפה, אח"כ הבשמים במקום יותר גבוה 'ריח' בחוטם, והנר הוא יותר למעלה בראיית העיניים, ולבסוף 'דעת' כמאמרם ז"ל אם אין דעת, הבדלה מניין...

בוצין בוצין...

כבר בצעירותו היה רבנו מתעסק בגמילות חסדים, ודאג לעניים ונוזקים. מהמעשה שלפנינו ניתן ללמוד עד כמה כאב את כאב הזולת, ואיך בערה בלבו אהבת ישראל כבר מילדותו.

בזמנם, היה נהוג שבכל יום ששי אביו היה מחלק לכל ילד מעט כסף כדי לקנות קליות ואגוזים ומיני מתיקה, כדי שישלימו בהם מאה ברכות בשבת. בסוף כל סעודה, כל אחד מוציא את ה'פקאלך' שלו, מברך ואוכל...

בליל שבת, כשכל אחיו היו מוציאים הממתקים שלהם, רבנו לא היה מוציא כלום. שאל אותו אביו: איפה השקית שלך. אמר לו: כבר אכלתי. וכן בכל שבת כך היתה תשובתו. אחותו שתממה על כך מאוד, עקבה אחריו לשבוע הבא, וראתה שמיד כשמקבל את הכסף מאביו, רץ אל הנחתום, שם כמה חלות ופיתות בסל, אח"כ הולך למכולת קונה קופסאות של טבק, ומיד במהירות רץ לשכונת העניים לביתה של איזו זקנה, נותן לה את הסל, מנמיך את ראשו והיא מברכת אותו. כעת כבר ידעה אחותו איך הוא אכל את הממתקים... שקיים בזה מצוות גדולות של חסד וצדקה ולשמח לבבות אומללים.

וכן היה בליל שבת הבא, כששאלו אביו שוב ואמר שאכל את הממתקים, אמרה אחותו אכן נודע הדבר, ובא אני אספר לך מה היום ראיתי שעושה רבי יוסף, כי תמיד אני מתפלאת עליו, הרי הוא לא אכלן ובלען, ואיך יכול להיות שכל שבוע הוא כבר אוכל הממתקים ולא יכול להתאפק כמו כל אחיו, ולכן עקבתי אחריו וראיתי איך שהלך לשכונת העניים וכו' כל המעשה, ושיבחה אותו. כששמע זאת אביו אמר, אם כך נכפיל לך את התקציב...

לאסוקי שמעתתא

ידוע המעשה, שכשרבנו היה צעיר לימים כבן ארבע עשרה שנה בלבד, היה בקי בכל מכמני התורה. ופעם אחת, הגיעה לידו אגרת ששלחו רבני ירושלים שאלה לאביו, לדעת המעשה אשר יעשון. כשראה רבנו את השאלה, עיין בדבר ולן בעומק של הלכה כדבעי, על כל פרטיה ודקדוקיה, עד אסוקי שמעתתא, ועוד באותו יום העלה הכל על הכתב תשובה ברורה ושלח לרבני ירושלים. כשקבלו את תשובתו, התפעלו מאוד מגאונותו וכבר הסכימו לדבריו ולנהוג כוותיה. אחר כמה ימים, כשהגיעה תשובתו של אביו, נדהמו לראות ששניהם הכריעו בשוב. מיד שלחו לאביו וכתבו לו, שכבר הקדימו הבן בחכמה ניכר וחכים, אשר עליו נאמר: ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. מעשה זה השאיר רושם עז בקרב החכמים וידעו כי רבנו כבר מגיל צעיר, רם ונשא וגבה מאוד, עקב שקידתו העצומה בתורה.

בדומה לזה ישנו מעשה נוסף שמספרים זקני בבל ששמעו מפי נכדו הג"ר דוד חיים זצ"ל, על גאונותו של רבנו בהיותו צעיר לימים, שכבר היה יורד לעמקה של הלכה, בחכמה ובתבונה. המעשה היה כשרבנו בן שש עשרה שנה בלבד. באותה שנה לא נמצא בכל בגדאד אתרוג כשר, רק משדה של יתומים שאחד מהם היה עדיין קטן, ונמכר האתרוג ע"י האפוטרופוס, אשר זו שאלה גדולה מאוד בהלכה, האם אפשר לברך עליו ביום הראשון, כיון דבעינן 'לכם'. ואחר שדנו בשאלה זו גדולי וחכמי העיר וביניהם הגאון האדיר רבי עבדאללה סומך זצ"ל, ונשאו ונתנו בדבר, לא עלתה בידם כדת מה לעשות. בערב חג הסוכות פנו אל אביו של רבנו, הג"ר אליהו חיים, ושאלו אותו את המעשה אשר יעשון שיכריע להם. ואמר להם, שכשיקום אחר חצות יעיין בדבר, ובבוקר יאמר להם אם יוכלו לברך עליו. כששמע רבנו את השאלה, החליט שלא יתן שינה לעיניו, עד שיברר כל פרטי הלכה זו, והכין מבעוד יום אור בחדר הספרים אשר לו, שיספיק לכל הלילה.

בליל חג הסוכות, כשהלך אביו של רבנו לישון, ישב רבנו כל הלילה בחדר אשר הכין לו, ועיין בספרים בשאלה הג"ל על כל פרטיה ודקדוקיה, והכין כל התשובה. כשבא אביו ע"מ לבדוק הלכה זו, מצא לתדהמתו שכבר הכל ערוך לפניו, ונתתיישב על ידו, הראה לו רבנו את כל הראיות, והסכים עמו... בבוקר כשבאו החכמים ובראשם רבי עבדאללה סומך, אמר להם רבי אליהו, כבר פסק בני הדין שאי אפשר לברך על אתרוג זה, ואף אני מסכים עמו. ומיד הגיש להם רבנו את הספרים אחד לאחד, ולאחר שנוכחו לדעת כי הם דברים ברורים, הסכימו להלכה זו, ולא ברכו באותה שנה על האתרוג ביום הראשון. [עיין בספר רב ברכות סימן א' התשובה בענין זה].

וזרח השמש...

ביום ז' אלול התרי"ט, כשהיה רבנו בגיל עשרים ושש, נפטר אביו הג"ר אליהו לבית עולמו, כשהוא אך בן מ"ח שנים. **וכתב** ע"ז הגרב"צ חזן, ז"ל: ושמעתי כי הזמינו אותו לעלות לס"ת שביעי בפרשת בהר סיני, והש"ץ הראה לו הפסוק להתחיל 'ואם מעט נשאר בשנים', והמנוח אנינא דעתיה, ורמז להש"ץ לחזור מפסוק הקודם 'אם עוד רבות בשנים', ועכ"ז לא פלט, ונשאר חולה ואחר איזה חדשים נלב"ע זלה"ה.

במשך ימי האבל ביכו אותו כל העם, אנשים נשים וטף והספידוהו כל גדולי הדור, והיה מנהגם שבכל יום מספיד חכם אחר את הנפטר. ביום השביעי הגיע תורו של רבנו להספיד, ובאו כל אנשי בגדאד לשמוע דברי ההספד של רבנו. כל הקהל התרגשו מאד מדבריו, ובכו בדמעות שלישי על אבדן רבי אליהו, ומיד בתום ימי האבל הכתירוהו עליהם, ואמרו עליו, 'מיוסף עד יוסף לא קם כיוסף'. ובאו ואמרו לו, נשיא אלהים אתה בתוכנו, אתה תמשיך את שושלת הרבנות, וקבלו עליהם את רבנו רבן של כל בני הגולה, ממשיך שושלת אבותיו הקדושים, ואף שהיה צעיר לימים, היה מנהיג את הקהל בחכמה גדולה, ובהצלחה רבה, מאז י"ג אלול התרי"ט ועד יום פטירתו י"ג אלול התרס"ט, חמשים שנה תמימות.

ואכן מיד בשנת כת"ר, התחיל רבנו לדרוש ברבים, ועמד במקום בו עמדו רגלי אבותיו בבית הכנסת הגדול 'צלאת לכבירי', דרשתו הראשונה היתה בשבת תשובה, והלהיב ועורר את הקהל דברים המושכים את לב שומעיהם, במתיקות ונופך שלא שמעתם אולם... אז ידעו כל העיר, כי באמת הוא ראוי למלאות מקום אבותיו.

ובענין זה כתב הגרב"צ חזן, שרבנו היה דורש במענה לשון וצחות שפתיים, ובדברים היוצאים מן הלב השיב רבים מעוון, וכל קהל עדתו למאמרו כסופה ירדופו, ואחריו ילכו ובקולו ישמעו, מה דשרי לית מאן דאסיר, ומה דאסיר לית מאן דשרי, ולא היו מפילים מדבריו ארצה, וכמה פעמים אמרתי, אם היו ישראל שומעים לנביאים בימים ההם כמו ששומעים לרבנו זלה"ה בזמן הזה, לא היה נחרב בית המקדש ולא גלינו מארצנו וכו'. ע"כ.

בעליית ביתו...

כשהייתי בחור צעיר, בישיבת פורת יוסף, היה עמנו ח"ר יהושע שהראבני זצוק"ל [אביו של רבי יוסף שהראבני חמיו של חכם בן ציון זצ"ל], שהכיר את רבנו בבגדאד, וזכה שרבנו ליווה אותו לספינה כשעלה לארץ ישראל. כבר היה רבי יהושע למעלה מגיל תשעים, ומידי יום היה מגיע לישיבה בשעה שתים עשרה בצהריים. וכשהאברכים היו הולכים בשעה אחת, היה יושב בחוץ בחצר הישיבה בשמש ע"פ צוואת הרופאים, ואנו בחורי הישיבה, היינו מסתופפים מסביבו והיה מספר לנו על רבנו, נפלאות אין מספר... באחת הפעמים שח לנו שבמשך שנות חייו זכה לברך ג' פעמים ברכת החמה, ובאחת הפעמים זכה לאמרה עם רבנו בבגדאד.

ובענין הנזכר שרבנו היה נטמן כל היום בעליית ביתו, סיפר לנו רבי יהושע מעשה דהוה בדידיה, שחכמי בגדאד היו תמהים מאוד מה מעשיו של רבנו כל היום בביתו, וטכסו עצה להכין שאלה קשה, ולבוא אל רבנו לשאול אותו, ואולי עי"ז ידעו במה עוסק רבנו... אחר שהכינו שאלה, שלחו אותו ללכת אל רבנו, לקח גמרתו בידו, והלך לביתו של רבנו. כשהגיע למפתן ביתו, יצא רבנו לקראתו, ואמר לו "תגיד לכל חבריך השאלה שיש להם במהרש"א שהכינו אותה וטרחו עליה, אענה להם מחר בבוקר...".

בית הכנסת 'צלאת לכבירי'

הלכתי יום אחד עם מו"ר רבי יצחק כדורי זצוק"ל לאור יהודה, למרכז מורשת יהדות בבל, יש שם בית כנסת שבנו אותו בדיוק באותה תדמית לבית כנסת הגדול בבגדאד, המכונה 'צלאת לכבירי' דהיינו הגדולה, שהיה מכיל אלפי אנשים. ורבי יצחק היה מסתובב שם ושמח להזכר בעבר, ואמר לי שכל בית הכנסת ממש מדויק בתכלית, רק חסר בו ספסל אחד, ואני התפלאתי איך הרב זוכר זאת. אמר לי הרב: זה היה הספסל שאני ישבתי בו. מיד קראתי לד"ר בן פורת, אמר לנו שהוציאו את הספסל בשביל המעבר...

אח"כ תאר לי רבי יצחק, את דרשותיו של רבנו יוסף חיים בד' השבתות, איפה היה עומד בתיבה בדיוק, ואיך כשהיה דורש, כאילו אש יוצאת מפניו והיתה השכינה מדברת מתוך גרונו, כי קולו היה נשמע למרחוק. והיה דורש ארבע שעות בציפות לעשרת אלפי איש, וכולם היו שומעים כאילו מדבר ברמקול, וקולו נשמע למרחקים... גם אמר לי שרבנו לא היה חוזר על דרשה פעמיים מעולם, מלבד ההלכות שהיה חוזר ומלמד.

ריש גלותא

כל חכמי בגדאד, ומכל העולם היו מריצים אליו את שאלותיהם כדי לקבל את חוות דעתו ופסיקתו בענינים שונים, בפשט ובקבלה, כדי שיוורה להם הדרך הנכונה.

רבנו עמד בקשרי מכתבים במשא ומתן של הלכה עם כמה מגדולי דורו, שהתייחסו אליו בהוקרה רבה. ומהם: הגאון הראשון לציון יש"א ברכה זצ"ל, בשו"ת מעשה איש (חאה"ע סימן ד). גם התכתב גם עם הגאון ר' יצחק אבולעפיא אב"ד דמשק, וכמובא בשו"ת פני יצחק (חלק ה). והוזכר גם ברב פעלים שם.

בשנת התרט"ז כשהיה רבנו בן כ"א שנה היה לו משא ומתן בהלכה עם הגאון ר' חיים פלאגי זצ"ל, וכך מפארו בספרו 'חוקות החיים' (חו"מ סי' נא): 'חכם חן, ריכא ובר ריכא, מזרע המלוכה, דין הוא הדר, החכם השלם הדיין המצויין בר אבהן ובר אוריין'.

כמה מגדולי דורו הביאו מספריו ומדבריו בכל הדרת הכבוד, עוד בחיים חיותו, ונשאז ונתנו בדבריו יחס של חבה והוקרה, וכדרכה של תורה. ומהם הגאון ר' יוסף רחמים פראנקו אב"ד דחברון, בשו"ת שערי רחמים חלק ב' (חאה"ע סימן יח). והגאון ר' אהרן בן שמעון אב"ד דמצרים, בשו"ת ומצור דבש (חאו"ח סימן ט). והגאון ר' אהרן עזריאל אב"ד ירושלים, בשו"ת כפי אהרן חלק א' בראש הספר. והגאון ר' חיים חזקיהו מדיני בעל השדי חמד (מערכת ל' כלל קמא אות נא. ובפאת השדה מערכת א' כלל קנה).

הגאון החסיד ר' אליהו מני ז"ל חבר קונטרס הערות על הספר 'רב ברכות' שחיבר רבנו בימי חרפו, והוא מציין עליו כמה פעמים בספרו 'זכרונות אליהו'. (בעמ' קכב אות ג. ובעמ' קכה אות ג. ובעמ' קלז אות ט. ועוד).

מידי פעם נהג רבנו לישא וליתן בתורה עם חכמי ורבני דורו על גבי ירחון 'המאסף' שבעריכת הגאון ר' בן ציון קואינקא ז"ל. ושם היה שולח רבנו מחידושי תורתו, והעורך היה מדפיסם בראש ירחונו להתעטר בהם...

גם נמסר מפי מגידי אמת כי גם הגאון הגדול הישיש מהרש"א אלפנדרי ז"ל היה מתהלל ומתפאר בפני תלמידי חכמים מבאי ביתו, שהוא היה מתכתב בהלכה עם הגאון ר' יוסף חיים מבבל.

רוח דאצילות

סיפר הרב המקובל ר' שמואל דרוזי זצ"ל, דרבנו זיע"א עשה יום אחד סעודה גדולה לחכמים, ואמר להם שעושה סעודה זו מכיון שהראו לו בחלומו שקיבל נפש מעולם האצילות, ובאותה תקופה היה הגאון רבי יהודה פתיה זצ"ל צעיר לימים, ונתעברה בו אחת מנשמות הצדיקים, וגילתה לו שרבנו זיע"א ראה בחלום שקיבל נפש מעולם האצילות, אבל האמת שאינו כן אלא זכה רבנו לרוח מעולם האצילות, ומכיון שהיה רבי יהודה פתיה צעיר, היה ירא לגשת אל רבנו, ולכן הלך אל בן רבנו הג"ר יעקב חיים ואמר לו שנשמת הצדיק שנתעברה בו גילתה לו על חלום אביו ואמרה לו דאין זה אלא רוח דאצילות ולא נפש, וביקשו שימסור זאת לרבנו, וכששמע זאת רבנו שמח מאוד ואמר א"כ צריך לעשות שוב סעודה לחכמים, ואמר לקרוא ג"כ לרבי יהודה פתיה על אף שהוא צעיר, ורבי יהודה פתיה היה שמח מאוד על זה.

תשובת הקנה

רבנו קיבל על עצמו 'תשובת הקנה', באמרו 'אין יסורים בלא עוון'. ופשר תיקון זה להתענות שש שנים רצופות כל יום עד צאת הכוכבים, ולהתבודד בארבע אמות בעבודת ה', ובשנה השביעית יצא לחפשי חנם מיצר הרע... וכן קיים רבנו בעצמו דבר זה והתענה שש שנים, ובלילות לא אכל בשר ולא שתה יין, רק אכל מעט זרעונים, ונסתגר בתוך ביתו...

בקיצור תולדות רבנו מהגר"צ חזן ז"ל, מובא ענין תשובת הקנה באופן זה בלי קשר למעשה הנזכר, וז"ל: בימי בחרותו ועשרותו כידוע ומפורסם, התענה שש שנים כסברת ספר הקנה, שש שנים יעבוד, ובשביעית יצא לחפשי מהיצר הרע, ואחר כל התעניות היה מסגף עצמו בסיגופים גדולים עד שלא היה אוכל אבטיחים האדומים כל ימי הקיץ, והיה ממתין עד יום ר"ה ומברך עליהם שהחיינו, וידוע תוקף החמימות בבבל. עכ"ל.

דמות דיוקנו ומראהו האצילי

התמונה הידועה והנפוצה של רבנו זיע"א צולמה בשנת העשרים ושש לחייו. פעם אחת שאלתי את מו"ר חכם יצחק כדורי זצוק"ל, איך היה נראה רבנו בזקנותו, אמר לי שהיו פניו מאירות, כאילו אש יוצאת מפניו.

ואכן מראהו ודמות דיוקנו של רבנו היתה מושכת עין כל ביפיו והדרו, ופניו הקדושות והטהורות, וכן שהיה יפה תאר ויפה מראה משכמו ומעלה גבוה מכל העם, וזקנו המהודר שיוּרד על פי מידותיו, ובקדושתו הוביל אחריו את כל צאן מרעיתו, אשר היו סרים למשמעתו.

גם מלבושיו המיוחדים של רבנו הוסיפו למראהו האצילי, מצנפתו הרבנית המיוחדת כפי המסורת העתיקה, וכן מלבושיו הותיקים והמסורתיים, אף שכבר נשתנו פני הדור.

גם בקרב הגויים היתה התפעלות ויראת כבוד מדיוקנו של רבנו. וסיפר חכם סלמאן מוצפי זצ"ל, שכשהיה רבנו עובר בשוק של בגדאד, היו כולם עוזבים את חנויותיהם, יותר מאלף ערבים, והיו משתחווים ומתבוננים בדיוקנו של רבנו עד שהיה עובר...

עליתו לארץ הקודש

מרוב הערכתו ותשוקתו של רבנו לארץ הקודש, החליט לעלות ארצה, אף שהדבר היה כרוך בקשיים גדולים ובטרחת עצומה. וז"ל הגר"ב צ'חזן זצ"ל בהמשך להנ"ל בקשר לנסיעה זו:

בשנת תרכ"ט [כ"ה ניסן], עלה רבנו לירושלים תובב"א בלוויית אחיו ר' יחזקאל, והלך על דרך המדבר בארחות לא סלולות, ומארס צובא נלוו עמו מאציליה ומגדוליה ללוותו ירושלימה, והמה ראו כן תמהו שכל היום יושב וגורס בעל פה למרות שהוא רוכב במרכבתו, ולא די זה כי גם בחצות לילה ממש היה ניעור ואומר תיקון חצות ולומד עד אור הבוקר. ע"כ.

ויהי בדרך במדבר...

מספרים מעשה מאלף בענין נסיעה זו, שבצאת רבנו לדרך התנה עם מדריך השיירה שהיה ערבי, שבשבתות הם ינוחו ולא יתקדמו בנסיעתם [ושכרו יקבל גם על ימים אלו], נאות הערבי לדבר ויצאו לדרך.

בהגיע יום הששי, בצהרי היום, לא עמד בדיבורו ולא הסכים לשבות, בטענה שיש סכנה גדולה במקומות אלו שמצויים השודדים. אמר לו רבנו, אנו שובתים כאן, ואתה תלך לדרךך... מיד כל הנוסעים היהודים ובראשם רבנו ירדו מעל הגמלים, הקימו אהלים, הדליקו המדורה, הכינו המאכלים, וקבלו עליהם את השבת.

העגלון הערבי, עשה עצמו כממשיך בדרך, ואחר שהרחיק עצמו, הלך והתחבא בין ניקי הסלעים, לראות איך יפול דבר. והנה בליל שבת פתאום באו שודדים, והכינו מארב סביבות האהל, ואמר כי כלתה הרעה אל כל בני החבורה... אך הנה קרב ראש השודדים אצל האהל, בראותו את רבנו נפלה עליו אימתה ופחד, ומיד ברחו על נפשם הוא וכל אנשיו... כשראה העגלון את כל זאת, ואת גודל קדושת רבנו, מיד בא והשתטח לרגלי רבנו, והתחנן על נפשו...

כהשלמה למעשה זה, מספרים שראש השודדים הנ"ל, כבר הכיר את רבנו מקדמת דנא, שפעם אחת היה לו דין ודברים עם יהודי אחד שהיה בעל חובו, ותבע אותו בערכאות וכפר היהודי בכל. ושוב חזר ותבע אותו אצל רבנו, והודה היהודי שכפר משום חסרון כס. בראות רבנו דבר זה הוציא כסף מכיסו ונתן ליהודי שישלם לאותו גוי, ומיני אז נחקקה דמות רבנו אצל הגוי (ראש השודדים), סמל של יראת כבוד, ולכן מיד שראה את רבנו באהל נרתע לאחוריו.

בקבר רשב"י

משם הלך להשתטח על קבר הרשב"י, ויש הטוענים כי היה זה בליל ל"ג בעומר ונתגלו לו שם ג"כ סודות גדולים, ובאותו זמן חיבר את השיר המפורסם על רשב"י "ואמרתם כה לחי", שנתפשט בקרב כל ישראל. ושמעתי אומרים שעשיר אחד כששמע שיר זה, חרט אותו לרבנו זיע"א על טס של זהב טהור.

בקבר ריב"ב

דברים מפורשים אודות נסיעה זו של רבנו לארץ הקודש, כתב רבנו בספרו בן יהודע (דף ג' ע"ב): ודע שיש קבלה ביד אנשי נציבין אשר ר' יהודה בן בתירא קבור אצלם רחוק מעט מהעיר, שפעם אחת באו גוים ולקחו אבנים מן הבנין הבנוי על קברו ונשאום על הגמלים ונסתמו עיניהם של הגמלים, ואומרים דבעבור נס זה קורין אותו הגוים - מעאמ"י, פירוש מסמא על שם המופת הזה. ואנא עבדא בשנת תרכ"ט עליתי לעיר הקודש תובב"ב, ובחזרתי לעיר בגדאד באתי על דרך נציבין וזכיתי לנשק אבני הציון שלו ולמדתי שם המאמר הזה דמכילתין. יהי רצון שזכותו יגן בעדנו ובעד כל ישראל אמן כן יהי רצון. עכ"ל.

חיבוריו

חיבוריו וספריו של רבנו המה מאירים ומזהירים, ומפיצים את אורם, והנם מקיפים את רוב ככל מקצועות התורה, ואין כמעט נושא שלא נגע והתעסק בו רבנו.

ולא נצרכה לדעת את גדולתו אלא מתוך ספריו, איך שהקיף במשך ימי חייו נושאים כ"כ רבים בבירות עצומה, בכך שהוא ראש ראשון לכל דבר שבקדושה, וספריו המרובים מהווים יסוד ההלכה, המוסר והדרוש מימיו ואילך.

בענין זה כתב הגר"צ חזן: את גדולתו בכל מקצועות התורה לא נצרכה למימר, כי ספריו המה יעידון יגידון על רוחם שכלו ורוח בינתו ובקיאותו בפשט ורמז ודרש וסוד לשם שמים בהפלא ופלא, וכל מי שלומד תורה לשמה יבחין וידע וירגיש בלמדו מתוך ספריו הקדושים. ע"כ.

וכתב בספר 'קץ הימין' בזה: רבנו היה בקי בכל חלקי התורה פרד"ס בכל מכל כל, ולא רק בהלכות איסור והיתר ודיני התפילה, גם בחלק אבן העזר וחושן משפט עד כדי כך שכל עניני הבית-דין הצדק היו נחתכים על פיו. והיה אומר חכם יחזקאל הלוי זצ"ל ראב"ד מקודש, כי אפילו אם ישמע מחכם יוסף חיים דברים שהם היפך השו"ע יפסוק כמותו כי דבריו נאמרים ברוח הקדש ומן השמים מסכימים על ידו. ע"כ.

בענין זה אמר לנו מו"ר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, כי מי שלומד בספרי הרי"ח הטוב, זוכה ליראת שמים ולקדושה.

ריח של קדושה

ומספרים שהיה כאן בירושלים המקובל האלהי ר' אברהם עדס, והגיע לידו הספר 'רב ברכות' הספר הראשון ששלח רבנו להדפיס בארץ הקודש, אמרו לו שזה ספר שיצא זה עתה ממכש הדפוס שכתבו חכם אחד מבגדאד, ומכיון שהיה ר' אברהם חולה עיין בו בביתו, קרא בו ולא הניחו מתחילה עד גמירא, ואמר לסוככים שיש בספר הזה ריח של קדושה...

גם הגאון הרידב"ז שהיה מרבני צפת מרגלא בפומיה שכשלומד בספרי רבנו, מרגיש את הקדושה הנודף מתוכם, והיה מורז מאד לקנות לעצמו את ספרי רבנו מיד כשיצאו לאור.

ספר הגלגולים

הגר"צ חזן כתב בהקדמתו: מאליו היה שולח ומצוה לקצת חכמים שילמדו דברים הנוגעים לשרשי נר"ן שלהם, הלימודים היו מתנ"ך ומהזוהר הקדוש ומהאדרות, ובאיזה יום ילמדו ובאיזה עת, ולפעמים שהיה אומר להם להדליק נרות לעילוי נשמת תנא פלוני או אמורא פלוני או האר"י ומהרח"ו ז"ל וכיוצא.

והוסיף שם: עיין בספר בן יהוידע (ח"ה דף כ"ט ע"ב) מ"ש רבנו המחבר זלה"ה, וז"ל, ואתה המעיין המשכיל שמע נא את הדברים האלה חכם אחד חסיד ומקובל פה עירנו על חכם רשום שהיה עודנו חי פה עירנו שהוא גלגול אחז מלך יהודה וכו' עי"ש וברוחב. וברשות קוב"ה הנני מגלה סוד שהוא היה מו"ר הרה"ג עבדאללה סומך זלה"ה, בעה"מ ספר זבחי צדק הנד"ם בבבל יע"א, והיה רבו של רבנו המחבר ז"ל, ורבנו המחבר היה שולח ומודיעו אילו לימודים ותיקונים לתיקון שרשי נר"ן שלו, וכל מה שהיה בימי רבנו הרב עבדאללה סומך מתחילה ועד סוף ומקרי הזמן בחייו ואחר פטירתו כידוע, רובם ככולם גילה אותם רבנו המחבר זלה"ה וגילה טעמיהם וסמכם על אדני האמת והצדק, ויען כי הדברים נאמרו בסוד גדול ליחידי סגולה לבי מהסס לפרסמם בכתב, והגם כי יש לחלק ולומר כי רבנו מיאן לפרסמם מרוב הענוה, שמא יחזיקו אותו לבעל רוח הקודש ודמי לבר אלהין. ע"כ.

בהקשר לזה, שח לי מו"ר ר' יצחק כדורי זיע"א, שלרבנו היה 'ספר גלגולים' שבו היה כותב כל הגלגולים של חכמי דורו, וכל אחד מה התקון שלו, [כעין ספר הגלגולים של המהרח"ו ששם מובאים כל מיני גלגולים שגילה לו רבנו האריז"ל]. כדוגמת מה שכתב הגר"צ חזן.

וסיפר לי, שרבנו זיע"א היה מחביא את הספר הזה בעליית ביתו בין הקורה לרעפים, כדי שלא ימצאו אותו. בנו של רבנו, הג"ר יעקב חיים עקב אחרי אביו לראות היכן הוא מניח את הספר, וגילה את מקומו, ומאז ניסה כמה פעמים לעיין בו ולא עלתה בידו מלבד פעם אחת שעיין בו וראה שכתוב שם על עצמו שהוא גלגול של אחאב, והיה מצטער על זה.

ובענין זה עי' שם בבן יהודע מש"כ בהמשך להנ"ל, ז"ל: ועוד אגיד לך חידוש אחר כי מקרוב חלם תלמיד חכם אחד פה עירנו על תלמיד חכם וירא שמים אחד השי"ת יאריך ימיו ושנותיו, שהוא גלגול אחאב מלך ישראל, וזה התלמיד חכם אשר חלמו עליו חלום זה היה קשה בעיניו הדבר הזה שהוא גלגול אחאב שנמנה בכלל הנוכרים והיה מצטער על זה, ואמרתי לו אל תצטער, חדא, כי ודאי אתה יש לך נפש שלך ורק חלק אחד מנפש אחאב נתגלגל בך, ועוד מי זוטר בעיניך אחאב שהיה מדורות הראשונים אשר נפשם היתה גדולה מאד, והמתגלגל הוא רק חלק הטוב, ומי יודע אם יש בדור זה אחד שקול כנגד חלק הטוב של אחאב שנתגלגל בך, ואמרתי לו השי"ת יאריך ימיו ושנותיו לטובה ולשלום ויעזורך לתקן נפש עצמך ונפש המתגלגלת בך אמן כן יהי רצון. עכ"ל הטהור.

וסיפר לי שבאחת הפעמים שניסה רבי יעקב, היה זה כשהתחיל רבנו את שיעורו הקבוע אחרי תפילת שחרית, בעין יעקב ושו"ע, מיד רץ רבי יעקב לבית בשביל לעיין בספר הנ"ל. באותו זמן פתאום קם רבנו ואמר לקהל שהוא מוכרח ללכת, חלץ את תפיליו ורץ אחרי בנו, והזהירו שלא יגע בספר הזה... ומאז שינה רבנו את מקומו ולא נודע עד היום הזה...

אמר פסקי 'בן איש חי' על פה

מעשה המראה את גדולתו של רבנו, סיפר ראש הישיבה הג"ר יהודה צדקה זצוק"ל לתלמידיו, כי בירושלים נולד ילד פלא, ובהיותו בגיל שנתיים ושלוש, כשנכנס לתלמוד תורה, כאשר החל המלמד ללמדו להתפלל, היה משמיע לילדים קטע תפילה, ואף שלא שמע קטע זה מעולם, ידע לאמרו כזון ורגיל. גם כשאמרו לפניו פרקי תהלים שאינם שגורים בפי כל, המשיך לאמרם. וכן בחנו אותו על פרקים בתנ"ך, וכשהתחילו לומר הפרק, היה ממשיך ואומר על פה, מבלי להבין מה שאומר.

ואמר להם רבי יהודה, שהדבר עניין אותו מאד והלך בעצמו לראות זאת, וקרא לו בתנ"ך, והוא ממשיך, וכן ציטט לו קטעים מהתלמוד בבלי וירושלמי ומדרשי חז"ל והוא ממשיך. וגם קרא לו קטע מספר 'בן איש חי', והוא המשיך ברהיטות רבה... על אף שבספרי גדולים אחרים שבדורו, שקראו באזניו את דברי תורתם, לא המשיך לומר... ואמר על זה רבי יהודה - אז ידעתי, כי מן השמים מסכימים עם הספר 'בן איש חי'.

המשך מעשה זה היה ששאלו את הגרי"ז מבריסק זצ"ל על הדבר, וענה להם את דברי הגמרא (נדה ל), שכל עובר לומד במעי אמו את כל התורה כולה מפי מלאך, וכשיוצא לאויר העולם, בא מלאך וסותר על פיו ושוכח כל מה שלמד, והילד הנ"ל כנראה שהמלאך לא הכהו לסבת מה...

סוף דבר, לקחו את הילד אל הגה"ק רבי אהרן מבעלז זיע"א, וברך אותו והתפלל עליו ושכח את הכל, מסבת כי האדם בעולם הזה צריך לעבוד לידיעת התורה ושמירת המצוות בכוחות עצמו, ואז יזכה לסייעתא דשמיא.

השתיקה יפה

ליל שב"ק, הג"ר יעקב בן רבנו זיע"א עלה על יצועו, ובחלומו ראה כי אביו נושא אשה אחרת, ויקץ ותפעם רוחו, כי חשש שקרב קצה של אמו, ומיד החליט להיות בתענית. בזמן המנחה כאשר נכנס לבית הכנסת, קראו איזה זקן ויאמר לו מדוע אתה בתענית בשבת, דע לך שהחלום שחלמת בליל שבת לא הבנת את פשרו, החתונה שראית בחלום היתה משום שאביך הגדול חידש חידושים גדולים והשמחה היתה כאילו התנה"ק התחתנה עם אביך, ולא משום שח"ו קרב קצה של אמו, כששמע כן רבי יעקב התפעל מאוד, ומיד בסוף תפילת מנחה של שב"ק רץ לאביו לספר לו כל אשר קרה, טרם פתח את פיו א"ל אביו, לך אמור לאותו זקן שלא יגלה כל מה שמגלים לו מן השמים, אז נוכח רבי יעקב כי למעשה אביו ידע את כל המעשה ואת הצום, אלא שבצניעותו הרבה הסתיר את רוח הקודש המפעמת בקרבו.

ויחלום יוסף

כתב מו"ר חכם עובדיה יוסף זצוק"ל, בהקדמה לספרו "טהרת הבית" [ח"ב], זה לשונו הטהרה שם: אזכרה ימים מקדם, עם לבבי אשיחה ועלה במחשבה לפני למעט בהופעותי ברבים, כדי להתמסר יותר בעריכת כל חיבורי אשר עמי בכתובים, כי מתי אעשה גם אנכי לביתי ואם אין אני לי מי לי, ורעיוני על משכבי סליקו.

והנה בחלומי בלילה ההוא, ראיתי את הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל מבבל, אשר בא לבקר בביתי, ופניו מאירות כזוהר החמה, נכנס לחדר הספריה, והתישב על השלחן, ראה לפניו אחד מחיבורי, כמדומני שו"ת יביע אומר, והתחיל לעיין בו אחת הנה ואחת הנה, וכשסיים אמר, טוב מאוד.

ושאל אותי, האם אני ממשיך להופיע ולדרוש ברבים דברי תורה ומוסר, כאשר היתה באמנה אתי, עניתי ואמרתי, כי עדיין אני ממשיך גם בימים אלה להופיע ברבים בשיעורי תורה ובדרשות כאשר חנני ה', ובדרך כלל אני מופיע עם עמיתי הרב הגדול רבי יהודה צדקה (שליט"א) זצוק"ל, [שהוא קרובו של הגרי"ח]. אך התאוננתי לפניו שדבר זה מפריע לי בהמשך הכנת חיבורי להוציאם לאור, שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי. ענה דודי ואמר לי, בסבר פנים יפות, טוב אשר תאחוז בזה, וגם מזה אל תנח ידיך, כי יש נחת רוח מאוד לפני השי"ת בזיכוי הרבים כששומעים דברי תורה ומוסר וחוזרים בתשובה. וכל אחד שחוזר בתשובה הוא עולם מלא. ואיקץ והנה חלום. עכ"ל.

בחלום אדבר בו

מעשה נורא שהיה עם רבנו, אודות מו"ר ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל, ארע בשנת תש"א בערך. לרבי יהודה נתהוה פצע בידו השמאלית, שסבל ממנו רבות. הלך אצל רופאים, ולא מצא מזור למכתו. ערב אחד התנפח הפצע וסבל כאבים עזים, ובליט ברירה חיכה רבי יהודה לבוקר, כדי שיוכל לטפל לרפואתו.

הגאון המקובל האלהי חכם יהושע שהרבני זצוק"ל, היה ישן בשעות המוקדמות של הלילה להחליף כח לעבודת ה' יתברך, והנה הוא רואה בחלומו את רבנו זיע"א, לבוש בגדים שחורים יושב על הארץ, וקורא אליו בתוקף ואומר לו: מה לך נרדם, חכם יהודה צדקה חולה, קום התפלל עליו לאלהי מרום למען ישלח דברו וירפאהו...

וייקץ רבי יהושע, והנה חלום, מיד קם ושם פעמיו אל בית המדרש 'שושנים לדוד', פתח את ההיכל ושפך שיח אל בורא העולמים לרפואתו. שוב הלך אל בית הכנסת 'משכיל אל דל', פתח את ההיכל והתפלל עליו.

הגיע הבקר, רבי יהודה הלך אל בית החולים בלויית אחיו רבי עובדיה ז"ל, שם הזריקו לו זריקה, וזעק ממכאובים. ובחסדי ה' הפצע עבר אט אט והתרפא לגמרי. באותו בקר פגש רבי יהושע את אמו של רבי יהודה, ושאלה לשלום בנה. התפלאה אמו הצדקת ושאלתו מהיכן יודע זאת, שהרי רק בשעות הערב הותקף רבי יהודה בכאבים, ודבר מחלתו זאת לא היה ידוע. רבי יהושע השתמט מלענות לה על שאלתה, רק חזר ושאל לשלום הרב. ותען לו כי אכן הוטב מצבו ושכנו כאביו, אולם לא נודע אז מהיכן ידע רבי יהושע את כל זאת.

את דבר החלום גילה רבי יהושע לבנו הגאון ר' שלמה שהרבני, שזה עתה נפטר לחיי העולם הבא זצ"ל, ובקשו שלא יספר דבר זה לאיש כל עוד הוא בחיים...

בענין זה שמענו שאמר רבי יהושע על ראש הישיבה רבי יהודה צדקה זצוק"ל, שהוא ניצוץ מנשמת רבנו יוסף חיים, כי הרי"ח הטוב, לא היה מלמד לתלמידים גפ"ת, ובא זה עתה בגלגול זה להעמיד דורות של תלמידי חכמים גדולים בתורה ויראת שמים וראשי ישיבות.

נהר נהר

מספרים על משפחה שנסעה לכפר עזייר שבו קבור עזרא הסופר ובדרך הוצרכו לעבור בנהר פרת, והתהפכה הספינה ל"ע, רוב הנוסעים בה ניצלו אבל כמה מהם טבעו וכל החיפושים אחריהם עלו בתוהו, באותה עת הזדמן רבנו זיע"א למקום וביקשו ממנו שיעשה משהו בעניין, רבנו עמד על שפת הנהר ואמר לו 'נהר נהר' מחר אנחנו חוזרים לבגדאד הוצא את גוויות הנטבעים כדי שנוכל לקחתם, רק יצאו מילים הללו מפי רבנו זיע"א מיד צפו הגוויות על פני הנהר, הפלא ופלא, כולם עמדו נדהמים למראה עיניהם, גוי אחד שהיה נוכח בשעת מעשה ניגש אל הרב ונפל לרגליו, נשק אותן ואמר: האלוהים של היהודים הוא האל האמיתי.

פלאי פלאות

אשה אחת שזמן רב לא נפקדה, והתעברה לאחר שימוש ברפואות, בעת הלידה קשתה בלידתה ונמצאה בסכנה גדולה וכל מאמצי הרופאים עלו בתוהו, הוריה שידעו מעלת רבנו זיע"א ביקשו מאשה אחת ושמה חביבה אל מאשטי שתלך לבית רבנו זיע"א בשביל שיתפלל על בתם, אשה זו היתה מוכרת בבית רבנו וכשהגיעה כיבודה והשיבה בחדר המתנה עד שיגמור רבנו את לימודיו. לאחר שהתישבה ביקשה מהמשרת אם יואיל בטובו לומר לרבנו שיקבלנה לדקה משום שיש ענין של סכנת נפשות, ניגש המשרת לחדר רבנו, והנה עוד לא הספיק לומר לרבנו אף מלה, ורבנו נתן לו פתק שכתב בו סגולה ואמר לו רוח תן לה את הפתק ותאמר לה ללכת אצל היולדת ולהניח פתק זה על בטנה, היא לקחה את הפתק נשקתו ועשתה כדברי הרב, כעבור מספר דקות ילדה אותה אשה בן זכר, ביום השמיני למילתו קראו לבן הנולד יוסף על שמו של רבנו.

זכות רבנו הצילה

כאשר הצבא הירדני הרס ללא חמלה בהפצצות על ירושלים עיה"ק, ירדו שלשה רבנים גדולים, וביניהם הגאון ר' בן ציון חזן זצ"ל, בכדי להניף דגל לבן לאות כניעה ולשם הפסקת הלחימה, הירדנים לא הפסיקו והמשיכו לירות בהם, וניצל רבי בן ציון חזן בנס גדול, לאחר שהגיע לביתו סיפר שהיריות של הירדנים פגעו בגופו אלא שהרגיש אותם כמו צמר גפן, והוסיף, שכל מה שניצל זה בזכות שהפיץ ברבים את תורת רבנו זיע"א.

רואה מסוף העולם...

מעשה בבחור אחד שארס בחורה בבגדאד וכאשר נודע לו כי יש תבלול בעיניה החליט לעזבה. הדבר פגע בה קשה ולכן ברחה מביתה, כל מאמצי ההורים והמשטרה למצאה עלו בתוהו, לאחר שהחיפושים לא נתנו כל תוצאות, החליטו לפנות אל רבנו לספר לו על מקרה מצער זה אולי בשמים יגלו לו את הנסתר. הם ביקשו ממשרתו שיכנס אליו, ויספר לו את פרטי הבריחה ולשמוע את חוות דעתו על כך. כאשר שמע רבנו את אשר קרה, אמר למשרתו: 'לך אמור להם כי בתם חיה ובריא, ונוסף לכך בקרוב תהיה שמחה גדולה והיא נמצאת אצל דודתה ברחוב פלוני', וכאשר אמר רבנו, כן היה, שהלכו לבית דודתה, והיא אכן נמצאה שם. דודתה המשיכה לארח אותה בביתה עד אשר תרגע ממה שארע לה, וכעבור זמן קצר התחרט אותו בחור על אשר עשה, והחליט לקחתה למרות מחלת עיניה.

צופה למרחוק

באחת מן התקופות היה איש אחד רע מעללים אשר היה גורם לדברים רעים לעם ישראל ח"ו, והיה לרבי יעקב בנו של רבנו צער גדול מהעניין לכך החליט הרב לעשות יחודים כדי לבטלו, רבנו זיע"א ראה זאת ברוה"ק ולא נחה דעתו בזה, שלח רבנו שליח להודיעו שיפסיק מלעשות היחודים הנ"ל אע"פ שהוא ראוי לכך.

הקמיע המובחר

בשכונתו של רבנו היתה אשה אחת שלא היתה מסוגלת לילד, ובכל פעם שהיתה מתעברת היתה מפילה ב"מ, ודבר זה קרה לה כבר שבע פעמים, כששמע על כך רבנו זיע"א, קרא לה וכתב לה איזה קמיע, ואמר לה שתענוד אותו, ומאז יכלה לילד כאחד האדם...

לימים כשעלתה אשה זו לארץ ישראל, חלה אחד מניניה במחלה חמורה, והרופאים כבר נואשו מלרפאותו, וכשראתה הסבתא כך, הורידה מעליה את הקמיע, והניחתו על הילד, ומיד מצבו השתפר לטובה, אלא שבזמן זה החלה לחוש ברע, ולכך מיד שהבריא הילד, חזרה והניחתו על עצמה, ונצלו שניהם בזכות רבנו...

ניצוץ יוסף הצדיק

הרה"ג ר' שמעון אגסי ז"ל לא היה ידוע עד אותו זמן, ובהספד רבנו זיע"א היתה זו דרשתו הראשונה בפני קהל רב, ורבי שמעון סירב להספיד ונחבא אל הכלים, אמנם באותו לילה בא אליו רבנו בחלוש וצוה עליו שיספידו, וכן היה.

ובענין זה אמר לי רבי יצחק כדורי זיע"א שעד אותו יום היה רבי שמעון מגמגם, וכשהספיד את רבנו לא גמגם כלל ועיקר וכן מאותו יום והלאה.

כשהספיד רבי שמעון אגסי, גילה דברים עצומים על נשמתו של רבנו, בהיות אשר תמהו כל הקהל על ענין פטירתו של רבנו חוץ לביתו, ובתוך דברי הספדו אמר: שנתגלה לו כי רבנו המנוח הוא שורש מיוסף הצדיק זיע"א, ובהכרח צריכה להיות הפטירה במקום אחד והקבורה במקום אחד דוגמת יוסף הצדיק זיע"א שהעלו עצמותיו, וגם הוסיף לומר להם שיוסף הצדיק היה מבחינת יסוד, וגם רבנו היה בבחינה זו שהיה מלא וגדוש בכל חכמה ומדע, להיות היסוד כלול מכל הספירות... ומסיבה זו קרא לכל ספריו בשם 'בניהו', 'בן יהודע', 'בן איש חי', 'רב פעלים', וכיוצא, שכל התארים האלה רומזים ליסוד כידוע ליודעי ח"ו.

גם התנא רבי יהודה הנשיא המכונה 'רבנו הקדוש' הוא מבחינת היסוד, ואמר להם רבי שמעון שכשם שכל מי שהיה באשכבתיה דרבי - מזומן לחיי העוה"ב, כך כל מי שהיה באשכבתיה דמו"ר ג"כ מזומן לחיי העוה"ב. וגם אצל רבי מצאנו ענין זה שרבי היה מוטל בציפורי ומקומו מוכן לו בבית שערים, וכדוגמת יוסף הצדיק. [יעוין בספרו 'אמרי שמעון' ששם מובאים בארוכה כל דברי ההספד של רבי שמעון אגסי זצ"ל].

על פי זה אמרו, על כמה מקרים שקרו לרבנו כעין שקרה ליוסף הצדיק, שבהיותו כבן שבע נפל לבאר [הבאנו מעשה זה למעלה], כיוסף הצדיק ששמו אותו אחיו בבור. וכן היה רבנו יפה תואר ויפה מראה משכמו ומעלה. וכן מה שקרה לרבנו שנחבש בבית הסוהר, כמפורט לעיל כל המעשה, וגם זה כדוגמת יוסף הצדיק. עוד הוסיפו לומר שרבנו היה עשיר, תורה וגדולה במקום אחד, שזה ג"כ היה אצל רבי הקדוש וכו"ל.

צדיקים במיתתן...

וכתב הגר"צ חזן: מיום שנלב"ע רבנו זלה"ה התחילו לילך ולהשתטח על מקום קבורתו רוב תושבי העיר, לערך חמשים אלף איש בן פורת יוסף, בכל יום ערב שבת קדש.

וסיפר מעשה פלא בקשר לזה, דכיון שמקום קבורת רבנו היה סמוך לשכונת הישמעאלים המה ראו כן תמהו, והתחילו להיות שואלים ודורשים על מה זה נוהרים המונים המונים בכל יום ערב שבת קדש, והשיבו להם כי פה נגזר ארון התורה, חכימא דיהודאי, דמי לבר אלהין.

גוי אחד אכלתהו אש הקנאה אש לא נופח, והזיד להקניט את היהודים לבזותם, והרהיב עוז בנפשו בתוך ריבוי עם הקדש אשר הפרידם, וקרב אל מצבת הקודש וגילה כנף בגדיו בכדי לעשות צרכיו ח"ו על מקום קבורתו, והנה האומלל אחזתו רוח עושים, ונפל ארצה ובאשר כרע שם נפל שדוד, ואחוזת מרעהו רעים רעועים בראותם כל זה, הביאו לו חמור וישאווהו עליו והוליוהו לביתו, וסבל ג' ימים יסורים קשים ומרים, וסוף כל סוף, המטה שעלה עליה לא ירד ממנה, ויהי לאות לבני מרי, כן יאבדו כל אויבך ה', ומהיום ההוא והלאה התחילו להוקירו ולכבדו גם הגויים, ולהדליק לו נרות ונודרים לו נדרים ונדבות בעד רפואתם.

וגדול נס האחרון כי ילד יהודי רך ויחיד, המחלה תקפתהו וניטל ממנו כח הדיבור ונתאלם לגמרי, וכששמעו קרוביו ענין הגוי הנזכר, לקחוהו אמו ואחותו, והלכו להם על מקום קבורת רבנו זלה"ה, ושפכו שיחתם ודמעתם, ונשתטחו על קבורתו והעלו עפר על ראשו, ולא משו מן המקום הקדוש עד שנפתח פה הילד והתחיל לדבר. ע"כ.

סגולות

מרבנו יוסף חיים זיע"א

עשרת ימי תשובה - מזמור המסוגל לפרנסה

מנהג ישראל קדושים לקרות בראש השנה וביום הכיפורים מזמור לה' הארץ ומלואה (תהלים פרק ל"ד) ולהתפלל בו על הפרנסה, כי כך קבלה בידם שקריאת מזמור הזה מסוגלת לבקשת הפרנסה, על כן טוב לאמרו בכל יום ויום מעשרת ימי תשובה, ולומר עליו בקשה על הפרנסה. (לשון חכמים ח"ב סימן ו', עיין שם המזמור והבקשה).

למנצח בצורת המנורה

קבלה מן הראשונים קמאי דקמאי כי קריאתו של מזמור אלהים יחננו ויברכנו בצורת המנורה, מסוגלת להצלחה. על כן טוב ונכון לאמרו בכוונת הלב בפרט בכל יום מעשרת ימי תשובה בצורת המנורה ואחר כך יבקש מה' יתברך שישלח לו ברכה והצלחה בכל מעשיו ועסקיו ומחשבותיו ודבוריו. (לשון חכמים ח"ב סימן ז', עיין שם נוסח הבקשה).

למחיקת עוונות

ביום שמונה בתשרי או בתשעה בו תעשה סגולה זו ותחלה תכתוב דברים אלה על נייר בזה הנוסח:

יִמְחְקוּ, יִמְחְקוּ, יִמְחְקוּ, כָּל שְׁטָרֵי חוֹבוֹתֵינוּ. יִמְחוּ, יִמְחוּ, יִמְחוּ, חַטָּאֵינוּ וְעוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ: יִתְבַּטְּלוּ, יִתְבַּטְּלוּ, יִתְבַּטְּלוּ, כָּל הַמִּשְׁטִינִים וְהַמְקַטְרָגִים שֶׁנַּעֲשׂוּ מִחַטָּאֵינוּ וְעוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ: יִהְיוּ כָּלם בְּטָלִים וּמִבְטָלִים, בְּטָלִים וּמִבְטָלִים, בְּטָלִים וּמִבְטָלִים. יִבּוֹשׁוּ וְיִפְלְמוּ כָּל הַנִּחְרָסִים בָּנוּ: יִהְיוּ כָּאֵין וְיֵאבְדוּ אֲנָשֵׁי רִיבֵנוּ: יִהְיוּ כָּאֵין וְכֹאפֶס אֲנָשֵׁי מִלְחָמָתֵנוּ: יִהְיוּ שְׂבִיתִין וְשְׂבִיתִין לֹא שְׂרִירִין וְלֹא קִמְיוֹן: יִסְתַּלְקוּ וְיֵאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵינוּ וְשׂוֹנְאֵינוּ: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וְפָחַד בְּגִדּוֹל זְרוֹעֶךָ יִדְמוּ כָּאֵין. כָּאֵין יִדְמוּ זְרוֹעֶךָ בְּגִדּוֹל וְפָחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפֹּל:

אחר שתכתוב כל הדברים האלה בידך על הנייר, תלך אצל הים או אצל נהר גדול וכיוצא בהם, ותקרא שם את כל הדברים האלה הכתובים על הנייר הנזכר ותקראם בלחש. והיה ככלותך לקרא הדברים האלה אז תקשור על הנייר הזה אבן. והשלכתו אל תוך הים או אל תוך הנהר, ותזהר להשליכו במקום העמוק, ואחר שתשליכו תכף תאמר דברים אלו:

כָּכָה יִשְׁלָכוּ וַיִּשְׁתַּקְעוּ בַּמַּצּוּלוֹת יָם, כָּל הַמִּקְטָרִגִּים וְהַמִּשְׁטִינִים. יָפְלוּ וְלֹא יָקוּמוּ, יָפְלוּ וְלֹא יָקוּמוּ, יָפְלוּ וְלֹא יָקוּמוּ. תִּפְּלֵ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד (יכוין לשם תעא"ו),

בַּגָּדוֹל וְרוֹעֵךְ יִדְמוּ כְּאֶבֶן, כְּאֶבֶן יִדְמוּ וְרוֹעֵךְ בַּגָּדוֹל וּפָחַד אֵימָתָה עֲלֵיהֶם תִּפְּלֵ, הִמָּה כָּרְעוּ וְנִפְּלוּ, וְאַנְחֵנוּ קִמְנוּ וְנִתְעוֹדָה, יְהוָה יֵאֱהוּדְנֵהּ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ כִּיּוֹם קִרְאֵנוּ יְהוִי לְרָצוֹן וְכו'.

תפלה לחדש אלול

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה יֵאֱהוּדְנֵהּ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּעֲשֶׂה לָּמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל בְּמִלּוּאוֹ [יכוין אותיות השם בלבד]; יו"ד ה"י ו"א ה"י, שְׁעוֹלָה מִסְפָּר ס"ג, וְלָמַעַן שֵׁם הַקָּדוֹשׁ אֱהִיָּה בְּמִלּוּאוֹ; אֶל"ף ה"י יו"ד ה"י, שְׁעוֹלָה מִסְפָּר קס"א, הֶרְמוּזִים בְּאוֹתֵיזוֹת "אלול", וְתִשְׁפִּיעַ לִי הָאֱרָה וְשִׁפְעַ טוֹבָה וּבִרְכָּה וְחַיִּים וְשָׁלוֹם, מִן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי מְקוֹרוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי תִקּוּנֵי דִיקָנָא דְעִתִּיקָא קְדִישָׁא, אֲשֶׁר הֵם מִתְגַּלִּים בְּאֶבֶן וְאֶמָּא, בְּמָקוֹם הַמְּקִיף שֶׁל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, בְּכָל־יָמֵי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא חֹדֶשׁ אֱלּוּל. (מספר לשון חכמים).

לרפואה ולכל צרה שלא תבא

סגולת הדלקת נר שְׁעוּה

הַעוֹמֵד בְּצֶרֶה ר"ל או ח"ו מחלה וכו' טוב שידליק ב' נרות שְׁעוּה של דונג בבית כנסת לפני ארון הקודש, ויכוין הכוונה הנזכרת להלן ואח"כ יקרא התהלים בכוונה גדולה ויראה פלאות בדוק ומנוסה. ומובא זה בספר "תורה לשמה" ובעוד מקומות.

הנה כתב מורנו האר"י בשער רוח הקודש יחוד נ"ט וז"ל: "עושה נפלאות עד אין חקר". עושה הוא ש"ע-ו"ה והוא ש"ע נהורין, והם אר"ך בא"א וק"ן בז"א. ותכוון להמשיך ש"ע לזו"ן שהוא ו"ה, וע"י כך יוסרו הקליפות הנקראים ע"ש. וכשתעשה כך, תכוין להסירם ע"י האש באופן כי אלה"ם דיויד"ן ע"ה הוא בגי' א"ש. ותכוין להמשיך האש מן האלהים שהוא הבינה, אל הקליפות הנקראים ע"ש שהיו נאחזות בזו"ן, והיו בתחילה עושה"ה וכעת שְׁעוּה"ה, ויותר ויומסו מפני האש וז"ס "הרים כדונג נמוס".

ובזה תבין מעלת נר שְׁעוּה שהם אותיות ש"ע-ו"ה שיכוין להמשיך מש"ע ריבוא נהורין שבפנים דא"א, אל זו"ן שהם ו"ה, ועל ידי כך יוסרו ויובדלו מהם הקליפות הנקראים ע"ש, ותכוין להסיר את הקליפה ע"י האש באופן הזה. כי אלה"ם דיויד"ן ע"ה גי' א"ש ותכוין להמשיך אש מן אלהים שהוא הבינה, אל מקום הקליפה הנקראים ע"ש, שהיו נאחזות באותיות ו"ה שהם זו"ן, ע"כ.

לאור דברים אלה, אדם שיש לו איזו צרה ר"ל ורוצה להתחנן להקב"ה שירחם עליו ומתפלל וקורא תהלים, כדאי מאד לעשות כונה זו, ויעשה כסדר הזה.

ידליק ב' נרות של שְׁעוּה בבית הכנסת מול ארון הקודש, ואם אי אפשר לו בבית הכנסת ידליק בביתו, מכיון שע"י העוונות, הקליפות הנקראים "עש" נאחזים באותיות ו"ה דהו"ה ב"ה שהם בחי' זו"ן, וזה הגורם לכל המחלות והצרות. ועתה ע"י שעשינו תשובה וע"י קריאת התהלים וע"י הדלקת נר שְׁעוּה, נמשיך אור גדול מש"ע רבוא נהורין דא"א אל ו"ה שהם זו"ן, ועי"ז יוסרו ויבדלו הקליפות מזו"ן. ויכוין לשרוף "העש" שהם הקליפות בא"ש הדולקת כאן. כי א' דא"ש הוא אלה"ם, וש' דא"ש הוא גימ' אלף למד הי יוד מם, ותכוין להמשיך הא"ש מן אלה"ם שהוא הבינה, אל הקליפות הנקראים ע"ש שהיו נאחזות בזו"ן, עי"ז אותה צרה או מחלה ב"מ יתבטלו.

לפחד

כתב רבנו יוסף חיים זצוק"ל שאדם שיש לו פחד יעשה כסדר הזה ויעבור לו בעזה"ת:

תחילת הכל יזהר בק"ש שחרית וערבית ושעל המטה שיקרא אותה בכוונה ובמתון.

גם יזהר שלא ירגיל להניח ידיו על נחיריו ושפתיו.

גם יזהר בנט"י של שחרית ושל בית הכסא לעשותה ג"פ בסירוגין ובשופי. וכן יזהר בנט"י אחר ההקזה, ואחר הגלוח, ואחר נטילת צפרניו לעשותם ג"כ ג"פ בסירוגין.

גם ירגיל לומר בלחש בכל עת משעות היום או משעות הלילה דברים אלה "עִיזָא דְבִי טַבְּחִי שְׁמִינָא מְנַאִי" וכן בעת שמתעורר הפחד בלבו אז תיכף ומיד יאמר דברים אלה.

גם ישתדל לתלות עליו שן של זאב.

גם יזהר לומר בכל יום בבוקר מזמור יושב בסתר עליון ג' פעמים ויתחיל מפסוק ויהי נועם.

וכן יאמר ג"כ מזמור שיר למעלות אשא עיני אל ההרים ג' פעמים. וקודם שיישן יאמר מזמורים אלו פעם אחת.

גם בכל תפילת העמידה הן בשבת הן בחול, יאמר קודם אלהי נצור מזמור שיר למעלות אשא עיני אל ההרים.

יזהר ללבוש טלית קטן כשר ובדוק.

גם יניח מתחת למראשותיו בעת שישי, ב' עלי ערבה שנעשתה בהם מצות חבטה. וילך לסופר שיכתוב לו על קלף כשר ב' שמות אלו: צדנלבש - נעורירון ויועיל מאד.

להסיר דאגה

מדת הדאגה והעצבון, מלבד שהיא צער הנפש, הנה היא גם צער הגוף מאד, ומזקת לגוף וכמה חולאים נמשכים ממנה. ומכה זו של מדת העצבון מעשה ידי אדם הוא, רוצה לומר שאף על פי שכל מכה גזרה היא משמים, אך את מדת העצבון, האדם מביאה על עצמו, ומשמים לא גזרו עליו שתהיה לו מכה זו. וכדי להסיר העצבון והדכדוך מנפש האדם יש לזה ג' דרכים.

(א) דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי על ידי אמירת הדאגה לאחרים, מקל מעליו צרתו ותהיה לו הקלה בהסחת דעת.

(ב) אם דרך זו לא תועיל לו, יביט בעיניו על כל קורות הזמן באנשי עירו ובשאר מקומו אשר היו בשפל המדרגה, והנה הקב"ה עוזרם ועתה מרוממים ומכובדים הם, וכן כמה בני אדם אשר היו אחרי סורג ובריה מחמת חובות סך עצום, ואחר כך נעשה להם כמה המצאות וקמו מהעפר ופרעו חובותיהם. וכמה נשים שלא נתעברו עד שכמעט נתיאשו, ואחר כך השם יתברך פקד אותם, וכן כל כיוצא בזה, תשועת ה' כהרף עין להסיר הצרה מעל האדם, ואין מעצור להושיעו.

(ג) ואם גם דרך זו לא תועיל לו, כי לא מצא אדם שקרה לו צרה כצרתו, ילך אצל האנשים השלמים והצדיקים, והם יספרו לו מעשיות שעברו, והקב"ה שמע תפלתם וחלצם מצרותיהם ודאגותיהם, ובזה ודאי ימצא פורקן ויתנחם ויוחיל לתשועת ה', שיחלצו במהרה. (אדרת אליהו ויקהל, ל"ה כ"א)

סילוק המקטרגים - למוד זכות על ישראל

והנה ידוע שלמוד הזכות והסגוריא על ישראל היא מצוה רבה שאין לה ערך, ועדיף מתלמוד תורה, ובדבור זה נקרא מלאך, וזה המלאך קיים לעולם ותמיד ישאג באותה הזכות בעד ישראל ולא ידום, וכל עוד שהמלאך ההוא קיים ועומד, אין פתחון פה למדת הדין לקטרג עוד באותו קטרוג הראשון ולהזכירו, יען כי המלאך ההוא הנברא מאותה הזכות והסגוריא, הוא עומד לנגדה, אם כן בזה נמצא שאותה סגוריא וזכות היא קיימת ועומדת לעד ולעולמי עולמים, ואינה זזה ממקומה כלל ועיקר.

אור גדול

הרוצה לזכות למשוך עליו אור גדול, כשיפתחו הספר תורה להראותו לעם, יסתכל מקרוב באותיות הספר תורה ממש, ועל ידי זה יומשך עליו אור גדול. (ר"ח ב', תולדות, ט"ו)

אוזן - זכות הנשמר משמיעת איסור

"ועגילים על אזניך" רמז למניעת השמיעה של דברים האסורים, שישים אלית האוזן שהיא עגולה על אזניו, כי לכן נבראת האליה של האוזן רכה כדי שהאדם יזהר בעצמו מדברים האסורים אפילו כשהם רק מצד השמיעה, ובזה יזכה למעלה נשגבה שהשכינה תשרה עליו. וזה שאמר "ועטרת תפארת" רמז לשכינה, "בראשך" שיהיה מרכבה לשכינה, וכמו שאמר הכתוב ושמחת עולם על ראשם. (אדרת אליהו הפטרת שמות)

גאולה - ע"י למוד המשנה תבוא הגאולה

בזכות למוד המשנה יבא הגאול במהרה בימינו. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל על הפסוק (הושע ח) גם כי יתנו בגויים עתה אקבצם, יתנו לשון מתניתין, רמז ללמוד המשנה הנקרא מתניתין. וידוע כי מן עסק התורה יעשה אדם מלבוש רוחני והוא הנקרא חלוקא דרבנן, וזה שאמר "ומלבושך שש ומשי ורקמה, סולת ודבש ושמן אכלת" כל זה הוא רמז

לששה סדרי משנה, ובזה אז "ותיפי במאוד מאוד" לפני הקב"ה, ואז "ותצלחי למלוכה" היא הגאולה העתידה להיות במהרה בימינו, שאז ימלכו ישראל על האומות. (אדרת אליהו הפטרת שמות).

חבוט הקבר - שלא ישלש בו רקבון

כתבו המקובלים יש עצם באדם שאינו נהנה משום אכילה, אלא רק מן סעודה רביעית של מוצאי שבת, ועצם זה נשאר בקבר, ואין שולש בו רקבון, והוא נקרא "נסכו" וגם נקרא "לזו" וגם נקרא "בתואל", ומזה העצם יבנה הגוף בתחיית המתים. וזה יהיה לישראל דוקא הנאמר בהם ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום.

מקל של צדיק

המקל של צדיק יש בו סגולה גדולה להביט עליו ומחכים את האדם, כי הראשונים היה דרכם ליקח בידם משענת, ולפעמים סומכים עצמם עליה ומסתכלים בה, כדי לפשט מחשבתם מעיני העולם הזה, ולצמצם מחשבותם בדבר קדושה אשר יבואו ויתבוננו בו, ולכן המקל ההוא נמשכת עליו רוח קדושה מקדושת מחשבתם: (בן יהודה עירובין ג' ע"א)

עין הרע

א. סגולה לבלי תשלש עין הרע באיש, יחשבו הספרדים בירושלים ככל יתר בני ארץ קדם את תמונת יד, ועל כן יציירו את הצורה הזאת מעל פתחי בתיהם בצבע אדום, וכן ישימו על ראשי ילדיהם צורת יד מכסף מעשה מקשה, לאמר כי היד או הצורה בעלת חמש האצבעות הזאת תזיק בהאיש אשר יחפוץ להכניס עין הרע בילד, או ביושבי הבית הזה, וזו הצורה שתעשה:

[ודע כי אמר לי מו"ר הגאון המקובל ח"ר יצחק כדורי זצוק"ל כי צריך לכתוב בפנים האותיות ב.פ.י.ב.פ.ע.ע. ר"ת של בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ולכתוב ה' באמצע] וכמו כן כי ינצו אנשים יחד, ישים האחד את חמשת אצבעות ידיו פרושות מול עיני רעהו, לאמר כי התמונה הזאת תפגע בו לרעה. (עיו"ח פרשת וישלח בשם ספר ירושלים)

ב. סגולה לבטל עין הרע יעשה צורת אות ה' מכסף (בא"ח דרושים פ' חיי שרה משם הגחיד"א)

ג. המנהג לומר חֲמִשָּׁה נגד בעלי עין הרע וע"י זה ינצל מעין הרע שנותנים בו. (שם)

ד. תיקון לעין הרע שלא תשלש הוא, שיתן גודל יד ימינו בנחיר ימין וגודל יד שמאלו בנחיר שמאל, ויכוין שגודל עם נחיר גימטריא ש"א, ובצד ימין יכוין להמשיך עליו שפע משי"א נימין קדישין שבימין, ובצד שמאל יכוין גם להמשיך עליו שפע משי"א נימין קדישין, ובזה ישמר מעין הרע ולא יאבד את העושר שיש לו. וזה מה שאמר הפסוק (משלי י, כב) "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה". דהנה שתי פעמים ש"א בגימטריא ברכ"ת, שע"י הכוונה הנזכרת יזכה לברכת ה', ולכן לא יוסיף עצב עמה, שלא יאבד ממנו ע"י עין הרע ויהיה עצוב ח"ו. (אדרת אליהו עה"ת ריש פרשת במדבר בשם הגאון רבי שמשון מאוסטרופולי זיע"א הי"ד).

צדקה - מכפרת על עוון גזל

רבותינו זכרונם לברכה האריכו הרבה במעלתה וחיובה של מצות הצדקה כדי שתהיה מצוה זו תרופה למכאוב עוון הגזל שהרבה נכשלים בו. וגם אם לא בגזל גמור, לא יבצר מחשש גזל. והכוונה כי הגם שאם אדם חטא בגזל גמור, צריך להשיב הגזילה אשר גזל ואין תקנה בלאו הכי, ואם לא ידע למי גזל יעשה צרכי רבים, אבל מי שהוא נכשל בחשש גזל, או בגזל גמור ולא הרגיש בו כלל ועיקר, הנה תועיל לו הצדקה שעושה, לכפר עליו בשביל השוגג. ומי הוא זה אשר ימלט מחשש גזל, ובפרט מי שיש לו עסק במשא ומתן, ולכן תועיל הצדקה לשוגג. וכמו שראיתי באמת להרב רבנו חיד"א זלה"ה בכף אחת סימן י"א בכוונות, שצריך לכוין האדם בנתינת הצדקה, והאחת מהן היא שיכוין שאם חייב איזה סך לאדם שאינו יודע בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים באיזה צד ואופן, שתועיל צדקה זו לתקן אשר עוות. עיין שם. ואם כן מאחר שרוב נכשלים בגזל, ובפרט בשוגג, לכן מאוד הזהיר השם יתברך על הצדקה כמה פעמים בתנ"ך, וגם רז"ל הרבו לספר בשבחה ובחיובה על האדם. (אדרת אליהו הפטרת שמות).

שינה - דבר יקר מאוד

קיבלתי דבר אחד יקר מאוד שהוא קב ונקי, שיזהר כל אדם לומר קודם השינה חמש תיבות אלו, והם: "דוד מלך ישראל חי וקיים" ויאמר אותם שתים עשרה פעמים. וסוד זה ידוע ליודעי חן. (ע"ח פרשת פקודי הלכה ח')

סגולות וכוונות המאכלים

א. איש ואשה שזכו, יביאו על השלחן בליל שבת תאנים ורמונים, והסוד הוא כי תאנה בנצח ורמון בהוד. וידוע כי נצח והוד הם תרי ביעי דדכורא של הזכר בימין, ושל הנקבה בשמאל. וז"ס מ"ש בזוהר: איהו בנצח ואיהי בהוד, וכמ"ש בליקוטי תורה להרב ז"ל בפרשת עקב ושם הרחיב הדברים בסוד התאנה, ע"ש.

ב. כשאוכל אדם תאנה ומברך עליה, ובפרט כאשר יאכלנה בפעם ראשונה שמברך שהחיינו, יהיה נזהר לכוין לתקן חטא אדם וחוה בתאנה. גם יכוין כי תאנה עולה מספרה ג' מילואים של אהי"ה ע"ה. גם יכוין תאנים בגי' נצר ונקה שהם מזל הח' ומזל הי"ג שישפיעו לנו.

ג. כשאוכל ענבים יברך עליהם בכונה, ויכוין לתקן עון חטא אדם וחוה בעץ הדעת אשר ענבים סחטה ונתנה לו, כי כל הדעות שנאמרו בזה הן אמת, וזיהר בכונה זו בפרט בעת שהוא מברך עליהם בחדושן. גם יכוין באכילתם למתק ולבסס ב' שמות אלהים שהם בגי' ענבים, בסוד "עקב אשר שמע אברהם בקולי" [בראשית כב, יח].

ד. כשיאכל רמונים, יכוין רמונים בגי' רצון, ובגי' נוצר, ובגי' צנור, ובגי' מקור. וטוב לאכול רמונים בסעודה שלישית ולכוין בזה.

ה. כשאוכל תמרים, יכוין כי תמרים בגי' ב"פ אל שדי, ובגי' משה משה ובזכות משה דלא פסיק טעמא בגווייהו, נתברך בשם אל שדי בחיצוניות ופנימיות. גם יכוין כי תמר בגי' ב"פ ש"ך ניצוצין שיתוקנו, ותאיר לנו שמש צדקה שעולה מספר תמר, וישפיע בנו היסוד הנמשל לתמר, דכתיב: "צדיק כתמר יפרח" [תהלים צב, יג], ויאירו בנו ל"ב נתיבות חכמה אשר כל נתיב כלול מחו"ג שהם ס"ד, וכל אחד כלול מעשר הרי הם מספר תמר.

ו. כשאוכל תפוחים, יכוין תפוחים בגי' תקמ"ד, כמספר רבוע שם אהי"ה דיודי"ן כזה: אל"ף אל"ף ה"י אל"ף ה"י יו"ד אל"ף ה"י יו"ד ה"י, והוא בסוד הבינה העליונה. גם יכוין כי תפוחים אותיות פתחים, שימשך שפע מן החכמה ששם הוא נקודות הפתח. גם יכוין כי ע"י הברכה שהוא מברך על התפוח, יתקיים בנו סוד הכתוב: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" [תהלים קמה, טז], אשר בו רמוז השמות המסוגלים לפרנסה בנודע.

ז. כשאוכל דייסה שהם חטים מבושלים, יכוין לתקן חטא אדה"ר וחוה שקלקלו בחטה, ויכוין חטה בגי' כ"ב כנגד כ"ב אותיות התורה והוא בגי' טובה, וטוב לאכול דייסה זו בשבת בראשית. גם יכוין חטים בגי' בינה.

ח. כשאוכל אגוז, יכוין אגוז בגי' טוב, גם יכוין אגוזים בגי' בינה.

ט. כשאוכל זית, יכוין בשמות א"ל אלהי"ם מצפ"ץ שעולים בגי' זית, ואע"פ שארז"ל כי הזית קשה לשכחה, כתבו גורי האר"י ז"ל כי אם יכוין בשמות הנז' לא יזיק לו ואדרבה יועיל. ודע כי זית הוא ביסוד, לכן לתקן היסוד טוב לאכול זית ולברך עליו בכונה גדולה, ויכוין בשמות הנז' בכל אחד ואחד מהם.

י. כשאוכל אתרוג, יכוין לתקן חטא אדם וחוה באתרוג, ולכן יש נוהגים לאכול בליל ר"ה ולברך עליו שהחיינו, כי ענין אדם וחוה היה בר"ה, ואוכלים אותו בליל ב', כי יומא חדא אריכתא הוא. גם יכוין כי אתרוגים בגי' סתר, והוא מספר יו"ד פעמים הוי"ה בנקוד חולם שהוא בתפארת, וכן הוא מספר יו"ד פעמים הוי"ה בנקוד חיר"ק שהוא בנצח, וכן יו"ד פעמים הוי"ה בנקוד שורק שהוא ביסוד.

יא. כשאוכל דגים, יכוין שיתברך מעינא פקיא, גם יכוין כי דגים גי' אל הוי"ה שהוא ביצירה, שימשך לו שפע משם.

יב. כשאוכל בשר, יכוין שבזכות חיי האבות זיע"א שהם בגי' בשר, יעזרנו השי"ת לברר הניצוצות מן הבשר. גם יכוין שיעזרנו השי"ת לעשות חסד עם הנפש באכילת הבשר שעולה בגי' חסד נפש. גם יכוין שיעזרנו השי"ת לעשות חסד עם צדיק יסוד עולם באכילת הבשר שעולה בגי' חסד צדיק יסוד עולם.

יג. כאשר אוכל חרובין, יכוין חרוב גי' רי"ו כמנין גבורה, ותתמתק הגבורה ברי"ו אותיות דשם ע"ב שהם חסדים. גם יכוין שהוא גי' יראה וגי' ראה ששתיהן בחכמה שהיא סוד שם ע"ב, והיינו שנזכה עי"ז ליראה העליונה יראת הרוממות ויתוקן פגם הראיה. גם יכוין חרובין בגי' כנור שהוא יחוד כו-נר. וטוב שיאכל חרובין לפחות פעם אחת בשנה ולכוין בהם, ויותר טוב שיהיה זה ביום ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות.

יד. גם טוב לאכול פעם או שתיים בשנה תרמוסין, וישלקם תחילה שבע פעמים כי יש סוד בשליקתן ז"פ כפי שרשן, ויאכלם ויברך עליהם בכונה. גם יכוין כי תרמוס בגי' ב"פ שמחה, שיזכנו השי"ת לשמחה כפולה ברוחניות ובגשמיות.

טו. כאשר שותה מים, יכוין שהמים הם סוד החסד, וגם נפשו תקבל אורות החסדים שיתפשטו בה כדרך שהנאת המים מתפשטת בכל הגוף. גם יכוין כי מים, בגי' ה"פ חי, שימשכו חמשה אורות ח"י, בחמשה חלקים שבנפשו שהם נרנח"י שלה. גם ע"י ברכת המים יתברך הכיס שלו שעולה בגי' מים. גם יכוין כי מים, בגי' הוי"ה בנקוד קמץ שהוא בכתר, ששם הוא בחי' הרצון, וטוב שיזהר בכונה זו ביותר בסעודה שלישית של שבת קודש. וכבר ידעת דמנהג כשר הוא לשתות מים קודם המוציא כדי לפטור מים שבתוך הסעודה, ויכוין בזה מאד. גם טוב שכל פעם שהוא שותה מים יגמע חמש גמיעות אחר ששתה שיעור הברכה, ויכוין בחמש גמיעות אלו כנגד חמשה חסדים שיתפשטו בנפשו וכנו"ל [ועי' שה"מ עקב דף ל"ת ע"א]. גם שמענו אזהרה מכתבי רבנו האר"י זצ"ל, שצריך האדם לכוין כאשר שותה מים אל תשעה יודי"ן שיש בד' הוי"ו"ת, שהם ע"ב ס"ג ס"ה ב"ן שעולים גי' מים, וזכור ואל תשכח כונה זו תמיד. גם יכוין בברכת שהכל על המים, שיש בברכה זו תשע תיבות כנגד ט' יודי"ן הנז' [ועי' שה"מ עקב דף מ"ג ע"ב].

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

הפטרות זו היא החמישית משבע הפטרות של נחמה, שמפטירין בשבע שבתות של נחמה החל משבת הראשונה שאחרי תשעה באב.

תוכן ההפטרות

הנביא אומר לציון, שירי ושמחי כי אף שהיית שוממה, לעתיד עם ישראל יתרבו מאוד, ויהיו יותר מכל הגויים שישבו לבטח ולא גלו מארצם, לכן תרחיבי את כל הערים שסביבך שיהיה מקום לבניך, כי ימין ושמאל תפרוצי.

הנביא מבשר לה, שמרוב הטוב שיהיה לה אז תשכח את כל ימי הגלות, וכל ימי הגלות הם יהיו כרגע כלפי הטוב הנצחי שתקבל. **וכמו** שנשבעתי שלא אביא עוד מבול על הארץ אני נשבע שיותר לא אכעס עליך ולא אגער בך, ודעי כי אף שההרים והגבעות הם חזקים, בכ"ז פעמים שזוים ע"י רעידת הארץ וכיו"ב, מ"מ חסדי וברית השלום שביננו לא ימוש לעולם.

ישעיה פרק נ"ד פסוק א' - י'

א רְנִי עֲקְרָה [א] **לֹא יִלְדָּה** [ב] שהייתה כאשה עקרה [שלא ילדה בנים לגהינם כמו הגויים (ע"פ ברכות י')] **פְּצִחִי רִנָּה וְצִחְלִי לֹא חָלָה** פתחי פיך להרים קול רינה אפילו שלא חלית בחבלי יולדה (ט"ד) **כִּי רַבִּים בָּנֵי שׁוֹמְמָה** כי רבים הם בני ירושלים אף שהייתה שוממה, **מִבְּנֵי בְּעוֹלָה** מבני הגויים שישבו על אדמתם, כאשה בעולה שיושבת עם בעלה (רד"ק) **אָמַר יְהוָה: הֲרַחֲבִי מְקוֹם אֶהְיֶה לְקוֹט בְּנִיךְ שִׁישׁוּבוֹ אֵלַי וִירִיעוֹת וִיִּלּוּנוֹת** [מ"ז] **מִשְׁפְּנוֹתֶיךָ** שהם יתר ערי ישראל **יָטוּ אֶל תַּחֲשָׁבִי** יהיו נוטים לאורך ולרוחב ואל תמנע להטותם למרחוק (רד"ק) **הָאֲרִיכִי מִיתְרֶיךָ**

עיונים והארות

ויגדל ויקדש לשמו של הקב"ה על כל מה שבאות לו לאדם בין טובות ובין רעות. (תנא דבי אליהו רבה - פרק יח).

ב. ס"ת אהי"ה, כמש"ל אהיה עמם בצרות אחרות, ועמ"ש בספר באר יצחק.

א. רְנִי עֲקְרָה - כתיב קומי רני בלילה אין רנה זו אלא דרך שבח אבל כל זמן שישראל עושין רצון אביהם שבשמים אף הקב"ה בעצמו בא ומשבח את שמו הגדול בפניהם שנאמר רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצחלי וגו' ואומר (ירמיה לא) ובאו ורננו במרום ציון וגו' לפיכך הייתי אומר חייב אדם שיברך וישבח ויפאר וירומם

תגדילי את חבלי האוהל המיועדים לקשרם ביתדות (רש"י) **ויתרתיה**: התקועות בארץ **חזקי** שלא יוזזו ממקומם (מ"ד): **כי ימין**
ושמאול תפרצי [ג] לדרום ולצפון תתחזקי (ת"י) ותתרכי (א"ע) **וזרעך גוים יירש** מפני שערי ישראל לא יספיקו, לכן
ירשו ישראל את ערי הגויים **וערים נשמות יושבו** וערים שהיו שוממות, עתה יתיישבו בבני ישראל (מלבי"ם): **אל**
תיראי אל תפחדי שתהיה צאתך מגלות זו כמו שיצאת משאר גלויות בצרות רבות **כי לא תבושי** כי לעולם אחר שתצאי מגלות
זו, לא תתביישי יותר (רד"ק) **ואל תכלמי** אלא תחזיקי בגדולה **כי לא תחפירי** כי לא תתביישי יותר לילך לגלות **כי**
בשת עלומיך [נעוריד (רש"י)] **תשפחי** כי הבושה שהיתה לך בימי נעוריד לא תהיה לך יותר (מ"ד) **וחרפת**
אלמנותיך הצרות שהיו לך בגלות שהיית כאלמנה **לא תזכרי עוד** כי מרוב טוב שיהיה לך תשכחי את הצרות שהיו לך
(רד"ק): **כי בעליך עשיר** כי האדון שלך שעשה אותך ויצר והגדיל אותך (ת"י) **יהיה צבאות שמו** הוא בעל היכולת
ומושל בצבאות השמים והארץ **וגאלך** הוא **קדוש ישראל** אשר **אלהי כל הארץ יקרא** בזמן המשיח
(רד"ק): **כי באשה עזובה** את דומה לאשה שקצף עליה בעלה ועזב אותה לאיזו תקופה אבל לא גירשה (מלבי"ם) והיא **ועצובת**
רוח שבעלה קורא לה לשוב אליו, כך את **קראך יהיה** לשוב אליו **ואשת נעורים כי תמאס** בעיני בעלה לא
יתמיד המיאוס, כי ישוב לרחם עליה, כן **אמר אלהיך** לרחם עליך (מ"ד): **ברגע קטן** [ז] **עזבתך** כל ימי הגלות יהיו
נחשבים כרגע קטן, מול ימי הטובה שיבוא לך בעת הקיבוץ גלויות (רד"ק), כי **וברחמים גדלים** [ח] **אקבעך** וזה יהיה לאורך
ימים בלי גבולות (מ"ד): **בשעה** [במעט] **קצרה** [רוגז (ת"י)] **הסתרתני פני רגע מפך** ההסתרת פנים מול החסד הגדול
[שעשה לך בזמן הגאולה] נחשב כרגע קטן (ע"פ רד"ק) **ובחסד עולם** שיתקיים לעולם (רש"י) **רחמתך** [ו] חסתי וריחמתי עליך

עיונים והארות

ביה ימינא ושמאלא דינא ורחמי, מכלל דא"א שכולא ימינא הוא כולא רחמים גמורים. והנה מתיבה אקבצך, מוכרח שיהו צריכים רחמים גמורים דא"א דוקא, שהרי כל קיבוץ ניצוצי הקדושה דנשמת ישראל שבין הקליפה בסוד המלכים שנבררו צריכים כח גדול וחסד גמור ולא חסד סתם [דז"א], שהרי יש בו ימינא ושמאלא ובשמאלא יש אחיזה, ולכן ברחמים גדולים גמורים שכלא ימינא לו נאה לקבץ הקדושה.

ובספר עמק המלך (שער טז - פרק נב) כ' אלא בכל זמנא דעתיק דעתיקין רישא חוורא אתגלייא רעוא דרעוין [אתגליא], רחמין רברבין אתשכחו בכלא' [שם] הוא ראש אריך אנפין אשר הוא כולל השני חבריו, ולכן נקרא עתיקא דעתיקין. כשמתגלה המצח שלו הנקרא 'רעוא דרעוין' המאיר אל החוטים הזה, יוצאים הרחמים אל חוטמא דזעיר אנפין, ונמתקים כל הדינים ברחמים גדולים, ואלהים במילוי יודין עולה ברחמים, שנאמר, 'וברחמים גדולים אקבצך'.

ובבאור הגר"א על תקו"ז (תיקון יא מתיקונים אחרונים) כ' וברחמים גדולים אקבצך - מסט' דגדולה והוא כמ"ש בר"מ ו'ברחמים א'קבצך ו'בתחנונים ר"ת וא' [גין] י"ג מכילן דרחמי.

ו. **בוזרה** (ח"ב דף קכ/א) פסח דרעוא ימינא, לקיים בה (מכ"ב ז טו)

ג. **והרד"ק** כ' כי ימין ושמאל תפרצי - על דרך ופרצת ימה וקדמה וזכר דרום וצפון, וזרעך גוים ירש - כולל מזרח ומערב. וערים נשמות - בין מארץ ישראל בין משאר ארצות ישראל יושבו אותם. ובמצודות דוד כ' כי ימין ושמאל תפרוצי - תתחזק על הכשדים היושבים מימין ומשמאלך.

ד. **הנה יום בא**, כנגד מי אמרו לא אמרו אלא כנגד אותו שבוע שהמשיח בא בו שהוא מוטמן, ובאו כל אותן הדורות ונפלה עליהם תרדמה ושנשנתקע מהם משיח, וכשהקדוש ברוך הוא רוצה בו, מרעיש ארבע פנות העולם ובא ומבטיח את ישראל ואומר להם, כבר גאולה, ומתקבצים אנשים ונשים וטף ומבקשים רחמים גדולים שנאמר (ישעיה נד ז) ברגע קטן עזבתך (בתי מדרשות חלק א - פרקי היכולות רבתי - פרק לה אות ב).

[**ועיין** בשער הכוונות (דרושי ויעבור דרוש ז) - שכ' י"ג פעמים אהיה [גין רגע] שה"ס ברגע קטן עזבתך כו' וכן גער חית קנה].

ה. **כ' הרב ר' יעקב צמח** (קול ברמה - אות קסב) וברחמים גדולים אקבצך, אמר ברחמים גדולים היינו דעתיק יומין. רחמים גדולים היינו רחמים גמורים בלתי שום חלק דין כלל, שכל העתיקא הוא רחמים בלא דינא כנודע. אבל זעיר אנפין אקרי רחמים סתם דשייך בו קצת עיכוּב דין. ונותן טעם לזה בגין דאית

אָמַר גְּאֻלְךָ יְהוָה שהגאולה העתידה תהיה רק על ידו יתברך ואין שעיבוד אחריה (עין מלבי"ם על תהלים פה, ב). **ט פִּי מִי** כמו שהיה בזמן מי המבול (עין רד"ק) שהיה בזמן (ת"י) **נָח** שבועה **זאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** אז **מַעֲבָר** שלא יהיה יותר **מִי נָח עוֹד עַל הָאָרֶץ** [ז] **בֶּן נִשְׁבַּעְתִּי** שתי שבועות **מִקְצֶה עָלֶיךָ** שלא אכעס עליך בגלל עוונך **וּמִגֶּעֶר-כָּךְ** להגלותך (מלבי"ם): **כִּי הֵהָרִים יָמוּשׁוּ** [ח] **וְהַגְבָּעוֹת תִּמוּטֶינָה** [אפילו] שההרים והגבעות הם דברים הקיימים תמיד בארץ, לפעמים ימושו ויזוּזוּ הגבעות וינטו לַמָּטָה מפני רעידת אדמה וי"ט אף אם תכלה זכות האבות והאמהות (רש"י, וי"ט) **וְחִסְדִּי מֵאֵתָךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט** בכל זאת חסדי ובריתי איתך לא יזוּזוּ ממקומם, והבטחתי לא תסור ממך לעולם (רד"ק) **אָמַר מֶרְחֶמֶךָ יְהוָה:**

עיונים והארות

ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם ואמר "מחני", שזה אותיות "מי נח", תיקן את שפגם נח. וכן מחני נא אותיות מנ"ח אנ"י.

והנה בשני המקרים הללו, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל, אלא שמושה התפלל על עם ישראל לפני צאת הגזרה לפועל והיה מוכן ששמו ימחה מהתורה למען עם ישראל, ואילו נח בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החרבן הנורא, התחיל לבכות ואמר - רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על בריותיך. השיבו הקב"ה - רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת, בשעה שאמרתי לך - "כי אותך ראיתי צדיק לפני" אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם. משה רבנו לעומתו, עמד בתפילה לפני השם יתברך, ומסר את נפשו על עם ישראל, ואמר "מחני נא מספרך אשר כתבת", ובזה תיקן את חטא נח ולכן אמר לו הקב"ה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש. כי במשכן כל אחד הביא את החלק שלו, את התרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד. התיבה של נח הצילה יחידי סגולה מהמבול, לעומת המשכן, שכולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל.

ת. ר' יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר אם ראיתה זכות אבות שמוטה וזכות אמהות שנתמטטה לך והטפל בחסדים הה"ד (שם נד) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות ואח"כ וחסדי מאתך לא ימוש א"ר אחא לעולם זכות אבות קיימת לעולם מזכירין ואומרים (דברים ד) כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך וגו' (מדרש רבה ויקרא - פרשה לו פסקה ו).

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, והאי איהו בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, לקיים בהון (ישעיה נד ח) ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהוה. [ולבתר נטלי כלהו מגבורה, דמניה משיח בן אפרים, לנטלא נוקמא משנאו, דהכי בעי לנקאה עבורא דאינון ישראל בימינא, ולבתר לאוקדא קש בשמאלא, הדא הוא דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום].

ז. ויש לשאול, למה מי המבול נקראו על שם נח, הרי לא בחטאו של נח בא המבול, כי הוא היה צדיק תמים? ואומר על זה הזוהר הקדוש: שהמבול נקרא על שם נח, לפי שלא התפלל על דורו. ואפשר להביא סמוכין לזה מדברי הגמרא (שבת נד:): "פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים", ושואלת הגמרא, וכי שלו היתה, של שכנתו היתה, אלא על שלא מיחה בה נקראת על שמו.

ועי"ל שהיה צריך ללכת ולהשפיע עליהם, וכמו שמובא בבאר החסידות משם רבי מנחם שניאורסון שכתב על זה: מכאן הוראה לכל יהודי, שאפילו הוא צדיק תמים לבל יסתגר בתוך ארבע אמותיו, כי הדברים קל וחומר: מה נח שהיה לפני מתן תורה כך, יהודים שלאחר מתן תורה לא כל שכן, שהם חברים וערבים זה לזה, אין יהודי רשאי לומר: אני את נפשי הצלתי, אלא חייב הוא לגונן ולהציל את הזולת. ואין זה מעניינו של האדם אם יצליח להשפיע על אחרים או לאו, עלינו לעשות מה שהוטל עלינו, ובדרך כלל, כל דבר עושה רושם במקומו ובזמנו ואסור לאדם להתאושש.

עוד כתבו המפרשים שהסיבה נעוצה בהתנהגותו של נח, שפגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילם. ולכן, כדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על